

Soihdunkantajasta moraaliseen selkärankaan

Elisabeth Rehnin retoriset vaikutuskeinot vuoden 2000 presidentinvaaleissa

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Pro gradu –tutkielma
Valtio-oppi
Marja Tepponen
Kesä 2003
76s. + liitteet 6s.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

TEPPONEN, MARJA:

TUTKIMUSSELOSTE

Soihdunkantajasta moraaliseen selkärankaan:

Elisabeth Rehnin retoriset vaikutuskeinot

vuoden 2000 presidentinvaaleissa

Pro gradu –tutkielma, 76s. + liitteet 6s.

Valtio-oppi

Kesä 2003

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia Elisabeth Rehnin retorisia vaikutuskeinoja presidentinvaaleissa 2000. Rehnin vaalikampanjan aikana pitämien linjapuheiden retorisessa analyysissä tutkin Rehnin käyttämää kieltä ja pyrin vastaamaan kysymyksiin miten Rehn pyrkii vakuuttamaan yleisönsä ja vaikuttamaan yleisöönsä. Tutkin erityisesti Rehnin ethosta eli hänen esittäytymistään presidenttiehdokkaana yleisölleen ja pathosta eli Rehnin yleisönsä huomioon ottamisen keinoja. Lisäksi tarkastelen Rehnin ethosta sanomalehtiartikkelien valossa.

Linjapuheet sijoittuvat aikavälille 2.10.1999 – 12.1. 2000. Aineistoni linjapuheet on tallennettu ehdokkaan www-sivuilta lähes tuoreeltaan. Lisäksi olin läsnä vaalitulaisuudessa 9.12.1999, jossa Rehn esitti ihmisoikeuksia käsittelevän linjapuheensa. Sanomalehtiartikkelit ovat Helsingin Sanomista, Keskisuomalaisesta ja Kansan Uutisten Viikkolehdestä ajalta 3.10.1999 – 13.1.2000. Lisäksi olen tehnyt muistiinpanoja mikrofilmeiltä Hufvudstadsbladetin artikkeleista ajalta 22.9.1999 – 13.1.2000. Analyysin retorisena kehyksenä käytän Chaïm Perelmanin *The Realm of Rhetoric* –teosta. Perelmanin argumentaation teoriasta käsin tutkin linjapuheiden yleisölähtöisyyttä, lähtökohtia ja tekniikoita.

Elisabeth Rehnin ongelmina olivat ennakkosuosikin asema, naisehdokkaiden suuren määrän takia erottautumisen ongelma, joka näkyi myös kilpailuna samojen äänestäjien äänistä, sisäpoliittinen kokemattomuus ja pienen kielivähemmistön edustajuus. Rehnin imagon keskiluokkaisuus ja etäisyys tavallisesta kansasta korostuivat, kun vastapelureina olivat kansanläheinen ja rempseä kokoomuksen Riitta Uosukainen sekä särmikäs sdp:n Tarja Halonen.

Tutkimukseni tärkeimpiä tuloksia on, että suomalaista presidentinvaalitraditiota perinteisine suomalaisuutta pohtivine arvoineen on vaikea muuttaa. Elisabeth Rehnin vaalikampanja voidaan nähdä poliittista kulttuuria ylläpitävänä ja vahvistavana rituaalisena kampanjana sen jälkeen, kun hän yritti muuttaa kampanjatradiotiota presidentin ulkopoliittista kokeneisuutta korostavaan suuntaan. Tutkimukseni toinen tärkeä tulos vahvistaa sen, että suomalaisen presidentinvaalin toinen merkittävä rooli on muokata kansalaisten yksilö- ja ryhmäänkuulumisen identiteettiä. Rehn korosti puheissaan yhteiskunnan, eli kaikkien kansalaisten, moraalista vastuuta yhteiskunnassa heikompaan asemaan joutuneiden huolehtimisesta. Pienyrittäjyyden puolestapuhujana Rehn otti esille yrittäjyyden esteiden vähentämisen välttämättömyyden ja patisteli kansalaisia yritteliäisyyteen ja luovuuteen, mutta suomalaisen perinteisen ajattelutavan eli ison talon etujen arvostamisen muuttamiseen ei riitä yhden ehdokkaan lyhyt vaalikampanja.

Avainsanat: Retoriikka, argumentaatio, presidentinvaalit, ethos, pathos

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Presidentinvaalit 2000	1
1.1	Yleisiä huomioita	1
1.2	Presidenttiehdokas Elisabeth Rehn	6
2.	Tutkimuksen lähtökohdat	9
2.1	Tutkimuskysymykset	9
2.2	Tutkimusaineisto	12
2.3	Aiempi tutkimus aiheesta	14
2.4	Tutkimuksen keskeiset käsitteet	16
3.	Uusi retoriikka tutkimuksen metodisena viitekehyksenä	28
3.1	Argumentaatio	28
3.2	Retorinen näkökulma	29
3.3	Uusi retoriikka	30
3.4	Perelmanin argumentaatioteoria	31
3.5	Argumentaation vaikuttamiskeinot	36
3.6	Analysointimenetelmä	38
4.	Elisabeth Rehnin retoriset vaikutuskeinot	39
4.1	Presidenttietihost ja lehdistön tulkitsema ethos	39
4.2	Rehn ehdokkaana	45
4.3	Rehnin ehdokasethos lehdistössä	48
4.4	Rehnin kansainvälisyys	51
4.5	Rehnin kansainvälisyys lehdistössä	54
4.6	Elisabeth Rehnin linjapuheiden pathos	57
4.7	Elisabeth Rehnin linjapuheiden logos	66
5.	Pohdiskelu	69
Lähteet		74
	Liitteet 1-2: Elisabeth Rehnin kaksi ensimmäistä linjapuhetta	77

1. Presidentinvaalit 2000

1.1 Yleisiä huomioita

Presidentinvaaleissa vuonna 2000 oli yhtäältä samoja piirteitä ja toisaalta erilaisia piirteitä kuin edellisissä, vuoden 1994 presidentinvaaleissa. Tämä oli toinen kerta, kun presidentti valittiin kaksivaiheisella suoralla vaalitavalla. Kuuden vuoden takainen toisen kierroksen lähtöasetelma toistui: vaalien toisella kierroksella olivat vastakkain nainen ja mies, vasemmistolainen ja oikeistolainen ehdokas.

Vuoden 2000 kaksivaiheisen suoran vaalin tuloksesta tuli historiallinen, koska presidentiksi valittiin usean varteenotettavan ehdokkaan joukosta ensimmäistä kertaa naisehdokas. Presidenttiehdokkaana oli neljä naista ja kolme miestä: Esko Aho (keskusta), Ilkka Hakalehto (perussuomalaiset), Tarja Halonen (sd), Heidi Hautala (vihreät), Risto Kuisma (remonttiryhmä), Elisabeth Rehn (rkp) ja Riitta Uosukainen (kok). Tällä kertaa nainen-mies –vastakkainasettelu oli vähäisempää eikä tasa-arvokeskustelua enää käyty, toisin kuin kuusi vuotta sitten. Tosin sukupuoli nousi tälläkin kertaa esille. Jaana Kuusipalo (2000, 48) kirjoittaa:

”Kun vakavasti otettavia eli suurten puolueiden asettamia naisehdokkaita on useita, ”ainoan naisen ongelmalta” ehkä vältytään, mutta naisehdokkaiden muodostamasta enemmistöstä huolimatta Suomenkin vaalikeskustelu sukupuolittui ja marginalisoi naisehdokkaita.”

Edellisellä kerralla Elisabeth Rehn oli vaalien ”ainoa todellinen naisehdokas”, kun taas vuoden 2000 vaaleissa Esko Ahosta tuli vaalien ”ainoa todellinen miesehdokas” (Kuusipalo 2000, 52) muiden miesehdokkaiden mahdollisuuksien ollessa vähäiset. Kuusipalon (2000, 51) mukaan Elisabeth Rehnin edellisten vaalien valtista, naiseudesta, tuli näissä vaaleissa päinvastoin hänen riippansa sillä ehdokkaina oli useita varteenotettavia naisia. Vuoden 1994 vaalien yllättäjän Rehnin vuoden 2000 vaalien heikon menestyksen eräänä syynä on myös arvioitu olleen hänen ulkopoliittinen arvaamattomuutensa.

Vuoden 2000 vaaleissa mitattiin mielestäni etenkin ehdokkaiden pätevyyttä ja arvomaailmaa. Etenkin uuden perustuslain mukanaan tuoma muutos presidentin asemaan erotti ehdokkaiden mielipiteitä toisistaan. Esimerkiksi television vaalitenteissä kysyttiin, millainen on ehdokkaiden mielestä presidentin uuden perustuslain mukainen asema ja millaisia vallankäyttäjiä he presidentteinä olisivat. Kysymysten taustalla voi nähdä kansalaisten vahvan presidentin kaipuun. Vastaukset vaihtelivat heikosta vallankäyttäjistä vahvaan presidenttiin. Kampanjoinnin aikana lehtien mielipidepalstoilla toivottiin presidentin olevan valtion ylin edustaja sekä kansan yhdistäjä ja puolustaja, jolla olisi itsenäistä ulkopoliittista valtaa sekä myös oikeus puuttua eduskunnan toimintaan. (Aarnio & Isotalus 2000, 14) Lehdistössä ruodittiin etenkin ehdokkaiden ulkopoliittisia meriittejä. Lisäksi poliittinen kokemus oli valttia näissä vaaleissa, kun taas vuonna 1994 suosittiin päivänpolitiikan ulkopuolelta tullutta, mahdollisimman 'ryvettymätöntä' ehdokasta.

Puolueen merkitys oli mielestäni suurempi vuoden 2000 vaaleissa kuin edellisissä presidentinvaaleissa, joissa pienenkin puolueen ehdokas pääsi toiselle kierrokselle. Näissä vaaleissa ehdokkaat olivat puoluepolitiikasta tuttuja, ja toiselle kierrokselle päässeet ehdokkaat suurten puolueiden edustajia. Puolueorganisaatiolla oli tärkeä merkitys niin ehdokasasettelussa kuin kampanjaresurssina. Lisäksi toisella kierroksella osa kokoomuksen puolueaktiiveista toivoi puoluejohdon antavan suosituksia äänestyskäyttäytymisestä, jotta keskustan ja kokoomuksen tunnetusti huono yhteistyö olisi saanut uutta tuulta purjeisiinsa. Kokoomuksen silloinen puheenjohtaja Sauli Niinistö ei antanut kuitenkaan puolueelleen mitään sitovia äänestys suosituksia. (Aarnio & Isotalus 2000, 15-16)

Näissäkin vaaleissa gallupeilla ja medialla oli keskeinen rooli kampanjoinnissa. Isotaluksen (1998, 7-12) mukaan viestinnällä ja politiikalla on aina ollut erityinen suhde, ja politiikan viestinnällistyminen näkyi myös pääehdokkaiden vaalikampanjoissa, joita johdettiin viestinnän ja markkinoinnin näkökulmista katsoen ammattimaisesti. Mediasta onkin tullut politiikan, ja täten myös presidentinvaalien ensisijainen kohderyhmä, jolle kampanjat ensisijaisesti suunnittelevat (Isotalus 1998, 7-9). Media myös itse tuottaa kampanjoita varhaisien kannatuskyselyiden kautta. Ensimmäiset vuoden 2000 presidentinvaalia koskeneet kannatuskyselyt tehtiin jo vuonna 1996. (Suhonen 2000b, 64) Lisäksi media on läsnä kampanjojen eri

tapahtumissa, kuten ehdokkaaksi pyytämisessä, esivaalissa, ehdokkaaksi valitsemisessa, kampanjatoimistojen avaustilaisuuksissa ja vaalikiertueilla. (Aarnio & Isotalus 2000, 10)

Median avulla saavutetaan mahdollisimman laaja julkisuus ja äänestäjäjoukko, mutta myös perinteisillä vaalikiertueilla oli edelleen tärkeä rooli kampanjoissa, koska ehdokkaat kiersivät maata näiden vaalien alla ahkerasti. Gronbeck (1987, 140) puhuu 1940 - 1950-lukujen taitteen klassisesta kampanjaviestinnän tutkimuksesta, jonka mukaan henkilökohtaisilla kontakteilla on ollut enemmän vaikutusta äänestyspäätöksen tekemiseen kuin massamedian kautta saatavalla informaatiolla. Tämä tutkimustulos vahvistaa nykyäänkin kampanjakiertueiden merkitystä yhtenä kampanjastrategiana ehdokkaiden kampanjoissa.

Vuoden 2000 presidentinvaalien vaalikampanjointi oli melko lyhyt kaikilla ehdokkailla, sillä ehdokasasettelu sai lopullisen muotonsa vasta vuoden 1999 lokakuun alussa. Vaalikampanjan lyhyys saattaa osittain selittyä neljien vaalien lähekkäisyydellä: eduskuntavaalit maaliskuussa 1999, EU-parlamenttivaalit kesäkuussa 1999, presidentinvaalit tammi-helmikuussa 2000 ja kunnallisvaalit syksyllä 2000. Useat kampanjat vaativat veronsa niin äänestäjien kuin kampanjaorganisaatioiden kannalta katsoen, joten kampanjoiden on oltava tehokkaita ja siksi lyhyitä. Vertailun vuoksi, vaikkakin Suomen ja Yhdysvaltojen presidentinvaalijärjestelmät ovat erilaiset, Yhdysvaltojen vuoden 2000 presidentinvaalien ehdokasasettelu oli selvillä maaliskuun lopulla, vaikka vaalit olivat vasta marraskuussa.

Vaalikampanjat käynnistyivät varsinaisesti marraskuun puolivälissä. Poikkeuksen teki ulkoministerinä toiminut Tarja Halonen, jonka varsinainen kampanjointi alkoi Helsingin EU-huippukokouksen jälkeen joulukuun puolivälissä, ja silloinkin alkuperäiseen suunnitelmaan verrattuna aikaistettuna. Ensimmäisen vaalipäivän ollessa 16.1.2000 ja toisen vaalipäivän ollessa 6.2.2000 ehdokkaiden kampanjat kestivät maksimissaan kolme kuukautta.

Aarnio ja Isotalus (2000, 10-13) kirjoittavat, että on vaikea määrittää milloin kampanja varsinaisesti alkaa ja päättyy. Kampanjaan liittyy monta tahoja: esimerkiksi ehdokas,

puolue, kilpailevat puolueet, lehdistö, televisio ja kampanjaorganisaatiot, ja niille kampanjat merkitsevät eri asioita ja täten ne myös alkavat näiden kannalta eri aikaan.

“Ajatus tiettynä päivänä alkavasta kampanjoinnista juontune siitä, että vaali jäsennetään usein aikatauluihin liittyvien muodollisten vaiheiden kautta.” (Aarnio & Isotalus 2000, 10.)

Vaalikamppailussa gallupit nousivat huomion keskipisteeseen. Niitä tehtiin viikoittain, ja parhaimmassa tapauksessa jopa päivittäin kolmen tutkimuslaitoksen toimesta, Research International (MTV3:lle), Suomen Gallup (Helsingin Sanomille) ja Taloustutkimus (YLE:lle), sekä kustannettiin ja julkaistiin kolmen suuren median (TV1, MTV3 ja Helsingin Sanomat) toimesta jopa päivän pääuutisina. Lisäksi Ahon, Halosen ja Uosukaisen kampanjatoimistot teettivät yhteisiä gallupeja omaan käyttöönsä. Gallupit tehtiin yhdenmukaisin menetelmin, ja ne ennustivat vaalien tuloksen yllättävän tarkasti. Vaikka vaihtelua esiintyi paljonkin peräkkäisien päivien gallupeissa, gallupeja kyseenalaistettiin erittäin vähän, esimerkiksi ihmisten äänestyspäätöksen varmuutta ei tutkittu ollenkaan. Gallupeja kritisoitiin etenkin häviäjiksi ennustettujen ehdokkaiden taholta, jolloin laskevien kannatuslukujen selitettiin johtuvan gallupien äänestäjiä ohjaavasta vaikutuksesta. Esimerkiksi Riitta Uosukaisen taustajoukot vaativat kahden viikon gallupkieltoa ennen ensimmäisen kierroksen vaalipäivää. Heidän mukaansa gallupitulokset ohjasivat äänestäjiä taktikoimaan sen sijaan, että he olisivat äänestäneet mielestään parasta ehdokasta.

Pertti Suhonen on kuitenkin sitä mieltä, että ehdokkaiden kannatusmuutokset johtuivat äänestäjien reaktioista itse ehdokkasiin, heidän persoonaansa, pätevyyteensä ja ajatuksiinsa eikä niinkään gallupien avulla taktikoimisesta (Suhonen 2000a). Tällä kerralla gallupien “rangaistusefektiä” ei tullut esiin. Vuoden 1994 vaaleissahan Elisabeth Rehnin suosio alkoi nousta juuri ennen ensimmäisen kierroksen vaalipäivää, kun äänestäjät halusivat estää Paavo Väyrysen pääsemisen toiselle kierrokselle.

Tällä kertaa kukaan ehdokkaista ei kuitenkaan noussut vahvaksi ennakkosuosikiksi, vaan vuoron perään kukin neljästä pääehdokkaasta (Aho, Halonen, Rehn, Uosukainen) johti kannatuslukemia. Rehn johti kannatuslukemia vuoden 1999 kesäkuusta lokakuuhun, kunnes Uosukainen suostui lopulta kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi. Hän ponnahtikin heti gallupien kärkeen. Uosukaisen suosio hiipui, kun gallupit

ennustivat joulukuun puolivälissä, että Halonen pärjäisi Uosukaista paremmin miesehdokkaalle vaalien toisella kierroksella. Jo tässä vaiheessa alkoi siis näyttää varmalta, että Aho olisi toinen ehdokkaista toisella kierroksella. Gallupien kärkipaikan sai Aho, ja joulun jälkeen Aho ja Halonen olivat karanneet muilta ehdokkailta kannatusmittauksissa. Lopulta kärkeen nousi vaalinalusviikolla Halonen, joka myös piti johtoasemansa koko toisen kierroksen aikana.

Vaalikampanjointi oli rehtiä ja asiallista, mutta varsin väritöntä lukuunottamatta gallupien heilahteluja. Ehdokkaiden hillitty esiintyminen korostui, ja ehdokkaat pyrkivät puolustusasemistaan välttämään virheitä ja rohkeita aloitteita (Aarnio & Isotalus 2000, 14-15). Näkyvimpinä teemoina olivat Nato, mutta ilman laajempaa ulko- ja turvallisuuspoliittista teemaa, pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta ja Suomen pitäminen asuttuna kautta maan (Juholin 2000c). Väittelyitä ei varsinaisesti syntynyt, koska kilpailun ollessa tasaväkinen varottiin ärsyttämästä potentiaalisia äänestäjiä. Tämä korostui etenkin toisella kierroksella, kun puoluetuustoiltaan erilaisten ehdokkaiden, Ahon ja Halosen, välille ei saatu eroa kuin vasta kampanjoinnin loppumetreillä esille nousseessa Itävalta-kysymyksessä¹.

Gronbeck (1987, 140) puhuu klassisen massaviestinnän tutkijan Joseph J. Klapperin eräästä tutkimustuloksesta 1960-luvulta, joka koskee median valtakulttuurista vahvistavaa roolia ja täten "kultaisen keskitien" kulkemista. Kun media noudattaa valtakulttuurin standardeja ja ottaa huomioon sen, että laajaa katsoja-, lukija- ja kuulijakuntaa on miellytettävä, vaikuttaa se myös siihen, miten ehdokkaista kirjoitetaan lehdistössä ja miten heitä käsitellään sähköisissä viestintävälineissä. Ehdokkaat yhdenmukaistuvat ja heidän väliset eroavaisuudet tasaantuvat.

---

¹ Itävallassa olleet parlamenttivaalit johtivat äärioikeistolaisen puolueen pääsyyn hallitusneuvotteluihin. Tämän seurauksena EU uhkasi katkaista suhteet Itävaltaan, jos äärioikeistolainen puolue nousee Itävallan hallitukseen. Silloinen puheenjohtajamaa Portugali julkaisi Belgian vaatimuksesta EU:n virallisen kannanoton, jonka mukaan kahdenväliset poliittiset yhteydet Itävaltaan katkaistaan ja Itävallan suurlähettiläiden roolia rajoitetaan. 14 EU-maata osallistui boikottiin, jossa näiden maiden hallitukset eivät ottaneet osaa poliittisen tason virallisiin yhteyksiin Itävallan hallituksen kanssa. Presidenttiehdokas Aho arvosteli EU-maiden boikottikantaa ja puolusti pienten maiden itsemääräämisoikeutta. Presidenttiehdokas Halonen puolusti EU:n tiukkaa kannanottoa sillä, että isojen ja pienten maiden on noudatettava sääntöjä ihmisoikeuksien ja demokratian suhteen.

1.2 Presidenttiehdokas Elisabeth Rehn

Vuoden 1994 presidentinvaalien yllättäjä Elisabeth Rehn aloitti vuoden 2000 presidentinvaalien vaalikampanjan ennakkosuosikkina. Suosion taustalla oli edellisten vaalien hyvä menestys ja Rehniä äänestäneiden tietynlainen pettymys, ettei sillä kertaa saatu naispresidenttiä. Rehn kertoo “presidenttipelin” käymisestä uusien vaalien lähestyessä:

“ Minä rakastan hyviä pelejä, mutta nyt käynnissä oleva presidenttipeli on sikäli kummallinen ottelu, että muut käyvät sitä minun puolestani.” (Snellman 1998, 133.)

Lisäksi Rehnin suosioon vaikutti se, että oikeistolaiseksi ehdokkaaksi haluttiin myös nainen. Vihreät olivat jo keväällä 1998 asettaneet ehdokkaakseen Heidi Hautalan, ja SDP:n ehdokkaaksi oli keväällä 1999 puolueen esivaalissa valittu Tarja Halonen hallitsevan presidentin Martti Ahtisaaren kieltäytyttyä ehdokkuudesta. Rehnin tavoin kokoomuksen Riitta Uosukainen pysyi lehtien gallupien kärkipäässä koko kesän 1999 aikana, ja värikkäiden vaiheiden jälkeen, kerran jo kieltäytyttyään ehdokkuudesta, suostui lopulta kansalaisliikkeen ehdokkaaksi lokakuun alussa. 30.10.1999 hänet valittiin myös puolueensa ehdokkaaksi. Ehdokasasettelu oli selvillä lokakuun loppuun mennessä 1999, ja Elisabeth Rehn joutui luopumaan gallupien johtoasemasta.

Ennakkosuosikin asema on aina vaikea, sillä on erittäin vaikeaa pitää suosio korkealla kampanjan aikana vaalipäivään asti. Suosion lähtiessä laskuun sen pysäyttäminen on myös vaikeaa. Ehdokasasettelun vakiintuessa ja kampanjoiden aikana ennakkosuosikki joutuu paitsi vakuuttamaan yleisönsä kerta toisensa jälkeen, myös vastaamaan kanssakilpailijoiden haasteisiin. Elisabeth Rehnin ongelmana kampanjoinnin alussa oli paitsi ennakkosuosikin asema, myös erottautumisen ongelma. Vahvoja naisehdokkaita oli asetettu ehdolle, ja toisena oikeistolaisena ehdokkaana oli myös nainen. Kilpailu samojen äänestäjien äänistä tulisi olemaan tiukka; tämän osoitti kokoomuksen ehdokasasettelun vaikeuksien keskellä erään ryhmittymän ehdotus kokoomuksen menemisestä Rehnin taakse.

Rehnin kolmantena ongelmana oli heikkous Suomen sisäpolitiikassa. Vaikka presidentin sisäpoliittiset valtaoikeudet kaventuivat roimasti uuden perustuslain tultua voimaan uuden presidentin valtakauden alusta lähtien, muiden pääehdokkaiden vaalikampanjoissa keskityttiin perinteisesti sisäpoliittisiin asioihin. Rehnin vankka kokemus ulko- ja turvallisuuspolitiikasta johti Rehnin korostamaan kampanjassaan presidentin ulkopoliittista toimenkuvaa sisäpolitiikan avauksien jäädessä vähemmälle huomiolle. Rehnin kampanjan viestintäpäällikkö Elisa Juholin (2000c) kertoo Rehnin kilpailleen kansainvälisellä kokemuksellaan lähinnä Halosen kanssa, ja yksilötasolla Ahon ja Uosukaisen kanssa. Rehn ennakkosuosikkina pyrki kampanjan alussa vahvistamaan olemassa olevaa ehdokaskuvaansa ja säilyttämään silloiset kannattajansa. Suosion lähdettyä laskuun strategiaa muutettiin offensiiviseen suuntaan, joka merkitsi Rehnin teemojen keskittymistä sisäpolitiikkaan.

Yksilötasolla Rehnin ongelmina olivat vähemmistöpuolueen ehdokkuus ja vähemmistökielen edustajuus. Rehnin kampanjaorganisaation resurssit olivat huomattavasti vähäisemmät kuin muiden pääehdokkaiden, joilla oli suurten puolueiden tuki, ja sdp:n ehdokkaalla myös ammattiyhdistysten tuki takanaan. Rehnin imagon keskiluokkaisuus ja etäisyys tavallisesta kansasta vaikeuttivat merkittävästi vähemmistöpuolueen ehdokkaan pysymistä kansan enemmistön suosikkina.

Ehdokkaista vain Elisabeth Rehnillä oli aiempaa kokemusta presidentinvaaliehdokkuudesta. Edellisen kampanjoinnin "harrastelijamaisuus" vaihtui ammattilaisten vetämäksi kampanjaksi: kampanjan vetäjiksi tulivat viestinnän ammattilaiset kokoomuslainen Riitta Saarikangas ja edelliselläkin kerralla kampanjaorganisaatioon kuulunut Elisa Juholin. Presidentinvaaleista on tullut suoran vaalitavan takia enemmän henkilövaalit kuin puoluevaalit, sillä entinen vaalitapa valitsijamiehineen oli puoluesidonnainen (Esim. Juholin 2000b; Hovi-Wasastjerna 2000, 177). Presidentinvaalien henkilökohtaisen luonteen takia on perustettu ehdokkaiden kansalaisliikkeitä, jotta ehdokas saadaan irrotettua leimaavasta puoluekontekstistaan.

Näissä vaaleissa äänestäjät tuntuivat kuitenkin arvostavan puoluesidonnaisuutta, toisin kuin edellisissä vaaleissa. Rehnin lisäksi Uosukaisella, Hakalehdolla ja Halosella oli kansalaisliikkeensä, mutta niiden toiminta ja merkitys vaihtelivat. Halosen ja

Uosukaisen kansalaisliikkeiden rooli jäi vähäiseksi ehdokkaiden vahvojen puoluekoneistojen pyörittäessä kampanjoita. Rehnin kohdalla oli toisin, sillä hänen kansalaisliikkeellä oli merkittävä osuus kampanjan toteuttajana. Rehnin tueksi perustettiin Helmi 2000 -kansalaisliike ja edelliskertainen kansalaisliike, Uma Aaltosen vetämä Ensimmäinen Nainen, sai väistyä sivuun. Rkp:n kannatus keskittyi ruotsinkielisille alueille ja rannikkoalueelle. Tämän voi katsoa olleen eräs syy vaalikampanjan räivettymiseen julkisuuden vähetessä, sillä uudella kansalaisliikkeellä ei ollut valmista koko maan kattavaa kontaktiverkostoa eikä puolueella ole koko maan kattavaa puolueoimistoverkostoa. Rehnin kampanjan varainkeruusta huolehti erillinen P 2000-liike, jossa oli mukana muun muassa urheilupiireistä tunnettu menestyvä liikemies Hjallis Harkimo.

Ehdokkaan uskottavuus oli jo testattu kuusi vuotta sitten, ja tällä kertaa saatiin puolueen välitön tuki ehdokkaan taakse alusta alkaen, toisin kuin vuonna 1994. Kampanjasta saatiin ainakin ulkoisesti katsoen edellistä kertaa uskottavampi. Ehkä juuri uskottavuuden lisäämiseksi edelliskertaisen kansalaisliikkeen valmista kontaktiverkostoa, jotka keskittyivät koiraihmissiin ja Uma Aaltosen henkilökohtaisiin kontakteihin, ei haluttu käyttää tässä kampanjassa. Kampanjan talous oli tälläkin kertaa tiukilla, sillä gallupsuosion laskiessa vähenivät myös rahalahjoitukset. Esimerkiksi muiden pääehdokkaiden kampanjatoimistot tilasivat salaisia ja yhteisiä gallupmittauksia, mutta Rehnin kampanjatoimistolla niihin ei ollut varaa. Loppujen lopuksi Rehn oli vaalituloksissa neljäs 7,9 %:n kannatuksella. Vuonna 1994 Rehnin kannatus oli ensimmäisellä kierroksella 22% ja toisella kierroksella 46,1% (Kanerva 1997, 123).

Elisabeth Rehn kiinnostaa minua monella tapaa. Ensinnäkin, hän teki ansiokasta työtä vuoden 1994 vaaleissa tasoittaen tietä naispresidenttiydelle. Ensimmäinen suomalainen naispuolinen presidenttiehdokas oli Helvi Sipilä vuonna 1982. Vuoden 1994 vaaleissa Eeva Kuuskoskella oli kampanjan alussa vahva kannatus, joka kuitenkin romahti. Elisabeth Rehnin kannatus nousi kampanjan edistyessä aina kansanhurmokseen asti. Vuonna 2000 oli naisia jo miehiä enemmän presidenttiehdokkaana. Rehnin työ on kantanut hedelmää, vaikka hänestä itsestään ei tälläkään kertaa tullut presidenttiä.

Hän on pioneeri muutenkin. Kansanedustajaksi hänet valittiin ensimmäisen kerran vuonna 1979 iskulauseella "kvinnan från höger". Puolustusministerin virka sai uutta gloriaa ja puolustusvoimat ilmaista mainosta hänen kaudellaan, ensin Holkerin hallituksessa 1990-1991 ja Ahon hallituksessa 1991-1995. Kukapa ei muistaisi lehtikuvia, joissa rouva puolustusministeri on tulossa Hornet-lennolta Yhdysvalloissa? Tasa-arvoministerin tehtävät tulivat myös hänen hoidettavakseen vuosina 1992-1995. Vuodet 1995-1996 hän toimi europarlamentaarikkona. Vuosina 1995-1998 Rehn toimi YK:n ihmisoikeusraportoijana Bosnia-Herzegovinassa, Kroatiassa ja Jugoslavian liittotasavallassa sekä 1998-1999 YK:n alipääsihteerinä, pääsihteerin erityisedustajana Bosnia-Herzegovinassa. Lisäksi hänelle on kertynyt kansainvälistä kokemusta kansalaisjärjestöistä WWF:n, Unicefin ja Punaisen Ristin toimintojen kautta (Hufvudstadsbladet 6.10.1999).

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tarkoitukseni on tutkia retorisen tekstianalyysin keinoin Elisabeth Rehnin ethosta eli Rehnin esittäytymistä yleisölleen, ja pathosta eli yleisön huomioon ottamisen keinoja hänen kampanjateksteistään, ja lisäksi Rehnin ethosta sanomalehtiartikkelien valossa. Pääasiallisiksi sanomalehtiaineistoni lähteiksi valitsin Helsingin Sanomat valtakunnallisena vaikuttajana ja Hufvudstadsbladetin ruotsinkielisenä lehtenä Rehnin kielitaustan takia, mutta myös siksi, että Rehnin kannatus on keskittynyt Etelä-Suomeen ja ruotsinkielisille rannikkoalueille, jossa myös Hufvudstadsbladetin lukijakunta on. Lisäksi aineistooni kuuluu kaksi artikkelia Keski-suomalaisesta ja yksi laaja artikkeli Kansan Uutisten Viikkolehdestä.

2.1 Tutkimuskysymykset

Rehnin vaalistrategiana oli viedä kampanjaa eteenpäin eri teemoihin keskittyneiden linjapuheiden avulla. Alkuoletukseni on, että kampanjateemat olivat etukäteen lukkoonlyödyt, ja teemojen osalta kampanjan aikaiselle vuorovaikutukselle muiden ehdokkaiden kanssa Rehnin kampanjapuheissa varattiin vain vähän tilaa. Täten Rehnin

kampanjatekstien lukeminen poliittisena pelinavauksena, presidenttipelin pelaamisena ja kampanjan käsittäminen poliittisena kamppailuna on haasteellista, sillä pelaamiseen liittyvät viittaukset saattavat olla hyvinkin implisiittisiä Rehnin teksteissä. Lehtiaineistosta poliittisen pelin pelaamiseen liittyvää materiaalia löytyy jonkin verran.

Rehnin kohdalla hänen ethos kiinnostaa minua erityisesti. Rehn on vähemmistöpuolueen (puolueen kannatus on noin 5%) edustaja, mutta presidentinvaaleissa oman puolueen kannatus ei riitä: on vakuutettava monet muutkin mahdolliset äänestäjät. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: **millainen on Elisabeth Rehnin ethos hänen linjapuheissaan ja eroaako se siitä ethoksesta minkä lehdistö muovaa Rehnin puheiden perusteella?** Tutkimuskysymyksen alakysymyksinä ovat: millaisena presidenttinä Elisabeth Rehn esittäytyy? Millaisena ehdokkaana Rehn yleensäkin esittäytyy? Miten hän esittäytyy enemmistön ehdokkaana?

Sanomalehtiartikkelien avulla voin tutkia, millaisena Rehnin ethos nähtiin lehdistössä. Varsinkin kampanjan alkumetreillä Rehnistä kirjoitettiin paljon, sillä hän oli pitkälle syksyyn 1999 vahva ennakkosuosikki. Voin tutkia kahden ensimmäisen linjapuheen ethosta ja samalla verrata niitä median antamaan kuvaan. On mielenkiintoista tutkia minkälaisen kuvan ehdokas haluaa antaa itsestään, ja millainen kuva ehdokkaasta lopulta välittyy median suodattimien kautta.

Tutkimukseni ei koske mediaa eikä sen roolia presidentintekijänä, mutta yritän kuitenkin selvittää miten Juholinin Elisabeth Rehnin vaalikampanjasta kertovassa teoksessaan (2000a) esittelemä band wagon -teoria pitää paikkansa aineistoni sanomalehtiartikkelien valossa. Kampanjan edetessä ja suosion laskiessa lehtikirjoittelu Rehnistä hiipui. Tähän liittyy band wagon -teorian mukaisesti se, mihin sävyyn artikkeleissa on ehdokkaasta kirjoitettu kampanjan kulloisessakin vaiheessa. Voin laajentaa ensimmäistä tutkimuskysymystäni median antamasta ethoskuvasta tutkimalla, että muuttuuko Rehnistä kertovien artikkelien sävy suosion laskiessa?

Toinen tutkimuskysymykseni on: **miten Rehn ottaa puheissaan huomioon kulloisenkin yleisönsä eli millaista pathosta hän käyttää?** Pathoksen tutkimisessa metaforien tutkiminen on ensiarvoisen tärkeitä: miten Rehn rakentaa yleisön emotionaalista kiinnittymistä itseensä? Puheiden logoksesta voi tutkia Rehnin käyttämiä

puhestrategioita. Tekstien analyysivaiheessa yleisesti aineistolle esitetyt kysymykset ovat: millaisia retorisia vaikutuskeinoja Elisabeth Rehn käyttää puheteksteissään ja kuinka onnistuneita ne ovat aiotun yleisön kannalta? Miten Rehn ottaa yleisönsä huomioon? Mistä teemoista Rehn puhuu?

Rehnin kaksi ensimmäistä linjapuhetta saivat julkisuutta, sillä ensimmäisen puheen (2.10.1999) aikaan hän oli gallupien kärjessä, mikä takasi varman julkisuuden. Vaalikampanjoiden aloitukset kiinnostavat mediaa, kuten jo aiemmin tuli mainittua. Julkisuuden jatkumisen takaamiseksi kampanjat aloitetaan moneen kertaan. Esimerkiksi Rehn suostui ensin kansalaisliikkeen presidenttiehdokkaaksi 9.9.1999, ja 2.10.1999 tapahtui puolueen ehdokkaaksi nimeäminen. 18.10.1999 avattiin kansalaisjärjestön ja puolueen yhteinen kampanjatoimisto ja 13.11.1999 julistettiin vaalikampanja avatuksi ulko- ja turvallisuuspoliittisella linjapuheella. Kaikilla kerroilla tapahtumia uutisoitiin laajasti. Rehnin kolmas linjapuhe oli 3.12.1999, jolloin hänen suosionsa oli jo alhaalla eikä julkisuutta herunut.

Jo ennen Rehnin ensimmäistä linjapuhetta oli käyty vilkasta Nato-keskustelua, joka huipentui marras-joulukuun vaihteessa. Median esilleottamat Rehnin Nato-mielipiteet aiheuttivat suurta keskustelua ja takasivat Rehnin julkisuuden aivan kampanjan alussa laimentuen marras-joulukuun taitteeseen mennessä. Rehn joutui lieventämään kampanjansa aikana parin vuoden takaista lausuntoaan Suomen Natoon liittymisestä, sillä selvä kansan enemmistö oli Nato-jäsenyyttä vastaan. Helsingin Sanomat julkaisi myös marras-joulukuun vaihteessa kirjoitussarjan, jossa kaikki presidenttiehdokkaat toivat julki Nato-kantansa.

Nato-keskustelun lisäksi käytiin vilkasta Karjalan palautus -keskustelua lokakuussa, jonka media aloitti heti sen jälkeen, kun vuosia sitten Karjalan palautusta tyhjänä vaatinut Riitta Uosukainen suostui ehdokkaaksi. Sittemmin laajempaa keskustelua herättänyt teema oli perhearvot Esko Ahon kännykkä-isyiden saaman julkisuuden myötä.

2.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu presidenttiehdokas Elisabeth Rehnin linjapuheista ja Rehniä koskevista lehtiartikkeleista vaalikampanjan 1999-2000 aikana. Kansan Uutisten Viikkolehden (29.10.1999) haastattelun mukaan Rehn kirjoitti linjapuheensa itse. Puheet on tallennettu ja tulostettu ehdokkaan internetsivuilta [URL:<http://www.elisabeth-rehn.fi/rehninlinja>]. Rehnin vaalipuheet olivat verkossa usein jo vaalitulaisuuspäivän iltana, mutta viimeistään seuraavana päivänä. Kampanjapuheet on sivuilla luokiteltu linjapuheisiin sekä muihin puheisiin. Täten voi päätellä kampanjaorganisaation ja ehdokkaan itsensä tekemästä luokittelusta, että linjapuheet ovat tärkeämpiä ja sisällöltään ”painavampia” kuin tavalliset puheet. Linjapuheet on siirretty sivuille sellaisenaan, muihin puheisiin sisältyy niin referoimattomia puheita kuin myös lyhyitä lehdistötiedotteita. Elisabeth Rehnin linjapuheiksi mainitsemisissa puheissa on sana linjapuhe joko puheen otsikossa, internetsivun otsikossa tai aiempia puheita sanotaan linjapuheiksi myöhemmissä puheissa. Rovaniemen vaalitulaisuudessa 3.12.1999 esitetty puhe on ongelmallisempi luokitella. Se on nettisivuilla linjapuheiden listassa, mutta siitä puuttuu kaikki muut linjapuheiden ulkoiset tunnisteet. Olen ottanut sen kuitenkin aineistooni mukaan, täten Rehnin linjapuheita on yhteensä kahdeksan. Rehn itse sanoo puheensa alussa 9.12.1999 Jyväskylässä:

“Olen rakentanut kampanjani siten, että puheissani käsittelem erilaisia kysymyksiä, jotka yhdessä muodostavat poliittisen linjani. “

Ensimmäinen puhe pidettiin 2.10.1999 Turussa rkp:n ylimääräisessä puoluekokouksessa, jossa puolue asetti Elisabeth Rehnin ehdokkaakseen. Puhe käsittelee presidentin valtaoikeuksia uuden perustuslain valossa ja presidenttiyttä uutena johtajuutena. Toinen puhe, ulko- ja turvallisuuspoliittinen linjapuhe pidettiin 13.11.1999 vaalitulaisuudessa Tampereella, ja se oli samalla vaalikampanjan avauspuhe. Rovaniemen puhe 3.12.1999 käsittelee Lappia ja Suomen tulevaisuutta. Jyväskylän vaalitulaisuudessa 9.12.1999 pidetyn linjapuheen sisältö koskee ihmisoikeuksia ja niiden kunnioittamista. Oulun linjapuheessaan 16.12.1999 Rehn puhuu suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta ja talouspolitiikasta, Kuopion vaalitulaisuuden puhe 6.1.2000 sisältää koosteen Rehnille tärkeistä teemoista (koulutus, yrittäjyys, lasten asema),

Vaasan puhe 7.1.2000 on aluepoliittinen linjapuhe ja viimeisessä linjapuheessaan Helsingissä 12.1.2000 Rehn visioi Suomen tulevaisuutta.

Rehnin henkilökohtaisia arvoja ovat muun muassa isänmaa, yritteliäisyys sekä maanpuolustus. Lisäksi häntä kiinnostavat humanitaariset kysymykset. (Sievänen-Allen & Bélinki 1998, 116) Nämä arvot tulevat hyvin esille Rehnin työhistoriasta sekä vaalikampanjan linjapuheista. Teemojen, jotka ehdokas valitsee puhuttavakseen voi tulkita olevan ehdokkaan vahvuuksia. Aarnio & Isotalus (2000, 11) kirjoittavat, että jo oman uskottavuutensakin takia ehdokkaat puhuvat itselleen läheisistä teemoista. Elisabeth Rehnin vahvuuksiksi voi linjapuheiden teemojen perusteella luetella ulko- ja turvallisuuspolitiikan, ihmisoikeudet ja humanitaariset asiat.

Lehdistöaineistoni koostuu pääasiassa Helsingin Sanomien Elisabeth Rehniä käsittelevistä artikkeleista ajalta 3.10.1999 – 13.1.2000. Helsingin Sanomien 23 artikkelia jakaantuvat seuraavasti: 4 pääkirjoitusta, joista 2 käsittelee Nato-väittelyitä, yksi Rehniä ja yksi presidentinvaalikampanjoita yleisesti, Rehnistä kertovat artikkelit 10 kpl, yleisesti presidentinvaalikampanjoinnista kertovat artikkelit 6 kpl ja Nato-keskustelusta kertovat artikkelit 3 kpl.

Olen tehnyt mikrofilmeiltä muistiinpanoja Hufvudstadsbladetin Rehniä koskevista artikkeleista ajalta 22.9.1999 – 13.1.2000. Lisäksi käytän kahta artikkelia Keski-suomalaisesta ja yhtä laajaa artikkelia Kansan Uutisten Viikkolehdestä.

Kuvaavaa lehtiaineistolle on, että se keskittyy kampanjan alkuun. Suosion laskiessa lokakuun lopussa sanomalehtien Rehniä koskevat artikkelit vähenivät merkittävästi. Kun maakuntamatkat linjapuheineen alkoivat joulukuun alussa, ei niistä löydy mainintaa eikä kommentteja Helsingin Sanomista. Ainoastaan vaalikiertueen suuntautuminen Lappiin joulukuun alussa ylitti tutkimieni lehtien uutiskynnyksen, mutta silloinkin toimittajia kiinnostivat vain Rehnin mielipiteet gallupien tuloksista, jotka todistivat hänen kannatuksensa romahtaneen.

Hufvudstadsbladetin sivuilla Rehnin kampanjamatkoista löytyy joulukuun alun jälkeen seuraava maininta tammikuun alussa. Kuopion tilaisuudessa 6.1.2000 mediaa kiinnosti vain se, että Rehn ilmoitti alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen tv-vaalimainoksen

toteutuvan yksityisen rahalahjoituksen turvin. Linjapuheesta ei ollut mitään mainintaa lehden palstoilla. Seuraavan päivän aluepoliittinen linjapuhe Vaasassa pääsi lehden palstoille oman tulkintani mukaan rannikolla asuvan ruotsinkielisen väestön takia. Viimeiset maininnat Rehnin kampanjasta ovat Helsingissä olleesta viimeisestä kampanjan vaalitulaisuudesta, joka pidettiin 13.1.2000. Lisäksi Rehnin ehdotus 150 uuden huume poliisin viran perustamisesta ylitti Hufvudstadsbladetin uutiskynnyksen.

2.3 Aiempi tutkimus aiheesta

Vuoden 2000 presidentinvaaleista on kirjoitettu jo paljon. Toisen kierroksen osanottajien vaalikampanjoista kertovat päiväkirjamuotoiset teokset ilmestyivät vaalivuoden aikana. Markku J. Jääskeläisen ja Tapio Pekkolan kirja “Kampanja jonka ei pitänyt onnistua” kertoo Tarja Halosen matkasta presidentiksi ja Esko Ahon kirja “Kolme kierrosta. Kokemuksia ja tunnelmia vuoden 2000 presidentinvaaleista” kertoo nimensä mukaisesti Ahon kampanjasta. Näistä kirjoista olen saanut hieman tietoa siitä, millaisena Elisabeth Rehnin kampanja nähtiin Ahon ja Halosen taustajoukoissa. Vaikka päiväkirjamerkinnät kilpailijoista ja muiden ehdokkaiden kampanjoiden kommentointi onkin teoksissa vähäistä, ne antavat jonkinlaisen kuvan ehdokkaiden vuorovaikutuksesta. Lisäksi päiväkirjat antavat toisenlaista tietoa kampanjoinnin kulusta, kuin lehtien artikkeleista voi lukea.

Läheisesti omaa tutkimustani sivuava tutkimus on Elisa Juholinin (2000a) “ Presidential Merry-Go-Round”, joka on case-tutkimus Elisabeth Rehnin vuoden 2000 vaalikampanjasta kampanjaorganisaation näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia miksi Rehnistä ei tälläkään kerralla tullut presidenttiä. Tärkeimmät häviön selittävät tekijät kampanjaorganisaation näkökulmasta katsottuna olivat kampanjaorganisaation johdon heikkous, tiedonvälityksen puutteet, ehdokkaan uskottavuuden heikkeneminen, kampanjan teemat, kampanjaorganisaation heikot resurssit, kahden oikeistolaisen naisehdokkaan kilpailu samoista äänistä ja muiden pääehdokkaiden kampanjoiden paremmat resurssit. (Juholin 2000a, 128-130) Toinen omaa tutkimustani tukeva teos on Pekka Isotaluksen ja Eeva Aarnion (2000) toimittama teos “Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? “, jonka artikkelikokoelma kertoo monitahoisesti presidentinvaaleihin 2000 liittyneistä teemoista ja tapahtumista.

Suomalaisessa valtio-opissa vaalitutkimukset ovat keskittyneet äänestäjien käyttäytymiseen ja valintoihin vaalitulanteessa. Suomessa tutkimukset alkoivat 1950-luvun puolivälissä vaaliosanoton vaihtelun, poliittisen perinteen vaikutuksen, äänestyskäyttäytymisen ja kampanjan vaikutuksien tarkasteluilla. Analyysit ovat perustuneet vaalitulastoihin ja haastatteluaineistoihin. Lisäksi suomalaiset tutkijat ovat osallistuneet kansainväliseen vaalitutkimusyhteistyöhön. 1970-luvulta lähtien on seurattu neljän suurimman puolueen kannattajakunnan rakenteen muutosta sekä 1980-luvulla on pyritty liittämään haastattelutraditiota temaattisiin yhteyksiin poliittisen kulttuurin kuvaamiseksi. (Aarnio & Isotalus 2000, 8)

Yhdysvalloissa presidentinvaali- ja yleensäkin vaalikampanjatutkimuksilla on vahvat traditionsa, jotka liittyvät läheisesti poliittiseen viestintään. Suomalaiset kampanjaorganisaatiot ovat hakeneet oppia Yhdysvalloista ainakin 1990-luvun alusta lähtien. Varhaisimmat kampanjatutkimukset ajoittuvat vuoteen 1948, jolloin Lazarsfeld, Berelson ja Gaudet esittivät klassiset tuloksensa vaalikampanjoiden vaikutuksista äänestyspäätösten tekemiseen teoksessaan "The People's Choice". Tärkein tutkimustulos oli, että kampanjoiden vaikutukset rajoittuivat vain äänestäjien olemassaolevien käsitysten vahvistamiseen, ei niinkään heidän käsitystensä muuttamiseen. 1960-luvulla Joseph T. Klapper vahvisti aiemman tutkimustuloksen nimittämällä sitä minimaalisten seurausten laiksi. (Gronbeck 1987, 138-142)

1970-luvulta lähtien kampanjatutkimuksissa on keskitytty kampanjaviestinnän tarkoitukseen. Esimerkiksi Bruce E. Gronbeck (1987, 143) löysi poliittiselle viestinnälle vuoden 1976 presidentinvaaleissa 15 erilaista tehtävää. Viimeisin suuntaus on se, että vaalikampanjat on määritelty poliittiseksi draamaksi, johon liittyy läheisesti ehdokkaiden imago. Äänestäjät ovat suuren poliittisen näytelmän katsojia; eräät aktiivit istuvat virtuaalikatsomon eturivissä, toiset yrittävät pysytellä välinpitämättöminä taka-alalla.

2.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

2.4.1 Poliittisen kampanjan tavoitteet

Vaalikampanjat merkitsevät ennen kaikkea julkisuutta mediassa. Kampanjoiden aikana poliittisten mielipiteiden julkisuus moninkertaistuu tavanomaisesta tilanteesta,

“...jossa tavanomaisen yleisön näkökulmasta katsottuna politikoiva puhe ja julkisuus on vain yksi ja tuskin kovin hallitseva puheenalaisuuden muoto.”
(Kanerva 1994, 117.)

Presidentinvaalikampanjointi vuonna 2000 oli ylipäätänsä lyhyt, tehokas ja paljon julkisuutta saanut tapahtuma. Muutaman kuukauden ajan media pursusi tietoa ja uutisia ehdokkaista ja heidän tekemisistään. Kampanjan lyhyys varmistaa sen, että yleisön mielenkiinto pysyy yllä, yleisölle voidaan tarjota koko ajan uutta tietoa ehdokkaista eikä kampanjaan pääse syntymään seesteisiä hetkiä, jolloin yleisön mielenkiinto herpaantuisi.

Bruce E. Gronbeck, joka on tutkinut Yhdysvaltojen presidentinvaalikampanjoita, on määritellyt poliittisen kampanjan tehtäviä. Niitä on muitakin kuin poliittisen johtajan valitseminen. Hänen mukaansa kampanjassa tuodaan julki monipuolisempaa poliittista todellisuutta, jonka luomisessa hyödynnetään ehdokkaiden henkilökohtaisia resursseja, mutta myös julkisia ja institutionaalisia resursseja. Kampanjoilla luodaan myös uusia arvoja. Heidi Hautala muun muassa sanoi vaalikampanjansa julkisuusarvosta, että vaikka hänellä ei ollut mahdollisuuksia päästä vaalien toiselle kierrokselle, vaalikampanjan avulla hän sai mahdollisuuden tuoda julki suurelle yleisölle asioita, jotka normaalissa tiedonvälitystilanteessa olisivat jääneet pienen ihmisjoukon tietoisuuteen.

Kampanjoiden avulla levitetään informaatiota ja tietoa, käsitellään ja arvioidaan poliittisia asioita niin julkisesti kuin yksityisestikin. Vuorovaikutus ja osallisuus kuuluvat myös poliittisen kampanjoinnin ulottuvuuksiin: informaatiota tulkitaan, politiikasta puhutaan ja television äärellä voidaan jopa viihtyä (Aarnio & Isotalus 2000, 18).

Poliittista kampanjaa voidaan lisäksi pitää rituaalisena draamana, joka ylläpitää, vahvistaa ja muotoilee poliittista kulttuuria. (Kanerva 1994, 122) Vaalikampanjarituaali vahvistaa presidentti-instituution jatkuvuutta. Kun presidenttiyden menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta toistuvasti tarkastellaan, luodaan kuvitelmaa presidenttiyden säilyvyydestä ja jatkuvuudesta. Gronbeckin (1987, 165) mukaan presidentinvaalikampanjoiden kulusta on tullut hyvinkin ennustettavia. Rituaalit koostuvat säännöllisesti tai tietyllä tavoin esitetyistä toimintasarjoista ja symboleista. Vaalikampanjan rituaalisuutta kuvaa hyvin kampanjan aikataulutus, jonka tehtävänä on toistaa mediaa kiinnostavat rituaalit, pitää ehdokas julkisuudessa ja nostaa ehdokkaan kannatusta sopivissa jaksoissa. On havaittu, että ehdokkaalla on parhaat mahdollisuudet, kun hänen kannatuksensa on juuri vaalipäivän kynnyksellä kivunnut gallupien kärkeen. Kampanjassa ajoitus on kaiken perusta.

Rituaalisen draaman avulla päästään moniin päämääriin. Sen avulla voidaan osoittaa, että draaman toimijat tekevät jotakin tuttua, legitiimiä, hyväksyttävää, arvokasta tai sosiaalisesti ja moraalisesti hyväksyttävää. Koska rituaalisen draaman tarina on jatkuva, uutismedialla on tärkeä osa draamassa. Siinä on tarinallisesti nousevia ja laskevia jaksoja, käännöskohtia, ja yleensä onnellinen loppu. Gronbeck (1987, 166-167) Vaalikampanjoiden uutisointiin käytetään valtavia resursseja. Varsinkin henkilöityneet presidentinvaalikampanjat ja niiden tapahtumat hallitsevat mediaa monen viikonkin ajan. Näissäkin vaaleissa ehdokkaiden kannatusten muutokset olivat usein uutislähetysten pääaiheita.

Kampanjoiden on todettu etupäässä vahvistavan mielipiteitä ja käyttäytymistä, ei niinkään muuttavan ihmisten mielipiteitä. (Ks. kampanjatutkimuksen traditiosta Kanerva 1994, 116-131) Kampanjoita voidaan tutkia kommunikatiivisesta (esimerkiksi Gronbeck), retorisesta (esimerkiksi Perelman) sekä yleisön reseption näkökulmasta. Kanervan mukaan presidentinvaaleilla kampanjoineen on oma selkeä roolinsa sekä poliittisen järjestelmän legitiiminä vahvistajana että poliittisen samastumisen lähteenä. Etenkin presidentinvaalissa yhdistyvät nämä kaksi roolia: järjestelmän toiminnan jatkuvuutta vahvistava sekä kansalaisten yksilö- ja ryhmäänkuulumisen identiteettiä muokkaava rooli. Suomessa presidentinvaaliin liittyy suomalaisuuden ja isänmaan sekä muiden perusarvojen pohdintaa ja uudelleen vahvistamista. (Kanerva 1994, 126) Suomessa presidentiksi ei voi tulla valituksi keskittymällä kampanjoinnissa presidentin

ydintehtävään, ulkopoliittikkaan. Tämän vahvistaa muiden vuoden 2000 presidentinvaalien pääehdokkaiden keskittyminen sisäpoliittisiin kysymyksiin, vaikka presidentin tehtävänä ei enää ole uuden perustuslain mukaan sisäpolitiikan johtaminen. Rehninkin vaalipuheissa näitä suomalaisuuden arvoja pohditaan, mutta ne liittyvät hänellä ulkopoliittiseen johtamiseen. Esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspoliittisessa puheessaan 13.11.1999 hän sanoo:

“... On ainoastaan kohtuullista, että äänestäjät odottavat valitsemaltaan ihmiseltä paljon. Hänen on annettava suhteensa ja taitonsa maansa käyttöön. Suomen presidentin on kyettävä avoimeen, sovitteluvaan kansainväliseen yhteistyöhön, ja samalla hänen on edustettava suomalaista itsenäisyyttä aina itsekkyyteen asti. Suomi-neidon ei pidä vikistä, vaan viedä.”

Presidentinvaalit ovat henkilövaalit, joissa ehdokkaat ovat enemmän tai vähemmän erillään puolueidensa vahvasta viitekehyksestä ja historiasta. Ehdokkaaseen voidaan melko helposti ja uskottavasti liittää sellaisia yleisesti hyväksytyjä ominaisuuksia, joita pidetään henkilövalinnan kannalta oleellisina. Johdannossa mainittujen kansalaisliikkeiden rooli liittyy etenkin tähän. Ehdokkaiden poliittiset ominaisuudet voidaan ikään kuin ‘vakioda’ ja sen sijaan korostaa sekä tuoda esiin ehdokkaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että naistenlehtien sivut täyttyivät ehdokkaiden yksityistä puolta valottavista jutuista ja toisen kierroksen ehdokkaat nähtiin lukuisissa television viihdeohjelmissa. Tuttuus ja vieraus ovat vivahteikkaammin arvioitavissa kuin poliittinen samaistuminen. Valinnanvara tuntuu suuremmalta, mikä on syynä presidentin henkilövaalien suosioon. (Kanerva 1994, 126)

2.4.2 Poliittisen kampanjan medioituminen

Politiikan medioituminen eli sen kasvava riippuvaisuus mediasta, on muuttanut myös kampanjoiden puitteita. Vaalikampanjaa suunniteltaessa media ja toimittajat tulee ottaa entistä tarkemmin huomioon, ja täten politiikan kentälle on syntynyt uusi ammattiryhmä, viestinnän ammattilaiset ja poliittiset neuvonantajat. Yhdysvalloissa poliittiset neuvonantajat alkoivat toimia jo 1930-luvulla ja 1950-luvulle tultaessa oli jo ilmeistä, että heidän osuutensa vaalikampanjoissa oli tärkeä. Jo tällöin varoitettiin, että vaaleista on tulossa ei niinkään ehdokkaiden, vaan mainosfilmien välinen kilpailu.

1970-luvulla neuvonantajien käyttö oli Yhdysvalloissa itsestäänselvyys. Nykyään neuvonantajien käyttö on miljardiluokan bisnestä, sillä maassa käydään kymmeniätuhansia yksityisiä, julkisia, ammatillisia, akateemisia, ammattiliitto- yms. vaaleja vuosittain. (Juholin 2000b, 19-20)

Suomessa poliittisten neuvonantajien käyttö on vielä pienimuotoista. Pääsääntöisesti vaalikampanjoihin osa-aikaisesti osallistuvien neuvonantajien leipätyö on julkisella tai yksityisellä sektorilla. Juholinin (2000b) mukaan syy alan pienimuotoisuuteen on Kekkonen ajan lehdistön itsesensuurin perinteessä. Vielä Koivistonkin presidenttikaudella lehdistö sai olla varpaillaan presidentin ja pääministeri Sorsan lehdistöä halventavien ilmausten johdosta. Valtiojohdosta ei saanut vielä kirjoittaa ihan mitä ja miten vaan. Varsinaisesti median valtakauden politiikassa voi katsoa alkaneen 1990-luvulla, vaikka poliittiset keskustelut ovat kuuluneet television ohjelmistoon 1960-luvulta lähtien, ja radion ohjelmistoon jo aiemmin. Tutkimusperinteemme median vaikutuksesta vaalien tuloksiin on vielä nuorta, koskien vain 1990-luvun vaaleja. (Ibid., 21) Television ja politiikan suhdetta on maassamme alettu tutkia 1980-luvulta lähtien (Isotalus 1998, 8).

Median vaikutukseen äänestäjien lopulliseen valintaan on kansainvälisesti kiinnitetty laajalti huomiota, sillä toimittajat harvoin kohtelevat ehdokkaita objektiivisesti. Jo vuonna 1960 Yhdysvaltain presidentinvaalien lehdistökirjoittelussa näkyi ehdokkaiden kannalta huonoja uutisia enemmän kuin ehdokkaiden kannalta hyviä uutisia. (Kavanagh 1997, 179 Juholinin 2000a, 53 mukaan) Media on aktiivinen toimija poliittisissa kampanjoissa, sillä se tarjoaa tietoa äänestäjille ehdokkaista ja kampanjoista. Yhtäältä media etsii voittajia ja häviäjiä, vaikkakaan se ei voi ketään valita. Toisaalta, median voittajien ja häviäjien metsästyksellä vaikuttaa ehdokkaista kertoviin juttuihin.

Moring & Himmelsteinin (1993, 19) mukaan median ja politiikan välinen suhde perustuu neljälle hypoteesille: 1) yhteiskunnassa on informaation ylitarjontaa, 2) media toimii erityisen, suhteellisen autonomisen medialogiikan mukaan, 3) poliittiset toimijat kiinnittävät huomiota mediajulkisuuteensa ja yrittävät vaikuttaa siihen sekä 4) viestinnän merkitys on kasvanut kansalaisten äänestyskäyttäytymisessä. He myös kiinnittivät 1990-luvun alussa huomiota siihen, että erityyppiset ohjelmat mediassa, kuten uutiset ja viihde, sekoittuvat enenevässä määrin.

Puolueet, niiden toimintaympäristöt ja vaalikampanjat ovat läpikäyneet muutoksia viime vuosina. Tähän, ja varsinkin muutoksien samankaltaisuuteen eri puolilla maailmaa on kiinnitetty huomiota kansainvälisissä tutkimuksissa (Esim. Katz & Mair 1995; Mancini & Swanson 1996 Aarnio & Isotaluksen 2000, 18 mukaan). Muutosta on kuvattu amerikkalaistumiseksi tai modernisaatiokehitykseksi (Esim. Blumler & Kavanagh 1999; Scammell 1998, Aarnio & Isotaluksen 2000, 18 mukaan). Suomessa puhutaan viestinnällistymisestä (Esim. Moring & Himmelstein 1993) tai medioitumisesta. Jokainen nimitys painottaa eri asioita. Viestinnällistyminen korostaa median roolin kasvua poliittisessa viestinnässä, amerikkalaistuminen painottaa piirteiden leviämistä maasta toiseen ja modernisaatio näkee muutosten taustalla laajemmat yhteiskunnalliset muutokset. (Isotalus 1998, 9)

Kehitykseen kuuluu, että kampanjat keskittyvät mediaan, kampanjat ammattimaistuvat, politiikka henkilöityy ja yksityinen sekä julkinen sekoittuvat politiikassa. Nämä piirteet ovat vahvistuneet myös Suomessa 1980 - 1990-luvuilla. Kehitykseen johtaneiksi syiksi voi luetella yhteiskunnan rakennemuutoksen ristiriitojen ja poliittisten asiakysymysten välisten suhteiden muutokset 1970-luvulta lähtien, valitsijakunnan ja puolueiden välisten suhteiden muutokset, puolueiden samankaltaistumisen sekä teknologisen kehityksen. (Aarnio & Isotalus 2000, 18-19)

Vaalien amerikkalaistumisesta on Suomessakin keskusteltu. Vuoden 2000 vaaleista odotettiin vielä "amerikkalaisempaa" kuin vuonna 1994 (Aarnio & Isotalus 2000, 19). Juholin (2000b, 90) mainitsee Kavanaghin (1997, 219-220), jonka mukaan politiikan amerikkalaistumiseen kuuluvat seuraavat piirteet: henkilökeskeisyys, raha, viestinnän ammattilaisten ja viestintäteknologian hyödyntäminen, tutkimusten tehokas hyödyntäminen ja ammattimaisesti hoidettu varainhankinta. Amerikkalaistuminen käsitteenä on kuitenkin ongelmallinen. On vaikea sanoa, onko jokin vaalien piirre saanut alkunsa juuri Yhdysvalloista ja sieltä levinnyt muualle. Poliittinen kulttuuri Yhdysvalloissakin saa vaikutteita muista valtioista, ja esimerkiksi meidän vaaleihin vaikuttavia piirteitä saadaan muualtakin kuin valtameren takaa. Amerikkalaistuminen terminä voi tuoda mieleen tietyn ideologian tai amerikkalaisten arvojen hyväksymisen laajemminkin, mikä ei välttämättä ole myönteinen asia. Amerikkalaistumistermin on myös katsottu jättävän huomiotta maakohtaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät ja

lisäksi kohdistuvan vain pieneen osaan poliittista viestintää, eli vaaleihin. (Isotalus 1998, 9)

Vuoden 1994 vaaleissa oli nähtävissä politiikan medioitumista vahvistavia piirteitä: ehdokkaat esiintyivät paljon televisiossa niin vaaliteissa kuin viihdeohjelmissa, ehdokkaan yksityisyys tuotiin esille lehdistössä ja myös vaaliteissa (muun muassa kysyttiin ehdokkaan suhdetta uskontoon). Medioitumiskehityksen odotettiin vahvistuvan entisestään vuoden 2000 vaaleissa. Tämä toteutuikin osittain kampanjoiden ammattimaistumisen kautta ja tv-esiintymisten määrän yhä lisääntyessä, mutta myös kansainvälisestä kehityskulusta poikkeavaa tapahtui: negatiivista mainontaa ei tuotettu ollenkaan, ja imagonrakennus oli kaukana amerikkalaisesta mallista. Edellisissä vaaleissa loanheiton todettiin kääntyvän lopulta itseään vastaan, joten näissä vaaleissa sitä vältettiin, vaalien yleispiirteen ollessa hyvinkin hillitty.

Medioitumisen monet piirteet muokkautuvat jokaisen valtion poliittisen järjestelmän ja kulttuurin mukaan. Kaikkia globaaleja kehityspiirteitä ei siis esiinny kaikissa maissa ja piirteet saattavat ilmetä kansallisesti värityneinä. Maiden puoluejärjestelmät, poliittisten instituutioiden painoarvot, äänestyskäytännöt ja lainsäädäntö määrittävät myös poliittista viestintää, joka ei täten voi joka puolella olla samanlaista. (Isotalus 1998, 10) Aarnio & Isotalus (2000, 19) kirjoittavat vielä:

“Presidentinvaalien kampanja myös osoittaa, kuinka paljon kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat kehityksen suuntaan. Esimerkiksi muutokset presidentinvaalien äänestyskäytännöissä ovat suunnanneet kampanjoinnin yhä enemmän henkilökeskeiseksi. Toisaalta suomalaisen kulttuurin, esimerkiksi puhekulttuurin, piirteet hidastavat kansainvälisten piirteiden omaksumista, kuten imagonmuokkausta.”

2.4.3 Imagonrakennus

Imagonrakennus on ollut suuren huomion kohteena sen sisältämän negatiivisen tunnelatauksen takia. Imagonrakennusta pidetään yhtäältä teennäisenä ja manipuloivana toimintana, mutta toisaalta draamateorian puolestapuhujat puolustavat sitä väittämällä,

että ehdokkaan imago on todellisuudessa ainoa asia, minkä äänestäjät ehdokkaasta tietävät, ja minkä perusteella äänestäjät valintansa tekevät. (Gronbeck 1987, 149-152)

Cicero ja myöhemmin Machiavelli olivat ensimmäisiä poliittisia neuvonantajia, jotka määrittivät menestyksekkään johtajan ominaisuuksia. Varsinaisesti ensimmäiseksi imagorakentajaksi voi nimetä Hitlerin propagandaministerin Goebbelsin (Esim. Brendan 1992, 24 Juholinin 2000b, 18 mukaan). Yhdysvalloissa imagorakennus on jo pitkään ollut keino vaikuttaa äänestäjiin, sillä ensimmäinen imagopresidentti on ollut Dwight D. Eisenhower, joka käytti televisiomainontaa osana kampanjaansa (Karvonen 1999, 33 Juholinin 2000b, 19 mukaan). Suomessa amerikkalaistyylisiä rakennettua imagoa vierastetaan teennäisenä, sillä suomalaisiin perusarvoihin kuuluvat luonnollisuus ja rehellisyys. Tarja Halosen valtteina olivat luonnollisuus ja särmikkyys, vaikka kampanjan alussa kampanjaorganisaatio kehoittikin häntä muuttamaan tyyliään. Esko Ahon valttina pidettyä amerikkalaisoppien avulla hiottua tv-esiintymistä pidettiin jopa liian siloiteltuna ja sitä pyrittiinkin vaalien toisella kierroksella murtamaan.

Suomessa ensimmäiseksi imagovaaleiksi on sanottu vuoden 1982 presidentinvaaleja, jolloin ehdokkaiden julkisuuskuvasta keskusteltiin paljon (Esim. Sänkiaho 1983 Isotaluksen 1998, 8 mukaan). Imagoon ja sen rakentamiseen on kiinnitetty huomiota muun muassa poliittisen mainonnan yhteydessä. Presidentinvaaleissa vaalimainokset ovat tärkeitä imagonluojia, jota mahdollisuutta ei ole osattu vielä käyttää täysin hyväksi. Päivi Hovi-Wasastjerna (2000, 174) kirjoittaa:

“Mainonta luo kuvan ehdokkaasta sellaisena kuin tekijä/tilaaja sen haluaa. Poliittisessa mainoksessa kuvan sanelee viime kädessä tilaaja. Tällöin poliitikolla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, minkälaisen kuvan hän itsestään haluaa antaa julkisuuteen. Tiedotusvälineiden antamaa kuvaa itsestään ehdokas ei pysty sanelemaan. Tämä tekee maksetusta mainonnasta tärkeän kampanjavälineen, vaikka sitä ei ole useinkaan ymmärretty hyödyntää.”

Hovi-Wasastjerna (2000, 188) korostaa sitä, että vaikka mainonnan osuus vaalikampanjan budjetista on suuri, sillä saatavaan etuun ei kampanjatoimistoissa kiinnitetä riittävästi huomiota. Mainonnan tärkein tehtävä tuntuu edelleen olevan äänestäjien mielenkiinnon herättäminen vaaleihin ja ehdokkaisiin. Kampanja rituaalisena draamana ylläpitää, vahvistaa ja muotoilee poliittista kulttuuria muun

muassa visuaalisten keinojen avulla. Vaalikampanjoiden rituaalit ovatkin pysyneet samanlaisina vaaleista toiseen, esimerkiksi vaalijulisteita levitetään tien varsille muutamaa viikkoa ennen äänestyspäivää, samalla tavoin kuin jo 1910-luvulla.

2.4.4 Band wagon

Ehdokkaat, kampanjat ja kampanjaorganisaatiot ovat riippuvaisia mediasta, ja täten ehdokkaat käyvät median ja kampanjan välistä julkisuuspeliä. Vuoden 1994 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen suuri häviöjä, kolmanneksi jäänyt Paavo Väyrynen kuittasikin häviönsä toiseksi tulleele Elisabeth Rehnille “mediapeliksi”. Tämä olikin poliittista draamaa parhaimmillaan: uhrina Väyrynen näki itsensä ja syllisinä kaikki muut kuin itsensä.

Merkle & Miller (1994, 162-163) kirjoittavat, että ehdokkaiden kannatuksia on tutkittu yli 50 vuoden ajan ja kannatusmittausten tuloksilla on sanottu olevan suoria vaikutuksia äänestäjien asenteisiin ja äänestyspäätöksiin. Band wagon on vanha käsite ja tarkoittaa, että ihmiset haluavat äänestää voittajaa, eivät halua heittää ääntään hukkaan tai haluavat mennä massan mukana. Peräkkäisien gallupien tuloksia analysoimalla on kuitenkin osoitettu band wagon -teoria osittain puutteelliseksi. Aikaisessa vaiheessa gallupien johdossa olleen ehdokkaan kannatuksen laskeminen on sitä todennäköisempää, mitä lähemmäksi äänestyspäivää mennään, mutta tähän ilmiöön vaikuttavat muutkin tekijät kuin yksistään galluptulokset. Maarekin (1995, 80) mukaan kannatusmittausten tulokset voivat vaikuttaa epävarmoihin äänestäjiin niin, että he siirtyvät kannattamaan gallupien kärjessä olevaa ehdokasta, jolloin heistä tulee osa enemmistöä. Kuitenkaan galluptuloksilla ei ole hänen mielestä niin suurta merkitystä äänestyspäätöksen muuttumiseen kuin yleisesti on luultu.

Kannatusmittaukset liittyvät kiinteästi julkisuuteen. Juholinin (2000a, 54-55) mukaan band wagon -käsite todistaa ehdokkaan gallupkannatuksen riippuvaisuuden mediajulkisuuden määrän sekä sävyn välillä. Käsitteen avulla ei voida kuitenkaan ratkaista sitä, kumpi tulee ensin, gallupsuosio vai positiivinen mediajulkisuus. Patterson (1994, 115-125, Juholinin 2000a, 58 mukaan) on sitä mieltä, että kun ehdokkaan kannatus nousee nopeasti, hänestä kertovat uutiset ovat myönteisiä. Kun kannatus

laskee nopeasti, median jutut ehdokkaasta ovat vähemmän myönteisiä. Kun ehdokas leimataan marginaaliehtokkaiden joukkoon, uutisista tulee vähemmän myönteisiä, mutta ei kuitenkaan niin voimakkaasti kuin suosion laskiessa nopeasti. Ehdokkaan ollessa selvässä johdossa uutisilla on tapana muuttua vähemmän myönteisiksi hiljaksen. Tämä aiheuttaa kampanjan oikea-aikaiselle ajoitukselle erityisiä paineita. Ehdokkaan tulisi olla gallupien johdossa juuri valintahetkellä.

Juholinin mukaan suomalainen media on omaksunut James Careyn kuvaaman amerikkalaisen poliittisen viestinnän periaatteen, jonka mukaan uutisaiheet määritellään voittajien mukaan. Media seuraa voittajaehdokkaiden galluplukemia, eikä muiden ehdokkaiden tekemisiin kiinnitetä huomiota. Tämä selittää Juholinin mukaan sen, miksi Elisabeth Rehnin Nato-lausunnot nousivat ensin kuumaksi keskustelunaiheeksi, sitten Uosukaisen ollessa gallupien johdossa hänen Karjala-lausuntonsa. Ahon noustessa johtoon keskusteluun nousivat keskustan työreformi ja maan yhtenäisyys. Halosen siirtyessä voittajaehdokkaaksi julkisuuteen nousivat pakolaiskysymys, uskonto ja hyvinvointivaltio. Band wagon -teorian vastaisesti Rehnin ja Uosukaisen saama julkisuus oli kriittistä tai negatiivista, kun taas Ahon ja Halosen saama julkisuus oli neutraalia tai positiivista. (Juholin 2000c)

Juholinin (2000a, 58) mukaan band wagon -teoria sisältää neljä vaihetta: 1) kysynnän ja tarjonnan tasapaino ehdokkaan ja median välillä, 2) ehdokas ei pysty vastaamaan median vaatimukseen, jolloin tuloksena on konfliktitilanne, 3) ehdokas yrittää ylittää median uutiskynnyksen, mutta on menettänyt toimittajien kiinnostuksen, 4) ehdokas tippuu marginaaliehtokkaaksi, jonka mediajulkisuus on vähäistä.

Suhonen kirjoittaa band wagon -ilmiöstä ja äänestäjien taktikoinnista ja strategisesta äänestämisestä. Taktinen äänestäminen tarkoittaa, että luovutaan parhaan ehdokkaan äänestämisestä hyvän ehdokkaan hyväksi, jos siten voidaan välttää huonon ehdokkaan jatkuu pääsy. Halutaan olla voittajan puolella. Suhonen kuitenkin epäilee taktista äänestämistä, sillä vuoden 2000 vaaleissa presidentin tekijöiden olisi tullut vaihtaa voittajan vankkureihin kolme eri kertaa. Suhonen (2000b, 77) jatkaa:

“ Rehnin ja Uosukaisen kampanjoiden ongelmana oli voittajan vankkureihin hyppäämisen sijasta ehkä pikemminkin sen kääntöpuoli, eli pyrkiminen pois

“uppoavasta laivasta”. Tällainen prosessi saa vauhtia, jos joukkoviestimet tuomitsevat kannatusta menettäneen ehdokkaan häviäjäksi.”

Kavanaghin mukaan band wagon -vaikutuksella on merkitystä etenkin ehdokkaan omien kampanjajoukkojen keskuudessa. Hyvät kannatuslukemat kannustavat kampanjaväen aktivisteja ja vapaaehtoisia. Aktivistien moraalilla kohoa ja vapaaehtoisten sitoutuminen on tiiviimpää. Rahalahjoitukset ovat myös runsaampia hyvien galluptulosten aikana. (Kavanagh 1997, 118-121 Juholinin 2000b, 57 mukaan)

2.4.5 Metafora

Kun asialle annetaan nimi, joka varsinaisesti kuuluu jollekin muulle, kyseessä on ilmiö, jonka Aristoteles määritteli metaforaksi. Merkityksen siirtyminen voi tapahtua joko yleisestä erityiseen, erityisestä yleiseen tai analogian kautta. Muun muassa Aristoteles ja Cicero pitivät metaforaa lähinnä kielen koristeena, tyyllillisenä erikoistehosteena, joka ei ole välttämätöntä kielessä. Tästä syystä sitä ei pidetty tavalliseen kielenkäyttöön kuuluvana. Kommunikaatioteorian kehittyminen avasi uuden näkökulman myös metaforan määritelmälle. Määritelmän lähtökohtana on oletus siitä, miten kieli vastaa ilmiöiden todellisuutta. Me kielenkäyttäjinä emme voi antaa todellisuudesta objektiivista kuvaa, vaan me luomme todellisuutta kielen kautta, käyttämällä symboleja eli metaforia. Emme voi kuvata todellisuutta muuten kuin omana tulkintanamme ilmiöistä. Monien teoreetikoiden tutkimustyön ansiosta olemme päässeet metaforan kapeasta, kielen koristelumääritelmästä siihen määritelmään, jonka mukaan metafora nähdään keskeisenä osana ajatteluamme, tietämystämme ja kokemuksiimme todellisuudesta. (Foss 1996, 357-358)

Järjestämällä todellisuutta tietyllä tavalla, valitsemamme metaforat määräävät miten toimimme. Metaforat sisältävät implisiittisiä oletuksia, näkökulmia ja arviointeja. Ne muokkaavat asenteita kuvauksen kohdetta kohtaan ja motivoivat ihmisiä toimimaan tietyllä tavalla. Käyttämällä esimerkiksi metaforaa “aika on rahaa” oletamme kanssaihmisiltä tietynlaista reagoitua. Oletamme, että meille maksetaan ajankäytön mukaan tai itse maksamme käytetyn ajan mukaan, tai teemme päätöksen johonkin osallistumisesta sen mukaan onko siihen kuluva aika sen arvoista.

Metaforan laajempaan määritelmään kuuluu myös teorioita siitä, miten metafora toimii. Max Black (Fossin 1996, 359-361 mukaan) teoksessaan “Models and Metaphors: Studies in Language and Philosophy” vuodelta 1962 kehitti vuorovaikutusteorian, joka pohjautuu siihen huomioon, että metafora koostuu kahden normaalisti erillisen termin rinnastuksesta. Toista termiä kutsutaan keskeiseksi termiksi, keskustermiksi tai pääasialliseksi termiksi ja toista kutsutaan välikappaleeksi, keinoksi, toisarvoiseksi termiksi tai kehysteeksi. Esimerkiksi metaforassa “huonetoverini on sika”, huonetoveri on keskustermi ja sika on kehystermi. Vuorovaikutusteorian mukaan nämä kaksi termiä liittyvät toisiinsa assosioitujen itsestäänselvyyksien (Blackin käyttämä termi: system of associated commonplaces) kautta. Jokainen keskustermi ja kehystermi tuo mieleen tiettyjä ominaisuuksia. Termien vuorovaikutussuhteessa ne ominaisuudet, joilla kehystä kuvataan, siirtyvät määrittelemään myös keskustermiä. Metaforassa “huonetoverini on sika” käytämme niitä ominaisuuksia, jotka liittyvät sikaan, suodattaaksemme tai järjestääksemme käsitystämme toisen termin ominaisuuksista eli tässä tapauksessa huonetoveristamme. Kun termien assosioidut ominaisuudet kohtaavat, jotkut ominaisuudet voimistuvat ja jotkut ominaisuudet vaimentuvat. Huomaamme, että termeillä on samankaltaisuuksia, mutta myös erilaisuuksia. (Ibid., 360-361.)

Kun metafora alettiin määritellä maailman jäsentämisen keinona, joka syntyy assosioitujen ominaisuuksien vuorovaikutuksesta, metaforasta tuli tärkeä osa argumentointia. Aiemmin, kun metafora käsitettiin kielen koristeeksi ja poikkeavana kielen käytön muotona, metafora oli tyylikeino, jolla ei nähty olevan argumentatiivista merkitystä. Nykyään metaforan käsitetään muodostavan argumentaation, sillä metafora ei pelkästään tue argumenttia, vaan metaforan rakenne itsessään jo argumentoi. Metafora selittää tarkoituksenmukaisten kehystermin assosioitujen ominaisuuksien siirtämisen myös keskustermien ominaisuuksia koskevaksi, ja johdattaa yleisöä hyväksymään tästä johtuvan näkökulman. Jos yleisön mielestä assosioidut ominaisuudet ovat hyväksyttäviä ja se hyväksyy rinnasteisten termien tarkoituksenmukaisuuden, yleisö hyväksyy myös argumentin. (Ibid., 361.)

Chaim Perelman ymmärtää metaforan teeman ja perustan sulautumisen tuloksena tiivistyneeksi analogiaksi. Analogia tulisi hänen mukaansa tulkita sen etymologisessa, suhdetta tarkoittavassa merkityksessä. Analogia eroaa matemaattisesta ilmauksesta siinä, että se ei aseta kahta suhdetta tasaveroisiksi tai samanlaisiksi, vaan pikemminkin

vahvistaa samankaltaisuuden niiden välillä. Jos jotakin suhdetta verrataan johonkin toiseen suhteeseen, voidaan todeta niiden samankaltaisuus ilman, että itse asiaa ei väitettäisikään samaksi. (Perelman 1982, 114-115, 120.)

Perelmanin mukaan analogiassa voidaan esimerkiksi ajatella siten, että “A:n suhde B:hen on kuten B:n suhde D:hen”. Metafora voi olla tällöin jotakin muodoista “A:n D, “C:n B” tai “ A on C”. Hän käyttää tässä esimerkkiä analogiasta “ Vanhuus on elämälle samaa kuin ilta päivälle”. Tästä hän johtaa metaforat “päivän vanhuus”, “elämän ilta” ja “vanhuus on ilta”. Perelman kuitenkin muistuttaa, että “A on C” –muotoiset metaforat ovat peittävämpiä, sillä ne tulkitaan helposti identifikaatioksi. Niiden kunnollinen käsittäminen edellyttää aina, että analogia rekonstruoidaan palauttamalla puuttuvat termit. (Ibid., 120.)

Perelmanin mukaan metaforinen sulautuminen voidaan ilmaista adjektiiveilla (esim. *loistava* paljastus), verbillä (esim. vastaväittäjä *iski* takaisin), possessiivipronominilla (esim. *meidän* *Waterloomme*), genetiiviattribuutilla (esim. *elämän* ilta), kopulalla (esim. *elämä on* unta) tai vain sijoittamalla sana yhteyteen, joka sulkee pois sen kirjaimellisen merkityksen. Perelman myös muistuttaa metaforien kulumisesta, jos niitä toistetaan usein. Tällöin niistä voi tulla luonteeltaan kuolleita tai uinuvia, jolloin niistä on tullut osa tavanomaista kielenkäyttöä. Niiden metaforisuus paljastuu vasta silloin, kun niitä yritetään kääntää vieraaseen kieleen, jossa vastaavia muotoiluja ei tunneta. (Ibid., 120-121.)

Metaforat ovat muodostuneet keskeiseksi osaksi kaikkea luovaa ajattelua ja argumentaatiota, olivat ne sitten eläviä tai kuolleita, valvovia tai uinuvia. Filosofinen ajattelu, jota ei voida empiirisesti todentaa, kehittyy argumentaatiossa, jossa tietyille analogioille ja metaforille haetaan hyväksyntää maailmankuvan keskeisinä tekijöinä. Kyseessä ei siis ole pelkkä sanoilla pelaaminen, vaan uuden todellisuuden luominen kunkin tekstin viitekehuksesta, lähtölohdista ja argumentaatiotavoista lähtien. Sanat itsessään ovat alastomia, puhuja pukee ne eri tarkoituksiin, ja lopulta todellisuus muodostuu yleisön subjektiivisten tulkintojen kautta.

3. Uusi retoriikka tutkimuksen metodisena viitekehyksenä

3.1 Argumentaatio

Argumentaatio tarkoittaa vuorovaikutteista argumentoijan ja yleisön välistä suhdetta ja se edellyttää kontingenssin olemassaoloa. Kaikki mitä ja miten tehdään, voidaan siis tehdä toisinkin. Argumentaatio tähtää yhteisymmärryksen saavuttamiseen tilanteessa, jossa on mahdollista valita useamman kuin yhden vaihtoehdoisen päätelmän tai uskomuksen välillä. (Summa 1989, 93) Argumentaation tavoitteena on erimielisyyksien (rationaalinen) ratkaiseminen, toisen vakuuttaminen omasta kannasta, jonkun kolmannen osapuolen vakuuttaminen omasta kannasta (esimerkiksi television vaaliväittelyt), oppineisuuden osoittaminen, oman maailmankatsomuksen tekeminen ymmärrettäväksi tai vaikutuksen tekeminen. (Leiwo & Pietikäinen 1996, 95) Argumentaatiossa liikutaan todennäköisyyksien maailmassa pyrkien lisäämään tai vähentämään jonkin väitteen uskottavuutta, kun yleisö voi kyseenalaistaa sekä lähtökohtia että päättelysääntöjä. (Kamaja 1992, 170; Summa 1989, 100) Summan (1989, 101) mukaan argumentaatiota erittelemällä voidaan tuottaa hypoteeseja siitä, mihin tekstin vakuuttavuus perustuu.

Vaalipuheen, ja erityisesti linjapuheen, voi yleisesti olettaa sisältävän ehdokkaan väitteitä perusteluineen ja kehoituksia tehdä joku asia tai välttää jonkun asian tekemistä. Ehdokas voi käydä myös keskustelua puheessaan esittämällä vastaväitteitä jonkun muun esittämiin väitteisiin. Kyösti Pekosen mukaan puheen poliittisuuden tunnusmerkkejä on, että puheessa on kyse tulevaisuudesta, vaikka puhuttaisiinkin menneisyydestä ja jo tapahtuneesta sekä vaihtoehtoisista päätöksistä ja toimintatavoista.

“Näin ollen poliittinen puhe on väistämättä taivuttelua. Poliittisen puheen voima - eikä heikkous kuten monasti näytetään asia ymmärrettävän - on sen väistämättömässä subjektiivisuudessa, oman näkökulman esilletuomisessa ja puolustamisessa. Poliittisessa puheessa väitetään: minun näkökulmani on oikea, oikeudenmukainen, todenmukainen, hyvään johtava jne., ja näitä väitteitä ollaan valmiita argumentein puolustamaan” (Pekonen 1991, 55.)

Argumentaatioon kuuluu useita toimijoita, sillä se suunnataan aina jollekin yleisölle tai toiselle osapuolelle, poikkeuksena on itsensä vakuuttaminen. Aineistoni puheet on

suunnattu vaalitulaisuuksiin osallistuneille mahdollisille äänestäjille, puoluekokouksen osanottajille (2.10.1999) eli omille kannattajille, sekä lehdistön uutisina lehtien lukijakunnalle. Internetin kautta ne taas ovat jokaisen saatavilla tekstimuodossa niin kauan kuin sivut ovat verkossa, mutta puheita tuskin voi pitää kaikille suomalaisille äänestäjille suunnattuina.

3.2 Retorinen näkökulma

“Yhteys politiikan ja retoriikan välillä taas oli ilmeinen jo antiikin sofisteilla [... ..], ja politiikkaa onkin vaikea ajatella ilman retorista ulottuvuutta“ (Palonen & Summa 1996, 7.)

Retorisen argumentaatioteorian lähtökohtana on tekstien ja puheiden käsittäminen retoriseksi tilanteiksi, joissa argumentoinnin avulla vakuutetaan ja vaikutetaan, hankitaan uskottavuutta ja kannatusta. Retorisia tilanteita tutkiessa tulee ottaa huomioon yleisö, puhuja, argumentin sisältö ja puheen foorumi. Kakkuri-Knuutilan (1999, 235) mukaan retorisen tilanteen määrittelyssä on tapahtunut historiallisia muutoksia. Aristoteles kirjoitti puhetaidon oppikirjansa “Retoriikka” julkisten puhujien tarpeisiin, joten hänelle retoriset tilanteet olivat sen ajan Ateenan kaupunkivaltion kolme julkisen puheen tilannetta: poliittinen puhe, oikeuspuhe ja juhlapuhe. Puhetilanteet ovat muuttuneet kaupunkivaltioiden ajasta, mutta edelleen Aristoteleen puheiden luokittelu pääargumenttien mukaan, ohjeet argumenttien etsimiseksi teesien puolesta, puheen rakenteen erittely sekä monet muut neuvot ovat hyödyllisiä. Edellä mainitut puhetilanteet ovat väittelytilanteita, joissa on tehtävä päätös kullekin tilanteelle ominaisesta asiasta.

Umberto Econ mielestä retoriikan ominaispiirre on sen sisältämä kaksinaisuus. Yhtäältä retorisisessa argumentoinnissa pyritään kiinnittämään kuulijan huomio ja vakuuttamaan kuulija tarjoamalla hänelle uutta tietoa, toisaalta yleisön huomioonottaminen tarkoittaa sitä, että vedotaan jo ennalta tiedettyyn tai tunnettuun. (Summa 1989, 93) Retoriikasta on jälleen tullut ajankohtaista jonkinmoisen hiljaiselon jälkeen. Tähän on muun muassa vaikuttanut viestintävälineiden kehitys maailman globalisoitumisen eräänä välttämättömänä osatekijänä. Tämän kanssa sopii yhteen

uuden retoriikan laaja retorisen tilanteen näkemys, jossa retorinen tilanne on mikä tahansa kommunikaatiotilanne. (Kakkuri-Knuutila 1999, 235-236)

3.3 Uusi retoriikka

Perinteisesti argumentointia on tarkasteltu retoriikan, dialektiikan ja logiikan näkökulmista. Retoriikka tutkii yleisön vaikuttamisen keinoja, dialektiikka etsii väittelyn tuloksista parasta mahdollista päätöstä ja logiikka arvioi yksittäisen argumentin väitteen ja sen premissin hyväksyttävyyttä. (Leiwo & Pietikäinen 1996, 95)

“Looginen todistaminen tiettyjen logiikan sääntöjen mukaan ei kuitenkaan ole argumentointia. Luonnollisella kielellä tapahtuvassa argumentoinnissa ei noudateta logiikan sääntöjä eikä luonnollisten argumenttien uskottavuus perustu loogiseen pätevyYTEEN” (Leiwo & Pietikäinen 1996, 95.)

Tähän kiinnittivät huomiota uuden retoriikan uranuurtajat Kenneth Burke, Chaim Perelman ja Stephen Toulmin, jotka alkoivat tutkia luonnollisella kielellä argumentointia ja retoriikkaa logiikan kulta-aikana 1950-luvulla. Burken pääteos “A Rhetoric of Motives” ilmestyi vuonna 1950, Toulminin “The Uses of Argument” ja Perelmanin yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa kirjoittama “Traité de l’argumentation: La nouvelle rhétorique” vuonna 1958. Uuden retoriikan mukaan kaikki inhimillinen päättely etenee retorisesti. Retorinen vakuuttaminen on normaali järjellisen inhimillisen ajattelun ja vuorovaikutuksen tekniikka (Summa 1989, 93).

Uuden retoriikan teoreetikkoja voidaan oikeutetusti pitää retoriikan kunnianpalauttajina, sillä he kyseenalaistivat logiikan harjoittaman kielteisen suhtautumisen ja vähättelyn retoriikkaa kohtaan. Perelman ja Toulmin perehtyivät argumentointiin ja heidän tavoitteinaan oli kehittää teorioita, joiden avulla argumentoivat tekstit tai puheet voidaan analysoida ja niiden pätevyyttä voidaan arvioida. Molemmat osoittavat logiikan riittämättömyyden selittää uskomuksiin sitoutumista ja arvopäätelmien perusteita. Burke oli puolestaan kiinnostunut retoriikasta laajempänä kokonaisuutena, osana inhimillistä toimintaa, sekä retoristen ilmiöiden piilevistä ja välillisistä vaikutuksista symbolisen järjestyksen muodostumisessa. (Summa 1989, 100; Summa 1996, 51-52)

3.4 Perelmanin argumentaatioteoria

Olen valinnut Chaïm Perelmanin argumentaatioteorian tutkimusmenetelmäni lähtökohdaksi, sillä Perelmanin teorian avulla tutkitaan retorisia vaikutuskeinoja, yleisön huomioonottamista ja argumenttien perusteluja teksteissä. Perelmanin mukaan uusi retoriikka on praktisen päättelyn tutkimusta, jonka tavoitteena on esittää teoria siitä, miten arvopäätelmien uskottavuus rakennetaan vakuuttavan kielenkäytön avulla. Vakuuttamisen keinoina ovat esimerkiksi kielikuvat, asioiden esittämisjärjestys tai korostukset (Summa 1996, 64-65).

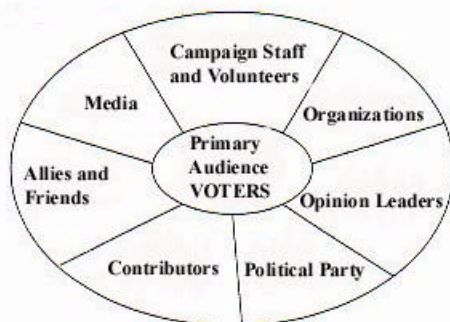
Retoriikkaa voi luonnehtia lähestymistavaksi, joka löytää mistä tahansa tekstistä kaksi toimijatyyppeä, retorin ja auditorin. Retori, auditori, teesi ja argumentti muodostavat perelmanilaisen politiikan ytimen. Argumentaatio merkitsee Perelmanille puheen, ajattelun ja toiminnan linkittymistä. (Perelman 1982, 12; Palonen 1997, 77; Summa 1990, 186) Perelmanin argumentaatioteoria erittelee ne tavat, joilla väitteitä, ajatuksia ja vaatimuksia tehdään uskottaviksi ja synnytetään niihin sitoutumista. Kielen merkitys korostuu suostuttelun välineenä, mutta väittelytekniikoiden lisäksi tarkastellaan argumentoijan ja yleisön suhdetta sekä argumentoinnin arvoulottuvuuksia. Hilikka Summa (1989, 101) jakaa teorian kolmeen osaan: argumentaation viitekehys, lähtökohdat sekä argumentaation kulku.

3.4.1 Argumentaation viitekehys

Argumentaation viitekehyksellä Perelman tarkoittaa niitä ehtoja ja tavoitteita, jotka tekevät prosessista argumentatiivisen erotukseksi muista ihmisten välisistä vaikuttamisen prosesseista. Argumentaatio erottuu yleisösuhteensa takia pakkokeinojen käytöstä, loogisesta päättelystä tai puhtaasti intellektuaalisesta ajattelusta. Argumentaation tavoite, yleisön uskollisuuden saaminen teeseilleen, edellyttää ajatuksellisen yhteisyyden olemassaoloa puhujan ja yleisön välillä. Jonkinlainen viitekehys puhujan ja yleisön välillä on argumentoinnin perusedellytys. (Kamaja 1992, 171; Perelman 1982, 9; Summa 1989, 101) Perelman puhuu adherenssista, joka tarkoittaa lähinnä yhteenkuuluvuutta ja sen tunnetta. Puhujan vaikutusvallan ehto puhetilanteessa on se, että hän kykenee luomaan yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Sweeneyn (1995, 20-21) mukaan kampanjan ensisijainen kohde tulisi olla äänestäjät, etenkin sitoutuneet äänestäjät ja ne äänestäjät, jotka eivät vielä ole sitoutuneet äänestämään tiettyä ehdokasta (eli ns. liikkuvat äänestäjät). Kaikkien mahdollisten äänestäjien identifioiminen on tutkimustyötä, jossa tarvitaan muun muassa demografisia, psykografisia ja gallupeihin liittyviä tietoja. Kampanjalla on myös toissijainen yleisö, joka koostuu useista yhteistyötahoista. Sweeney jakaa vielä kampanjan toissijaisen yleisön sisärenkaaseen ja ulkorenkaaseen. Sisärenkaaseen kuuluvat kampanjaorganisaation väki ja vapaaehtoiset kampanjatyöntekijät, varainkerääjät, media, mielipidemittaukset sekä ystävät ja liittolaiset että puolueaktiivit ja -jäsenet. Kampanjan ensisijainen päämäärä, eli ehdokkaan valinta tehtävään, voi hukkaa kampanjaorganisaation vastatessa näiden tahojen kasvavaan tiedontarpeeseen ja organisaation varmistaessa viestinnän perillemenemisen.

Ulkorenkaaseen kuuluvat yhteistyötahot koostuvat ehdokkaalle myötämielisistä organisaatioista ja päättäjäistä, jotka ovat kiinnostuneita ehdokkaasta ja valmiita tekemään sitovan päätöksen ehdokkaan äänestämisestä. Myös tiedonvälittäjät, kuten media ja mielipidejohtajat kuuluvat Sweeneyn mukaan tähän kategoriaan. Koska yleisö on levittäytynyt laajalle alueelle, on kampanja suunnattava tarkkaan kannattajille ja ehdokkaalle myötämielisille liikkuville äänestäjille. Täten kampanjan yleisön identifioiminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä jos kampanjaa suunnataan liikaa kilpailevien kampanjoiden yleisöille, kampanjan vähäisiä voimavaroja kulutetaan turhaan.

Kuvio1 Kampanjan toissijainen yleisö (Sweeney 1995, 21)

Vaalikampanjoiden medioituminen on kuitenkin aiheuttanut sen, että kampanjan ensisijaiseksi yleisöksi on tullut media, sillä sen avulla voidaan saavuttaa paljon suurempi yleisömäärä kuin esimerkiksi vaalitulaisuuksissa tai esiintymällä julkisilla paikoilla. Tästä syystä puheiden merkitys osana kampanjointia on mielestäni korostunut, sillä media suodattaa julkisuuteen vähäisen osan ehdokkaiden puheista sen mielenkiinnon keskittyessä muun muassa ehdokkaiden julkisuuskuvaan ja suosion vaihteluihin. Jotta ehdokkaan puheista saadaan esille mahdollisimman paljon laajemmalle yleisölle, on niiden oltava mielenkiintoisia tavalla tai toisella, esimerkiksi ajankohtaisuudellaan tai teemoitukseltaan.

Perelman määrittelee yleisön puhujan tarkoitusperien kautta. Yleisö on niiden ihmisten muodostama kokonaisuus, joihin puhuja haluaa vaikuttaa. Yleisö, johon yritetään vaikuttaa vaihtelee tilanteiden mukaan. Yleisötyypit ovat universaali ja erityinen yleisö. Universaaliyleisöksi lasketaan kaikki normaalit ja arvostelukykyiset ihmiset, joihin puhuja haluaa vaikuttaa. Universaaliyleisön ääripäät ovat puhuja itse, joka vakuuttaa itsensä esimerkiksi vaikeaa päätöstä tehtäessä, ja koko ihmiskunta. Universaaliyleisön ääripäiden väliin jää lukuisia erityisyleisöjä. Erityinen yleisö on mikä tahansa rajattu joukko kuulijoita, jotka voivat olla ajallisesti tai tilallisesti määriteltyjä konkreettisia kuulijoita tai jonkin periaatteen avulla rajattu kohdejoukko. Argumentoinnin kohteena oleva erityinen yleisö ei välttämättä ole sama kuin esityksessä fyysisesti läsnäoleva joukko. (Perelman 1982, 13-20; Summa 1989, 103) Perelmanin universaaliyleisön määritelmä on tutkimuksessani sijoitettava presidentinvaalikampanjan kontekstiin: tällöin universaaliyleisö koostuu kaikista normaaleista, arvostelukykyisistä suomalaisista äänestäjistä.

3.4.2 Argumentaation lähtökohdat

Perelmanin argumentaatioteorian toinen osa käsittelee lähtökohtia määrittäviä tekijöitä, joiden mukaan päätetään, mihin ja miten argumentoinnissa vedotaan. Niistä tärkeimpiä ovat argumentoijan ja yleisön väliset implisiittiset esisopimukset eli julkilausumattomat yksimielisyyden alueet. Puhujan esityksellä on vaikutusta, kun hän sovittaa sanottavansa yleisön mukaan, eli hän valitsee päättelynsä lähtökohdiksi väitteitä, jotka kuulijat pystyvät hyväksymään. Argumentaatiossa ei pyritä todistamaan johtopäätöksiä,

vaan siirtämään esisopimusten saama hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä. Premissien ja johtopäätöksien välille on saatava aikaan sidos, joka onnistuu, kun lähdetään liikkeelle riittävästi hyväksytyistä premisseistä. Jos premissi on hyväksytty heikosti, on puhujan yritettävä vahvistaa sitä. Premissien hyväksyminen on tärkeää, sillä jos kuulija ei pysty hyväksymään johtopäätöstä, hän luopuu mieluummin premissistä, jolloin puhujan työ on ollut turhaa. (Perelman 1982, 21)

Puhujan on tärkeää erottaa toisistaan ne esisopimukset, jotka perustuvat *reaalisuuteen* (faktat, totuudet, oletukset) ja ne, jotka perustuvat *arvostamiseen* (arvot, arvojen hierarkiat ja paremmaksi arvioimisen lokus²). (Perelman 1982, 23) Yleisön ja argumenttoijan väliset esisopimukset ilmenevät argumenttien perusteissa.

Perelman kuvaa ”paremmaksi arvioimisen” yleisiä premissejä lokuksen käsitteellä, joka vastaa Aristoteleen topos-käsitettä. Aristoteleen topos, topoi ja Perelmanin locus, loci tarkoittavat paikkoja, joista argumentti löytyy. (Kakkuri-Knuutila 1998, 243) Lokuksen käsite koskee premissejä, jotka ovat olemassa jo ennen argumentaation alkamista ja varsinaisesta argumentaation kulusta riippumatta. Yleinen lokus (general loci) tarkoittaa arvoja, joiden oletetaan olevan parempia missä tahansa tilanteessa ja erityinen lokus (special loci) tarkoittaa arvoja, jotka ovat parempia tietyissä tilanteissa.

Perelman jakaa yleisen lokuksen moneen kategoriaan, joista yleisimmin käytetyt lokukset ovat kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen lokus. Kvantitatiivinen lokus tarkoittaa määrällisiin perusteisiin vetoamista: sitä käytettäessä paremmuus perustellaan vetoamalla suurempaan määrään. Perelmanin esimerkkinä on, että se, mikä hyödyttää monia, on kestävä tai pätee laajalti on parempi kuin se, mikä hyödyttää vain muutamia, on särkyvää tai soveltuu vain tiettyihin tilanteisiin. (Perelman 1982, 29-30) Summa mainitsee demokratian, maalaisjärjen ja yleisen mielipiteen esimerkkeinä kvantitatiivisesta lokuksesta arviointiperusteena, sillä niissä vedotaan siihen, miten suurempi määrä ihmisiä ajattelee. (Summa 1989, 105-106)

---

² Perelmanin kirjan *The Realm of Rhetoric* suomentanut Leevi Lehto (1996) on käyttänyt paremmaksi arvioimisen lokuksesta termiä **päätelysäännöt**.

”Pääperiaatteeksi voidaan tiivistää ´paljon on parempi kuin vähän´: erilainen ja poikkeuksellinen on arvotonta, ellei sen arvoa erikseen osoiteta” (Kamaja 1992, 177.)

Kvalitatiivinen lokus vetoaa laadullisiin perusteisiin, jolloin asian ainutkertaisuus, korvaamattomuus, korjaamattomuus ja hetkellisyys esitetään perusteena asian oikeutukselle. Kvalitatiivinen lokus on ominainen muutokseen pyrkivälle ja vallitsevien itsestäänselvyyksien kumoamiseen tähtäävälle argumentaatiolle, kun taas kvantitatiivinen on tyypillistä konservatiiviselle, säilyttävälle argumentaatiolle. Muutoksen oikeuttaminen merkitsee yleensä normaalin kyseenalaistamista, jolloin määrään vetoavan kvantitatiivisen lokuksen perusta pettää. (Perelman 1982, 29-31; Summa 1989, 105-106) Muita lokuksia ovat vetoaminen järjestykseen, olemassaoloon, olemukseen tai henkilöön. (Perelman 1982, 30)

3.4.3 Argumentaation kulku

Argumentoinnin kulkuun kuuluvat ne periaatteet ja tekniikat, joita noudattaen varsinainen argumentointi etenee. Perusrakenteeltaan argumentaatioprosessi on joko *assosiatiivista* tai *dissosiatiivista*. Assosiatiivinen tekniikka liittää toisiinsa aikaisemmin erillisiä elementtejä, jolloin niistä muodostuu toistensa osatekijöitä tai arviointiperusteita. Dissosiatiivinen argumentaatorakenne taas erottaa toisistaan ennen yhteenkietoutuneita käsitteitä tai ilmiöitä ja siten uudelleenmuotoilee vallitsevaa todellisuutta.

Assosiatiivisen argumentin kulku voi olla kvasiloogista (jäljittelee loogista päättelyä), todellisuuden rakenteisiin vetoavaa (syy-seuraus –suhde eli osoitetaan riippuvuussuhde johonkin jo aiemmin hyväksytyyn faktaan) tai todellisuuden rakennetta määrittelevää (käytetään erityistapauksia eli esimerkkejä ja malleja osoittamaan säännönmukaisuus tai käytetään analogiaa osoittamaan yhtäläisyys jonkin tutumman asian alueella). (Perelman 1982, 50-125; Summa 1989, 107-108)

3.5 Argumentaation vaikuttamiskeinot

Uuden retoriikan teoriassa argumentoinnin vaikuttamisen keinot jaetaan aristotelisesti *ethokseen, pathokseen ja logokseen*. Nämä vaikuttamisen aspektit ovat olemassa kaikessa argumentoinnissa, eri tavoin painotettuina ja usein toisiinsa kytkeytyneinä. Ne ovat samalla argumentin uskottavuuden lisäämisen perusteita. Argumentin toimivuuden ehtona on uskominen argumentin sisältämään teesiin, myös uskominen sen esittäjään siinä kontekstissa, missä argumentti esitetään. (Summa 1989, 95) Perelman sanoo, että

“to adapt to an audience is, above all, to choose as premises of argumentation theses the audience already holds.” Perelman (1982, 23)

Tämän mukaisesti puheen logoksen tulee sopia yleisön pathokseen sen lisäksi, että puhujan persoona on vakuuttava herättäessään yleisön luottamuksen (Covino 1995, 71). Ethos ja pathos tutkivat argumentaatiota kommunikaatioprosessina, ja logos tutkii argumentin kontekstistaan irrotettua sisältöä. Ethos voidaan ymmärtää sellaisiksi normatiivisiksi lähtökohdiksi, joita esittäjä esitykseensä sisällyttää. Tämä tarkoittaa sitä, millaisena ja millaisin keinoin puhuja esittäytyy, ilmentää omaa luonnettaan ja uskottavuuttaan yleisölleen

”Ethos kertoo puhujan ‘oikeudesta’ esiintyä kyseessä olevassa asiassa ja vakuuttaa hänen hyvistä aikeistaan sen suhteen sekä siitä, miksi on järkevää ja perusteltua ottaa hänen argumenttinsa huomioon” (Summa 1989, 96.)

Aristoteleen mukaan, jotta puhuja saavuttaisi kannatusta ethokselleen, hänen tulee omata kolme piirrettä: *phronesis* (käytännöllistä viisautta), *arete* (hyvä moraalili) ja *eunoia* (hyvä tahto yleisöä kohtaan). Ethoksen ilmentymästä on kaksi eri traditiota retoriikan teoriassa. Aristoteles sanoi, että ethos muodostuu ainoastaan nimenomaisesta puheesta käsin, eikä se saa riippua todellisesta puhujan persoonan piirteistä, kun taas roomalaisen tradition edustajat, muun muassa Cicero ja Quintilianus, olivat sitä mieltä, että puhujan todellinen historia ja olemus vaikuttavat puheen aikaansaaman luottamuksen ja uskottavuuden saavuttamiseen. (Covino 1995, 52)

Ethoksen vastine tämän päivän retoriikan tutkimuksessa on retorin yleisökäsitys, jonka kääntöpuolena nähdään lähestymistapa argumentoinnin kohteeseen. Yleisökäsityksen

avulla osoitetaan se, mihin perusteluissa vedotaan ja puhujan suhde sekä kohteeseen että yleisöön. (Kakkuri-Knuutila 1998, 233)

Pathos merkitsee niitä menetelmiä, joilla yleisö otetaan huomioon (tiedostetaan puhujan ja yleisön välinen suhde) ja pyritään vähentämään tai madaltamaan kommunikaation esteitä argumentaatiossa. Pathoksen käsite liitetään usein nykykielessä emotionaalisuuteen ja pyrkimykseen herättää voimakkaita tunteita pikemminkin kuin argumentointiin järjestäytynein perustein. Pathos voidaan ymmärtää myös manipuloinniksi. Järjellisessä argumentaatiossa puhuja pyrkiikin varmistamaan yleisön kyvyn ja halun argumentin vastaanottamiseen. Koska puhujan on tiedostettava yleisön huomioonottaminen, hän yleensä pyrkii etsimään yleisön kanssa yhteisen lähtökohdan argumentaatiolleen. (Summa 1989, 97)

Logoksella tarkoitetaan argumentissa sitä osaa, joka on riippumaton sen esittävän puhujan ja kohteena olevan yleisön välisestä suhteesta. Logos on argumentin sisältö kontekstistaan abstrahoituna.

”Poliittisten argumentaatioiden oletetaan olevan korostetusti yleisöön vetoavia, siis ennen kaikkea paatoksellisia, logoksen ollessa toisarvoinen tai argumentoivan tahon tuntemisesta itsestään selvästi johdettavissa. Sen sijaan poliittisen argumentoinnin eetoksen ei oleteta näkyvän; sen oletetaan peittävän tarkoituksensa” (Summa 1989, 97.)

Ethos, pathos ja logos painottuvat eri tavoin erilaisissa argumentaation konteksteissa. Analysoitaessa argumentaatiota on mahdollista, että ethos, pathos ja logos painottuvatkin eri tavoin kuin arkitietämyksen valossa olisi oletettu. Poliittisen argumentaation oletetaan useinkin olevan paatoksellista, yleisöön korostetusti vetoavaa, jonka logos on toisarvoista ja ethos näkymättömissä. Poliittisen puheen taustalta saattaa ilmetä paljon syvempiä ulottuvuuksia kuin ainoastaan yleisöön vetoaminen. Toisaalta myös tieteellisestä ja hallinnolliseen valmisteluun liittyvistä argumentaatioista voidaan havaita niiden kognitiivisuudesta ja logos-painotteisuudesta huolimatta myös ethoksisesti ja pathoksisesti mielenkiintoisia ulottuvuuksia. (Summa 1989, 97-98)

3.6 Analysointimenetelmä

Tutkimuksessani analysoin puhetekstejä retorisesta näkökulmasta ja noudatan metaforia analysoidessani Sonja K. Fossin (1996, 357-398) esittelemää kriittisen metafora-analyysin metodologiaa. Kriittisessä metafora-analyysissä on neljä vaihetta: ensin tutkitaan koko tuotos, tässä tapauksessa puheteksti, jotta saadaan yleiskuva tekstin kontekstista ja tarkoituksesta. Kontekstiin on kiinnitettävä erityisen paljon huomiota, koska vaikka jotkut metaforat ymmärretään ilman kontekstin tuntemistakin, metaforan merkitys useimmissa tapauksissa täytyy johtaa tekstin puitteista, itse puhetilaisuudesta, puhujasta tai yleisöstä. Sen jälkeen otetaan esiin metaforat, ryhmitellään metaforat eri ryhmiin joko kehystermin mukaan, jos metaforissa on sama keskustermi tai ryhmitellään teemojen mukaan, jos metaforat koskevat useampia keskustermiä. Monissa tapauksissa vain kehystermin näkyy tekstissä, keskusterman ollessa implisiittinen. Lisäksi monet metaforat voivat olla niin tuttuja, että niiden analyysi tuntuu lähes turhalta. Tällöin on muistettava, että kyseessä on kuollut tai uinuva metafora, joka on niin kielenkäyttöön sulautunut, ettei sitä metaforaksi ensin mielletäkään.

Metaforien analyysi on viimeinen vaihe. Analyysin tarkoitus on paljastaa metaforisten käsitteiden toimiminen tekstissä ja niiden merkitys puhujalle ja yleisölle. Täten voidaan tulkita mitä vaikutuksia erilaisten metaforien käyttämisellä on voinut olla yleisöön ja kuinka metaforat toimivat yleisön asenteiden muokkaajina puhujan mielipiteen hyväksymiseksi tai hylkäämiseksi. Analysoidessani metaforia olen käyttänyt apunani seuraavia kysymyksiä (Ks. Foss 1996, 364):

- Mitä metaforilla korostetaan tai mitä niillä peitetään?
- Millaisen kuvan metafora välittää keskustermistä?
- Mitä metaforat kertovat puhujan maailmankuvasta?
- Mitkä asenteet ja arvot vahvistavat metaforia, ja kuinka nämä asenteet ja arvot johdattavat yleisön asenteita ja arvoja toimimaan tietyllä tavalla?
- Miten metaforat on järjestetty tekstissä? Esiintyvätkö ne enimmäkseen johdannossa vai johtopäätöksissä? Toistuvatko ne läpi tekstin?

Olen tulkinnut teksteissä ilmenevää Rehnin ethosta siten, että olen ottanut esiin hänen linjapuheistaan ne lausumat, joissa Rehn on tai tekee yksikön ensimmäisessä persoonassa jotain. Tämä mielestäni kertoo parhaiten retorin esittäytymisestä yleisölleen

ja hänen karakteristään, tarkoituksellään ja asemastaan. Ethoksen määrittämiseen vaikuttaa myös kulloinkin yleisö, johon retori haluaa sananvalinnoillaan vaikuttaa.

Sanomalehtien uutisointi presidenttiehdokas Elisabeth Rehnistä voidaan jakaa neljään teemaan: uuden perustuslain mukanaan tuoma uusi presidenttiys, kansainvälisyys, turvallisuus ja kannatusmittausten ennakkosuosikkisuus.

4. Elisabeth Rehnin retoriset vaikutuskeinot

4.1 Presidenttiethos ja lehdistön tulkitsema ethos

Aloitan ethoksen tulkinnan Rehnin esittäytymisellä mahdollisena tulevana presidenttinä. Muita analysoinnin kohteita ovat Rehnin esittäytyminen ehdokkaana ja kansainvälisenä toimijana. Seuraavissa alakappaleissa pyrin myös tuomaan esiin Rehnin kampanjan poliittisuutta presidenttipelin pelaamisena sekä lehdistön tulkitsemaa Rehnin ethosta teemoittain. Lehdistön osalta ethostutkimukseni perustuu lehtikirjoitteluun lähinnä ennen vaalikampanjan alkua ja Rehnin kahden ensimmäisen linjapuheen uutisointiin muiden linjapuheiden vähäisen julkisuuden takia.

4.1.1 Vahva presidentti

Ensimmäisen linjapuheen pääteema oli uusi presidenttiys, jota käsiteltiin muissa Rehnin puheissa hyvin vähän. Puhe oli suunnattu juuri puolueen presidenttiehdokkaaksi valitun Rehnin oman puolueen puoluekokousedustajille, ja täten puheen pitäjällä ja hänen yleisöllään voi olettaa olevan vahva yhteenkuuluvuuden tunne heidän yhteisestä puoluetustastaan, Rehnin tämänkertaisten vaalien ennakkosuosikin asemasta ja Rehnin edelliskertaisesta vaalimenestyksestä johtuen. Tämän puheen tehtävänä voi nähdä olevan uskollisimpien kannattajien vakuuttaminen ehdokkaan pätevydestä ja presidentillisten ominaisuuksien omaamisesta sekä aidosta halusta pyrkiä vaalien päämäärään, Suomen tasavallan presidentiksi.

Rehnin ensimmäisen linjapuheen mukaan presidentiltä vaadittavia ominaisuuksia ovat muun muassa vankka turvallisuuspoliittinen kokemus, kokemus päätöksenteosta ja elämän eri aloilta. Näitä ominaisuuksia voisi olettaa yleisönkin pitävän presidentiltä vaadittavina piirteinä, sillä presidentin toimialan ydintä ovat ulkopoliittikka ja Suomen edustaminen kansainvälisissä yhteyksissä. Ehdokkaan ulkopoliittinen osaaminen ja turvallisuuspoliittinen asiantuntijuus presidentillisinä ominaisuuksina tuskin joutuvat vaalikampanjan aikana kyseenalaisiksi, koska Rehnin toinen linjapuhe keskittyy ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, hänellä on kokemusta puolustusministerinä, pitkä ura kansanedustajana ja kokemusta europarlamentin jäsenenä sekä viimeisimpänä kokemuksena tärkeä pesti Balkanilla YK:n palveluksessa, jota hän myös lukuisissa yhteyksissä korostaa. Rehnin yksityisestä taustasta ilmenee kokemus yrittäjänä, ammatinvalinnan opettajana ja suurperheenäitinä. Monipuolinen elämäkokemus tukee presidentin tehtävää kansalaisten henkisenä johtajana, ja tähänkin Rehnillä on edellytykset.

Uusi perustuslaki tulee voimaan samana päivänä, kun tuleva presidentti aloittaa toimikautensa. Lakimuutos vähentää presidentin sisäpoliittisia valtaoikeuksia merkittävästi. Julkisuudessa käytiin samanaikaisesti vilkasta keskustelua valtaoikeuksien vähentämisen merkityksestä presidentin asemalle ja ehdokasasettelulle, varsinkin syys-lokakuussa 1999 kokoomuksen ehdokasasettelun vaikeuksien myötä. Nämä seikat ovat varmasti vaikuttaneet ensimmäisen puheen teeman valintaan. Rehnin puheen eräänä tehtävänä voi nähdä yleisön vakuuttamisen paitsi siitä, että ehdokas on presidentiksi pätevä henkilö, myös presidentin roolin ja vaalien tärkeydestä. Presidentinvaalit ovat tärkeät vaalit, presidentin asema on tärkeä, eikä niiden merkitys ole vähentynyt vaikka presidentin valtaoikeuksia on uuden lain myötä kavennettu, ja vaaleissa kuin vaaleissa nukkuvien puolue on suurin puolue. Rehn haastaa puheessaan myös muut presidenttiehdokkaat esittämään mielikuviaan uudesta presidentin roolista, jotta suomalaiset äänestäjät saavat selkeän kuvan presidenttiehdokkaista:

“On tärkeätä, että me ehdokkaat selkeästi ja kuuluvasti julistamme kuinka olemme ajatelleet täyttää tehtävän, joka Suomen presidentillä tulee olemaan uuden perustuslain tultua voimaan maaliskuun 1. päivänä 2000” (Rehn 2.10.1999.)

Puheessaan Rehn määritteli tulevan presidentin aseman edelleen merkittäväksi, ja toi julki halunsa olla vahva presidentti. Presidentti ei ole representatiivinen figuuri, vaan johtaja ja päättäjä (Rehn 13.11.1999.) Kampanjan käsittäminen äänestäjien mielipiteitä vahvistavaksi prosessiksi näyttäytyy Rehnin puheissa hänen perustellessaan vahvan presidenttiyden tarvetta. Rehn käyttää kvantitatiivista lokusta vedotessaan yleiseen mielipiteeseen arvioidessaan suomalaisten mielikuvaa presidenttiydestä:

“Sanotaan, että suomalaiset haluavat vahvan presidentin. Kokemukseni mukaan tämä pätee suureen osaan maamme kansalaisista”... .. “ihmiset haluavat valtiolaivan olevan vakaissa käsissä”... .. “päättämätön johtaja ei ole johtaja, ajatellaan”... .. “mitä olemme halunneet, olemme myös saaneet” (Rehn 2.10.1999.)

Historia siis jatkuu, ja uudesta presidentistä tulkoon myös vahva vaikuttaja. Määräenemmistön mielipiteeseen vetoamalla, ja täten käyttämällä kvantitatiivista lokusta, Rehn määrittelee itsensä vahvaksi presidentiksi, ja pienen puolueen edustajana hän esittäytyy kansalaisten enemmistön ehdokkaana. Rehn korostaa vahvan ja itsevaltaisen eroa, ja hänen mielestään hänen mahdollinen presidenttiytensä vahvana vaikuttajana ei tarkoita itsevaltaista presidenttiyttä. Rehn pohjautuu perusteluissaan pitkän aikavälin, joka on myös kvantitatiivinen lokus, tuomaan kokemukseen:

“Tahdon olla selkeä tässä kohdin... ..“Uskon historian opetukseen, että vahva presidentti ei ole sama kuin itsevaltainen presidentti” (Rehn 2.10.1999.)

Rehnin mukaan uuden perustuslain myötä Suomi siirtyy normaaliparlamentaarisesta järjestelmästä, jota Rehn pitää “ presidenttivaltaista kypsempänä prosessina”, ja perustelussaan käyttää kvantitatiivista lokusta, sillä kyse on demokratiasta. Hän sanoo puheessaan presidentti Mauno Koivistoa lainaten:

“ On parempi, että eri henkilöt edustavat erilaisia arvoja ja tavoitteita ja sovittelevat niistä lähteviä pyrkimyksiä keskenänsä, kuin että tällainen punninta tulisi tapahtumaan yhden henkilön sisällä” (Rehn 2.10.1999.)

Lehtiartikkelien mukaan johtajuus ei ole Rehnille tuuleen haistamista vaan soihdun kantamista, tätä kuvaa myös Rehnin alkukampanjan tunnuslause ”Uusi aika, uusi johtajuus”. Uuden presidenttiyden mahdollinen luominen on Rehnin mielestä

houkuttavaa ja haastavaa, ja tämä haaste onkin ollut erittäin tärkeä peruste, kun Rehn teki päätöksen ehdokkaaksi ryhtymisestään. Rehnin mukaan suomalaiset kaipaavat jonkinlaista voimahahmoa presidentiksi, täten vahvalle presidentille on yhä kysyntää, ja sellainen Rehn haluaisikin olla. Rehn arvioi, että presidentin asema rakentuu pitkälti tehtävään valitun henkilön mukaan. Rehn korostaa, että uuden perustuslain myötä presidentti johtaa ulkopoliittikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa, ja hän vahvistaisi pääministerin valtaa etenkin EU-päätöksenteossa. Rehnin mielestä valtaa jää tarpeeksi yhdelle ihmiselle uudenkin perustuslain myötä, ja presidentin arvovalta voi hänen mukaansa jopa kasvaa, kun on etäämmällä päivänpolitiikasta.

4.1.2 Presidentin tehtävät

Ulkopolitiikan korostaminen ja vetoaminen uudistuvaan perustuslakiin, joka vie presidentiltä sisäpolitiikan johtajuuden, osoittavat Rehnin pyrkimystä muuttaa presidentinvaalikampanjan rituaalisuutta, johon liittyy aiemmin tutkimuksessani (s.18) esilletuomani vahva suomalaisten arvojen ja suomalaisuuden pohdinta ja vahvistaminen. Hän tuo julki presidentillisen ethoksensa, johon liittyy vankka ulko- ja turvallisuuspoliittinen kokemus. Ulkopoliittisten presidentillisten ominaisuuksien omaamisen osoittamisen voi tulkita olevan Rehnin avaus presidenttipeliin, joiden avulla hän erottautuu samoista äänistä kilpailevasta kokoomuksen Riitta Uosukaisesta, jonka heikkoutena on ulkopoliittikka mutta vahvuutena sisäpoliittinen kokemus ja suomalaisen yhteiskunnan tunteminen. Rehnin ulko- ja turvallisuuspoliittisen puheen aikoihin Rehnin suosion lasku oli alkanut Uosukaisen siirryttyä gallupien johtoon.

Presidentti on merkittävä ulkopoliittinen päätöksentekijä yhteistyössä valtioneuvoston kanssa. Rehnin mielestä yhteistyössä on jännitteitä, sillä EU-politiikka mukaan lukien EU:n yhteinen ulkopoliittikka kuuluu valtioneuvoston toimivaltaan. Rehnin mielestä

“pitkän päälle ei voida ylläpitää erilaisia päätöksenteon rakenteita ns. yleistä ulkopoliittikkaa ja toisaalta EU:n piirissä harjoitettavaa ulkopoliittikkaa varten. Ristiriita on siinä, että on olemassa pitkä suuntaus politiikan parlamentarisoimiseksi ja että presidentille samalla annetaan erityisasema ulkopoliittikan tiettyä, pienenevää osaa koskien” (Rehn 2.10.1999.)

Perustelussaan Rehn käyttää kvantitatiivista lokusta, jolloin hän arvioi ulkopoliitiikan johtamisen paremmaksi laaja-alaisena toimivaltana. Ulkopoliitiikan lokeroimisen yleiseen ja EU:n yhteiseen ulkopoliitiikkaan Rehn näkee huonona asiana, sillä ulkopoliitiikan vetovastuu määrittyy tällöin asiasta ja asiayhteydestä riippuen. Ristiriita hoidetaan Rehnin mukaan toimivien presidentin ja pääministerin välisen henkilökemian avulla, mutta hän toivoi silti lainsäätäjien määrittelevän tarkat pelisäännöt.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa 3.10.1999 kiinnitettiin huomiota tähän Rehnin ehdotukseen, sillä ulkopoliitiikan tarkat pelisäännöt johtaisi sen mukaan siihen, että luovuttaisiin perustuslakiin tarkoituksellisesti jätetystä joustavuudesta, joka takaa sen, että valtioelimet toimivat kaikissa oloissa.

Rehn korostaa useissa puheissaan, että puolustusvoimien ylipääällikkyyks kuuluu edelleen presidentille. Hänen mukaansa Suomi tarvitsee parempia valmiuksia kansainvälisen kriisinhallinnan tehtäviin osallistumiseksi, ja presidentillä on suuri vastuu näiden valmiuksien parantamisessa. Näiden teemojen avulla Rehn korostaa turvallisuuspoliittista osaamistaan ja presidentillisiä ominaisuuksiaan.

Presidenttinä Rehn lopettaisi edeltäjänsä Martti Ahtisaaren ajaman kahden lautasen politiikan EU:n huippukokouksissa, mutta varaisi oikeuden osallistua huippukokouksiin silloin, kun kyseessä on poikkeuksellisen tärkeä ulko- tai turvallisuuspoliittinen kysymys. Perustelussa on käytetty kvalitatiivista lokusta, sillä implisiittisesti presidentin paikallaolon tai päätöksentekoon osallistumisen oikeutuksena on käsiteltävän asian laajuus ja asian liittyminen presidentin toimivallan ydinalueeseen.

Lehtiaineiston mukaan presidentin osallistuminen pääministerin rinnalla EU:n huippukokouksiin tulisi kyseeseen todennäköisesti erittäin harvoin, esimerkiksi silloin, kun Amsterdamin sopimuksen toimenpanoon liittyvät kysymykset olisivat huippukokouksen agendalla. Presidentin osallistumisesta huippukokouksiin päättää valtioneuvosto.

Presidentin sisäpoliittisten kaventuessa presidentti voi Rehnin mielestä kuitenkin osallistua päivänkohtaiseen hallituspolitiikkaan: hän voi saada asiansa kaikissa oloissa hallituksen esityslistalle, mutta ei voi pakottaa hallitusta sen tahdon vastaisiin

päätöksiin. Presidentti ei puutu normaaliin hallitustyöhön, mutta poikkeustilanteessa tähän voi olla aihetta, ja uusikin perustuslaki tarjoaa presidentille tähän tarvittavat valtaoikeudet. Rehn myös esitti ajatuksen, että presidentti voisi pyytää eduskunnan valiokuntia epämuodollisesti esittämään näkemyksensä lain sisällöstä silloin, kun kyseessä on laki johon liittyy huomattava yleinen etu. Presidentti voisi täten toimia tarvittaessa eduskunnan puolestapuhujana hallitukseen päin.

Edellisissä esimerkeissä presidentin osallistumisen oikeutuksena voisi ajatella olevan kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen, ja sitä kautta asian tärkeys suuria joukkoja käsittävänä kvantitatiivisena arvona. Poikkeustilanteet voivat tarkoittaa monenlaisia oloja, mutta ymmärrän niiden tarkoittavan tässä yhteydessä kriisitilanteita. Tällöin kvalitatiiviset lokukset, esimerkiksi tilanteen äkillisyys, korjaamattomuus tai korvaamattomuus voivat olla argumenttien arvoperusteina.

Puheissaan Rehn mainitsee muitakin presidentin tehtäviä. Toinen puhe (13.11.1999) käsitteli ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, johon liittyy presidentin tärkein tehtävä Rehnin mielestä: "Tärkein tehtäväni presidenttinä on työ rauhan puolesta." Kolmas puhe käsitteli Lapin tulevaisuutta, johon liittyy pienyrittämisen tukeminen. Hän sanookin, että " olen jatkossakin valmis toimimaan yrittämisen vankkana puolestapuhujana." Presidentin asema takaa sen, että hän voi käyttää sananvaltaa. Hän voi ottaa esille ongelmia, jotka suomalaisia huolettavat, ja hän voi uuden perustuslain puitteissa toimia kansalaisten puhemiehenä hallitukseen päin. Lisäksi presidentti nimittää ulkoasiainhallinnon virkamiehet, antaa lakiesitykset eduskunnalle, vahvistaa lait ja huolehtii sisäisestä ja ulkoisesta turvallisuudesta.

Presidentin sisäpoliittisten valtaoikeuksien kaventuessa eri ehdokkaiden kampanjaretoriikoissa sisäpoliittisen johtajuuden korvasi arvopresidentin, sivistyspresidentin tai henkisen johtajan määritelmät. Presidentin moraalinen johtajuus on korostetusti esillä Rehnin tärkeimpien teemojen kautta. Rehn sanoo puheessaan:

"Suomen tasavallan presidentin tärkein tehtävä on, perustuslainkin mukaan, edistää Suomen kansan menestystä. Siihen ymmärtääkseni kuuluu myös kansalaisten henkinen hyvinvointi. Tasavallan presidenttinä tulisin pitämään hyvin keskeisenä edistää yhteiskunnan moraalialia, siten että kaikki kansalaiset

voivat kokea omaavansa tasa-arvoisen aseman ja ihmisoikeutensa loukkaamattomiksi” (Rehn 9.12.1999.)

Rehnin mielestä tärkeimmät asiat, joihin hän paneutuisi presidenttinä ovat ihmisten vastuu toisistaan, kotien vastuu lapsista ja nuorista, ikääntyneiden asiat, suvaitsevaisuus kansan eri ryhmien välillä ja Suomen kansainvälinen vastuu. Kaikissa arviointiperusteena on kvantitatiivinen lokus, jolloin asian tärkeys ilmenee siitä, että se koskee mahdollisimman laajoja kansalaisryhmiä, ja viimeisessä teemassa Rehn liittyy Suomen maailmanlaajuiseen kontekstiin. Presidenttinä Rehn toimisi kansan eheyttäjänä ja haluaisi olla kaikkien suomalaisten presidentti.

Rehnin sisäpoliittiset kannanotot eivät saaneet enää julkisuutta. Tämän materiaalin puitteissa on mahdotonta sanoa, johtuiko se band wagon- ilmiöstä vai Rehnin pelaaman presidenttipelin heikoista siirroista, joilla hän yritti vastata muiden pääehdokkaiden käsittelemiin sisäpoliittisiin kysymyksiin. Rehnin alkuperäinen yritys muuttaa kampanjan rituaalisuuden vahvaa sisäpolitiikkaan liittyvää traditiota epäonnistui, eikä laskeva julkisuus enää riittänyt siivittämään uutta offensiivisempaa kampanjastrategiaa.

Lehtiartikkelien mukaan Rehnin määrittelemällä presidentillä on uusissakin puitteissa merkittävä yhteiskunnallinen rooli, sillä päivänpolitiikan ulkopuolella oleva presidentti voi kiinnittää hallituksen huomiota erilaisiin epäkohtiin. Uuden perustuslain myötä yksi presidentin tärkeimmistä tehtävistä onkin toimia kansalaisten puhemiehenä esimerkiksi juuri hallitukseen päin. Artikkeleissa korostuu Rehnin määritelmä presidentin keskeisestä roolista hallituksen voimavarana ulkopoliitikassa, ja ulko- ja turvallisuuspoliittisena johtajana yhdessä hallituksen kanssa. Presidentin rooli kansainvälisissä kriisinhallintatehtävissä tulee ilmi monissa yhteyksissä. Muita presidentin tehtäviä on olla suomalaisia yhdistävä voima ja moraalinen johtaja.

4.2 Rehn ehdokkaana

Rehn esittäytyy yleisölleen pitkän linjan poliitikkona, jolla on presidentin toimeen tarvittavaa halua ja kokemusta. Hän esittäytyy puolueelleen voitontahtoisena, mutta nöyränä presidenttiehdokkaana:

“Ruotsalainen kansanpuolue on asettanut minut presidenttiehdokkaaksi. Otan vastaan ilmoituksen siitä hyvin nöyränä [... ..] puolue asettaa minut ehdokkaaksi ja minä asetun. En tee sitä pelkästään osallistuakseni. Teen sen voittaakseni, tullakseni Suomen presidentiksi” (Rehn 3.10.1999.)

”En halua pohtia niitä presidenttejä, jotka ovat olleet presidenttinä omana aktiivivaikannani politiikassa” (Rehn 3.10.1999.) Argumentissa tulee implisiittisesti ilmi oma pitkä ura politiikassa, johon mahtuu useampia presidenttejä, Kekkonen kauden lopusta Ahtisaaren haastajuuteen edellisissä vaaleissa.

Presidentin rooliin kuuluu kansakunnan henkisenä vastuunkantajana oleminen, jossa vakuuttavuus luodaan omasta monipuolisesta elämäkokemuksesta. Rehn valottaa yksityistä taustaansa esittäytymällä myöhemmissä puheissaan suurperheenäitinä ja yrittäjänä. Hän sanoo puheessaan:

“Lapsemme ja heidän tulevaisuutensa, maamme talous ja yrittäjäys sen moottorina sekä sen sukupolven arvostus, joka taisteli meille itsenäisyytemme ja jälleenrakensi maamme, ovat kaikki minulle läheisiä ” (Rehn 6.1.2000.)

Rehn lanseerasi kolmen koon arkiturvallisuuden ohjelmansa: koti, koulu ja katu. Hän on huolissaan vanhempien piittaamattomuudesta lapsiaan kohtaan ja lasten joutumisesta välinpitämättömyyden takia rikollisuuden teille sekä kantaa huolta opettajien työn aliarvostamisesta. Hän huomioi myös ikääntyneiden aseman parantamisen ja palvelujen saatavuuden maan kaikissa osissa. Presidenttinä hän haluaisi puuttua kaikin voimin yrittäjyyden esteisiin ja vaikuttaa siihen, että työvoiman sivukuluja voitaisiin vähentää. Samoin yrittämiseen liittyvää byrokratiaa tulisi kohtuullistaa.

Kampanjassaan Rehn liikkuu sujuvasti kansainvälisillä turvallisuuspolitiikan kentillä kuin myös arkisten, ihmisten jokapäiväisten ongelmien keskellä. Hän sanoo omaavansa omiin tietoihinsa ja kokemuksiinsa perustuvat käsitykset asioista, mutta olevansa valmis kuuntelemaan erilaisia näkemyksiä ja tarvittaessa muuttamaan kantojaan. Hän sanoo uskovansa ennen kaikkea avoimeen vuoropuheluun. Viimeisimmät vaativat tehtävät YK:n ihmisoikeustarkkailijana ja apulaispääsihteerinä Balkanilla ovat jättäneet jälkensä, sillä hän sanoo muuttuneensa menneinä vuosina, kuten on maailmakin muuttunut.

Kosovon ja Bosnian kokemukset näkyvät myös teemojen valinnassa, sillä Rehn puhuu useasti ihmisoikeuksien kunnioittamisen puolesta.

Rehn sanoo tärkeimmäksi arvokseen rehellisyyden. Hän haluaa olla myös äänestäjilleen rehellinen, ja tunnustaa olleensa poliittisesti heikko laskelmoija puolustaessaan kampanjassaan pakolaisia ja vähemmistöjä, ja muutenkin ihmisoikeuksien puolustaminen on ollut kampanjassa näkyvästi esillä. Hän on aina ottanut esille vaikeita asioita, kuten vuoden 1994 vaaleissa ainoana ehdokkaana myönsi, että Suomen markasta joudutaan tulevina vuosina luopumaan, ja tässä kampanjassaan hän on puhunut ihmisoikeuksista, Balkanin kokemuksistaan ja Natosta. Presidenttipelin pelaaminen ulkopoliitikassa ei ottanut tuulta siipiensä alle, sillä Rehnin mukaan muilla ehdokkailla ei ollut suurtakaan halua turvallisuuspoliittiseen keskusteluun. Ehdokkaiden vaalikampanjoissa puhuttiin kylläkin paljon kansan kahtiajaosta, mutta Rehn olisi halunnut keskustelua Euroopan tai koko maailman kahtiajaosta.

Rehnin teemojen valinta mielestäni osoittaa osaltaan Rehnin etäisyyttä tavallisesta kansasta. Suurin osa äänestäjäkunnasta on palkansaaajia, eikä suomalaisilla ole suurta halukkuutta ryhtyä yrittäjyyden epävarmalle tielle, vaan suomalaiset arvostavat varmaa ja mielellään isoa työnantajaa. Yleisen mielipiteen kyseenalaistaminen ei juurikaan puhu presidenttipelin voittamisen puolesta. Rehnin strateginen veto syyttää tiedotusvälineitä Nato-jäsenyyden korostamisesta osana Rehnin kampanjaa söi osaltaan Rehnin ansiokasta puolustusta Nato-keskustelun tarpeellisuuden puolesta, joka on suomalaisille hyvin hankala asia. Kansan yleinen mielipide puhuu puolueettomuuspolitiikan jatkumisen puolesta. Maamme puolueettomuus nähdään ainoana oikeana ratkaisumallina Suomelle, vaikka maailmalla tapahtuisi mitä. Kauhistelemme esimerkiksi Ruandan ja Kosovon joukkoteurastuksia tai Tshetshenian tilannetta, mutta itse emme ole halukkaita tekemään asioiden eteen juurikaan mitään, sillä emme halua poikiemme tulevan maailmalta kotiin sinkkiarkuissa. Tästä syystä Rehnin puolustuspuheenvuoro median esille ottamaan Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen oli strategisesti huono veto, sillä presidentinvaalikampanjaa ei voi voittaa yrittämällä yksin muuttaa äänestäjien mielipidettä vankkojenkaan perustelujen avulla. Toisaalta, puolustautumatta jääminenkin ei olisi ollut paras mahdollinen pelin pelaamisen tapa.

Rehnin rohkeita valintoja vahvistaa hänen mielipide presidentin roolista. Hänen mielestään presidentin tulee olla soihdunkantaja eikä äänten perässä kulkija. Rehn mainitsee Mahatma Gandhin sanoneen, että omallatunnolla ei ole mitään tekemistä yleisen mielipiteen kanssa. Rehlin mielestä poliitikon omatunto alkaa siitä, mihin yleinen mielipide päättyy.

4.3 Rehlin ehdokasethos lehdistössä

Elisabeth Rehn oli vanhin presidenttiehdokkaista, ja hänen iästään käytiin jonkin verran keskustelua vaalikampanjan alussa. Vuoden 1994 vaalien jälkeen hän oli todennut, että hän on liian vanha seuraavissa vaaleissa, mutta tämän vaalikampanjan alussa sanoi, että ei häpeile olevansa 64-vuotias, mutta Reagania lainaten “ei aio käyttää nuorempien ehdokkaiden kokemattomuutta hyväkseen”. Rehn kyseenalaisti ikäkysymystä sillä, että jos verrataan hänen ikäänsä aiemmin presidenteiksi valittujen miesten ikään, hän ei voi olla liian vanha Suomen presidentiksi.

Vaalien ennakkosuosikin asema oli vahva kampanjan alussa. Rehlin kampanjaa verrattiin edellisiin vaaleihin ja niiden tuloksen aiheuttaman pettymyksen arvioitiin muuttuvan nyt kannattajien iloksi. Rehn suostui ehdokkaaksi, koska kannattajien asettama “paine ehdokkuuteen oli kova”, “kannattajat eivät ole unohtaneet edellistä kertaa”, “uskottavuus aivan toinen kuin kuusi vuotta sitten”, “kansansuosio on kestänyt vaalien välillä”, “lähtee paalupaikalta vaaleihin”, “ennakkosuosikki haluaa olla vahva presidentti”, “vaalien selvä ennakkosuosikki”, “gallupien tämänhetkinen kuningatar”. Rehlin taistelutahtoa oli pohdittu lehdistössä, arvioitiin, että hän asettui ehdolle vain kannattajiensa mieliksi. Mutta hän osoitti intoa löytyvän sanoessaan, että hän suostui ehdolle tullakseen Suomen seuraavaksi presidentiksi.

Tämänkertaisen kansansuosion kuvattiin jo lupaavan varmaa pääsyä toiselle kierrokselle. Lehdissä kirjoitettiin, että Rehn selviää toiselle kierrokselle, vaikka hänen suosionsa laskisikin jonkin verran. Olisi vain huolehdittava siitä, että suosio ei laske jyrkästi. Mutta ennakkosuosikin ongelma on se, miten saada korkea kannatuslukema

pysymään korkeana. Ylinopeushuomautus³ heti kampanjan alussa lokakuussa 1999 vei jo 5% suosiosta.

Rehnin presidenttiyden puolesta puhui hänen meriittinsä kansainvälisenä turvallisuuspolitiikan taitajana, jolla on vankka kokemus myös kotimaan asioista. Rehnin pitkää ja menestyksekkästä poliittista uraa ja YK:n tehtäviä kerrattiin lukuisissa yhteyksissä. Hänen kokemuksiin myös ruohonjuuritasolta arvostettiin. Rehn nähtiin koko kansaa kokoavana 2000-luvun arvojohtajana, joka tukee yritteliäisyyttä ja luo tulevaisuudenuskoa. Rehnin kampanjan pääviesti oli turvallisuuden rakentaminen sekä kotimaassa että ulkomailla.

Rehnin ruotsinkielisyys nähtiin (taas kerran) ongelmana. Rehn oli virallisesti rkp:n ehdokas, mutta puolue ja ruotsinkielisyys oli häivytetty suomenkielisen, kokoomuslaisen viestinnän ammattilaisen Riitta Saarikankaan johtaman kansalaisliikkeen taakse. Rehn tarjottiin kansalaisliikkeen ehdokkaana, jonka takana on kaikenlaisia kansalaisryhmiä ja kaikkien puolueiden kannattajia. Muut kampanjaorganisaation johtohahmot olivat kuitenkin ruotsinkielisiä, kuten rkp:n puoluesihteerin Peter Heinström ja Gyllenberg-säätiön asiamies Mikael Westerback, joka johti erillistä varainkeruuyhdistystä. Varainhankintaan osallistui myös urheilupiireistä paremmin tunnettu liikemies Hjallis Harkimo. Rehnin koirilleenkin puhuma ruotsi tv-mainoksessa sai negatiivista palautetta. Rehn sanoi kuitenkin lehtihaastatteluisaan, ettei usko puoluetustaan olevan haittaa, sillä hän uskoi kansalla riittävän suvaitsevaisuutta. Esimerkkinä hän käytti Mannerheimiä, joka ei hallinnut suomea kunnolla.

Suosion lähdettyä laskuun artikkelien määrä lehdistössä väheni. Kolme teemaa, yrittäjäys, Lappi ja ihmisoikeudet löivät enää läpi lehdistössä. Marraskuun lopussa Rehn puhui Keski-Pohjanmaan yrittäjien 60-vuotisjuhlassa, jossa hän ehdotti uudenlaista osakeyhtiömuotoista pienyhtiömuotoa, niin sanottua yhden miehen osuuskuntaa.

---

³ Elisabeth Rehn ajoi ylinopeutta poliisin tutkaan, mutta sai rangaistukseksi vain kirjallisen huomautuksen. Mediassa kyseenalaistettiin kaikkien ihmisten tasavertaisuus lain edessä. Rehn yritti paikata julkisuuskuvansa lahjoittamalla Liikenneturvalle ”Turvaa lapsen tie” -kampanjaan 3000mk, eli saman summan minkä hän olisi saanut sakkoja rikkeestään.

Joulukuun alussa Rehnin Lapin vaalikiertueelta uutisoitiin Rehnin ja kolttasaamelaisten yhteisistä huolenaiheista. Kalastuslain myötä koltat menettivät oman kalastusalueensa, kun Inarista muodostettiin yksi kalastusalue. Maan eteläosien rannikkovesillä taas suomenruotsalaiset maan- ja vesienomistajat katsovat menettäneensä oikeuksiaan kalastuslain myötä, sillä viehekalastuslupa on läänikohtainen. Rehn kertoi olleensa mukana säätämässä kyseessä olevaa lakia, ja vastustaneensa lakia paljolti samoilla perusteilla kun koltat. Rehn tunsu myötätuntoa lappilaisia kohtaan bensiinin liian korkeasta hinnasta, sillä pitkien matkojen takia auto on heille välttämättömyys. Sevettiläiset toivoivat myös Suomelta Norjan kaltaista mallia, jossa pohjoisemmille alueille myönnetään verohelpotuksia ja työnantajamaksujen alennuksia, jotta väki pysyisi pohjoisessa. Myöhemmässä puheessaan 16.12.1999 Oulussa Rehn ilmoitti kannattavansa polttoaineverotuksen keventämistä ja alueellisesti porrastettuja työnantajamaksuja. Kyläkoulujen lakkauttaminen on kolttien mielestä onnetonta, kun samaan aikaan juhlapuheissa vaaditaan maaseudun pitämistä asuttuna. Rehnin mielestä ensisijaisesti hoidettava sisäpoliittinen ongelma on maan eri alueiden tasapuolinen kehittäminen.

Joulukuun 1999 alkuun mennessä Rehnin suosio romahti. Edellisten vaalien pohjalta häneen oli liitetty suuria odotuksia. Kansansuosio laski, kun muut ehdokkaat alkoivat saada uskottavuutta, myös Rehnin Nato-myönteiset lausunnot lokakuussa johtivat suosion romahtamiseen, sillä selvä enemmistö suomalaisista oli tuolloin Nato-jäsenyyttä vastaan. Suosion romahdettua artikkelien tyyli muuttui.

Rehniä kuvattiin pienemmäksi, hauraammaksi ja välittömämmäksi luonnossa, kuin hän on television ja lehtikuvien perusteella. Rehnin imagoa sanottiin herraskaiseksi hurrikuvaksi. Rehnin uran alkuvaiheita kuvattiin pejoratiivisesti. Poliittisen uransa alussa puolueen johto piti Rehniä tyhmänä blondina, joka viehättävän ulkomuotonsa ansiosta keräisi hyvänä täyte-ehdokkaana uusmaalaisten naisten ääniä vuoden 1979 eduskuntavaaleissa sekä kaunistaisi puolueen ukkoutunutta julkikuvaa. Vuonna 1990 Rehnistä tuli puolustusministeri rkp:n imagon uudistamissyistä.

Hänen julkisuuskuvansa arvosteltiin, mutta hänen aikaansaavuuttaan ja tekojaan arvostettiin, muun muassa sanottiin, että “monellakaan ei olisi ollut kanttia koluta Afrikan nälkäleirejä ja Bosnian sodan jälkeistä hävitystä”. Rehn kuvattiin sisukkaaksi,

määrätietoiseksi ja kylmäpäiseksi poliitikoksi, joka ei pidä kynttiläänsä vakan alla. Rehnille on luonteenomaista itseironia ja protokollien vähäinen kunnioitus. Hänen sanottiin onnistuneen yhdistämään vastakkaiset roolit ja ominaisuudet: muumimammamainen äiti ja isoäiti sekä kovapintainen puolustusministeri, tasa-arvoministerinä naisasiain puolestapuhuja ja helmikaulainen lirkutteleva huusholliäiti, rauhaa paasaava sovittelija ja kenraaleiden mitaliloisteessa viihtyvä kunnialotta. Häntä kuvattiin alati hymyilevänä ja lempeä-äänisenä, johon on yritetty lyödä höpsön seurapiirirouvan leima siinä onnistumatta. Artikkelien mukaan vino kuva johtuu osittain suomenruotsalaisuudesta, vaikka Rehn puhuukin kohtuullisen selkeää suomea, sivistyssanoin ja svetisismien höystäen.

4.4 Rehnin kansainvälisyys

Presidentin tärkein tehtävä on johtaa ulkopoliittikka yhdessä hallituksen kanssa. Mitä perehtyneempi tuleva presidentti on kansainvälisiin asioihin, sitä paremmin hän voi toimia hallituksen voimavarana näissä asioissa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka oli Rehnin kampanjassa hyvin korostetusti esillä, sillä hän usein korosti kokemuksiaan kansainvälisestä kriisien hallinnasta Balkanilla ja vahvensi argumenttejaan esimerkeillä, jotka liittyivät Rehnin Balkanin pestiin: “Olen joutunut kokemaan kansanmurhan vaikutukset omakohtaisesti”, “ruohonjuuritason näkeminen on ollut minulle arvokasta konfliktien ratkaisussa”, kehitys ja järjestäytyneet olot Venäjällä eivät toteudu ilman vakaata oikeusperustaa, sillä ”koin tämän kouriintuntuvasti Bosnia-Hertsegovinassa, jossa tehtäväni oli muodostaa maasta oikeusvaltio”.

Rehnin kansainvälisyys presidentillisenä ominaisuutena ilmenee turvallisuuspolitiikan osaamisen kautta. Hän sanoo kirjoituksessaan Helsingin Sanomissa 4.12.1999:

“Suomalaisella turvallisuuspoliittisella keskustelulla on yksi erittäin valitettava piirre. Sillä on taipumusta rajautua vain meitä koskeväksi ja vain meidän rajoillemme ulottuvaksi tarkasteluksi. [...] Suomella on sananvaltaa koko maanosan turvallisuuskysymyksissä, ja jos sitä ei ole, sitä on tarpeen ottaa.”

Rehnin maailmankuvaa hallitsevat kriisit ja niiden ratkaisupyrkimykset. Hänen puheissaan ilmenevät konfliktit Persianlahdella, Kosovossa ja Aasiassa sekä hillittömät

julmuudet Balkanilla, Afrikassa ja Aasiassa. Hänen puheissaan kansainvälinen yhteisö koostuu EU:sta, YK:sta, Natosta, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:stä ja Euroopan Neuvostosta. Pohjolan merkitystä läheisimpänä viiteryhmänä ei saa myöskään unohtaa. Yksittäisistä maista hän mainitsee Venäjän, jota ei saa jättää ongelmiensa kanssa yksin mutta Venäjän on vastattava yhteistyöhön ihmioikeuksia kunnioittamalla Tshetsheniassa. EU:n pohjoinen ulottuvuus tulee mainittua Venäjän yhteydessä, kuten myös Euroopan Neuvosto ja Euroopan turvallisuusyhteisö.

Nato-keskusteluun liittyen Suomella on Rehnin mukaan hyvä maine vastuullisena ja vakavasti turvallisuuspolitiikkaan suhtautuvana maana. Täten Suomen vaikutusvalta mannerten välisessä turvallisuuspoliittisessa keskustelussa on suurempi kuin yleisesti täällä ajatellaan, sillä geopoliittinen asema Venäjän ja Baltian maiden naapurina antaa tukea Suomen esityksille. Lisäksi Rehnin mukaan Euroopassa tarvitaan tuoretta näkemystä kolmen suuren maan Englannin, Ranskan ja Saksan hallitsemaan keskusteluun.

Puheissaan Rehn sanoo kunnioittavansa yli kaiken sodan kokeneen sukupolven antamaa uhrausta. Hän korostaa, että Suomen turvallisuuden ja kansainvälisen kriisinhallintaan osallistumisen kivijalkana on oman alueen puolustuskyky, jota parannetaan turvallisuusyhteisön lujittamisen ja sen toimintakyvyn vahvistamisen avulla. Hän myös toivoo, että Suomi sitoutuisi maamiinojen käytön kieltämiseen.

Rehn korostaa YK:n roolia tärkeimpänä rauhanorganisaationa. Rehn toivoisi Suomen vaikuttavan siihen, että YK:n toimintaa tuettaisiin ja YK:n päätöksentekojärjestelmää pyrittäisiin uudistamaan, varsinkin Suomen ollessa EU:n puheenjohtajana loppuvuoden 1999 ajan. Rehn on vakuuttunut siitä, että YK siirtyy yhä enemmän oikeusvaltion luomiseen konfliktien jälkeen, ja sotilaalliset operaatiot jäävät Naton johtoon, kuten Kosovossa ja Bosniassa.

Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä Rehn on sitä mieltä, että “Suomen paikka on niiden demokraattisten markkinatalousmaiden joukossa, joista Nato muodostuu”. Hän on sanonut näin jo monta vuotta sitten, eikä ole kantaansa muuttanut, vaikka media on näin väittänyt. Hän puolustaa Naton toimintakykyä omalla kokemuksellaan:

“Vain Nato pystyy sellaiseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, jolla Balkanin tapaiset kriisipesäkkeet saadaan tukahdetuksi. Sen olen omin silmin saanut nähdä toimiessani eri tehtävissä tuolla alueella” (Rehn 13.11.1999.)

Hän on ollut aina myös sitä mieltä, että Natoon liittymisestä on keskusteltava julkisesti ja päätöksenteon siihen liittymisestä tai liittymättä jättämisestä on oltava avointa. On tehtävä niin, kuin on Suomen kansallisen edun mukaista. Hän vaati, että tutkija- ja asiantuntijakunta tekisi puolueettoman selvityksen mahdollisen Nato-jäsenyyden poliittisista, kansantaloudellisista ja sotilaallisista hyödyistä ja haitoista. Niistä on perinpohjaisesti keskusteltava julkisesti, kuten myös liittoutumattoman maan asemasta muuttuvassa Euroopassa. Rehn puheessaan 13.11.1999:

“Kysymys NATO-jäsenyydestä tiivistyykin omassa mielessäni muutamaan peruskysymykseen. Onko meidän syytä jättäytyä ulos keskeisestä osasta niitä yhteistyömuotoja, joissa ovat mukana lähestulkoon kaikki ne maat, joiden kanssa me jaamme edellä mainitut yhteiset arvot, periaatteet ja turvallisuusedut? Olemmehan sekä EU:n että EMU:n päätöksentekoeleimissä mukana. Saisimmeko me äänemme paremmin kuuluviin tuon yhteisön ytimessä kuin jäämällä sen ulkopuolelle? Vai onko niin, että liittoutumattomana parhaiten ylläpidämme Itämeren alueen turvallisuutta ja samalla turvaamme myös oman maamme edut?”

Helsingin Sanomien kirjoituksessaan 4.12.1999 Rehn tuo vahvasti julki Euroopan turvallisuuspolitiikan muutoksen tarpeen. Kosovon epäonnistuneen ilmaiskuoperaation jälkeisessä arvostelun ryöpytyksessä Naton sanottiin tarvitsevan muutosta sisäisten ristiriitojen vuoksi. Samanaikaisesti keskusteltiin EU:n oman, Naton järjestelmää täydentävän kriisinhallinnan kehittämistä, jossa Rehnin mukaan Suomen etujen mukaista on olla aktiivinen osapuoli. Euroopan yhteinen kriisinhallinta tulee hänen mukaansa perustumaan Euroopan ja Yhdysvaltojen väliselle suhteelle, sillä yksin EU ei ole uskottava turvallisuuspoliittinen toimija. Sillä ei ole selkeää turvallisuus- ja puolustuspoliittista päätöksentekojärjestelmää eikä sotilaallista toimintakykyä, mutta silti Euroopassa on pystyttävä kehittämään oma turvallisuuspolitiikka ja valmius toimia tietyissä tilanteissa ilman amerikkalaisten läsnäoloa, joka ei ole enää itsestäänselvyys.

Rehnin mukaan kolme voimaa työntävät mantereita erilleen. Nämä ovat euro dollarin kilpailijana, Euroopan Natosta erillinen kriisinhallintakyvyn kehittäminen ja

kansainvälinen reaktio Yhdysvaltain kulttuurillista, taloudellista ja poliittista ylivaltaa vastaan. Vanha liittolaissuhde perustui yhteisiin etuihin (riittävä vastavoima kommunismille) ja Yhdysvaltojen johtoasemaan. Tulevaisuuden liittolaissuhteen yhteiset edut löytyvät vapaakaupan ja markkinatalouden puolestapuhujina. Markkinatalouden kritiikistä on otettava opikseen ja päästävä Yhdysvaltojen ja Euroopan väliseen yhteisymmärrykseen maailmankaupan vapauttamisessa, kestävässä lähestymistavoissa ja yhteisten pelisääntöjen luomisessa, jotta ehkäistään protektionismin ja nationalismin kehittyminen.

Toiseksi, yhteiset edut löytyvät monenkeskisen järjestelmän rakentamisessa. YK:n roolia tulee kehittää ja Yhdysvaltojen tulisi vähentää taloudellista ja poliittista hegemoniaansa monenkeskisen järjestelmän hyväksi. Kolmanneksi, Venäjä on integroitava osaksi kansainvälistä järjestelmää Yhdysvaltojen ja Euroopan kanssa yhteistoiminnassa.

4.5 Rehnin kansainvälisyys lehdistössä

Uutisointiin Rehnin kansainvälisyydestä liittyvät etenkin Rehnin ansiot kansainvälisenä rauhantekijänä Kosovossa ja Bosniassa, sekä YK:n roolin korostaminen. Lehdistö piti Rehniä "rauhanpresidenttinä", jonka mukaan millään ei ole merkitystä ilman rauhaa. Rehn korosti laajemman maailmankuvan tärkeyttä, sillä usein keskitymme liiaksi Euroopan ongelmiin. Turvallisuus on Rehnin mielestä paljon sitä, että kuilu rikkaiden ja köyhien välillä pienenesi, ja tähän päämäärään pääsemiseksi YK:lla on suuri merkitys Rehnin mielestä. Rehn arvosteli tiedotusvälineiden osuutta Naton liittämisestä vaalikampanjaan. Hän itse halusi nostaa YK:n roolin turvallisuuspolitiikan tärkeimmäksi puheenaiheeksi, sillä YK:n toimialueeseen kuuluvat muutkin maanosat kuin Eurooppa. Rehnin mukaan EU tai Nato tuskin vaivautuisivat ratkaisemaan Afrikan maiden tai Haitin tai Itä-Timorin kriisejä, ja siksi YK:n mahdollisuuksia kriisien ratkaisemiseksi olisi vahvistettava.

Kampanjan alussa käytiin vilkasta Karjalan palautusta koskevaa keskustelua. Tämä johtui kokouksen Riitta Uosukaisen liittymisestä presidenttikilpaan, ja median esille ottamasta Uosukaisen lausahduksesta vuosien takaisessa puheessa, jossa hän vaati

Karjalaa takaisin “yhtä tyhjänä kuin se heille luovutettiin”. Karjalaa koskevat argumentit olivat Rehnille Uosukaisesta erottautumisen kohtia, sillä Karjala on Uosukaiselle tunneasia. Rehnin mielestä Suomi ei tarvitse tunteilevaa, vaan tuntevan presidentin. Rehn määrittelee Karjala-kysymyksen kiistattomuuden perustuvan ihmisoikeuksien loukkaamattomuuteen, kun taas Uosukaisen aluekiista-argumentin perusteena on sodan kokeneen kansan syvien rivien tuntemukset. Rehn ei vaadi Karjalaa takaisin, sillä viime vuodet Bosniassa ovat osoittaneet Rehnille, että aluekysymykset ovat aina vaikeita, ja hänelle Karjalan palautuksessa on kysymys ennen kaikkea ihmisoikeuksista ja pakolaisten oikeuksista.

Suomen ja Venäjän suhteet Rehn halusi nostaa keskusteluun marraskuisessa turvallisuuspoliittisessa puheessaan. Rehnin mukaan on pidettävä hyvät suhteet Venäjään, mutta Suomen on tehtävä omat turvallisuuspoliittiset ratkaisunsa, ja Karjalan nykyinen tilanne on hyväksyttävä olemassa olevana tosiasiana. EU:n lähialueyhteistyön keskeisimpiä asioita on Rehnin mielestä kukoistava Karjala rajoja muuttamatta.

Joulukuussa 1999 Venäjän duuman vaalien tulos antoi lisää tukea presidentti Jeltsinille ja pääministeri Putinille Tshetshenian sodan jatkamiselle. Tällöin Rehn kommentoi Venäjän tilannetta jyrkin sanakääntein. Rehn oli huolissaan Tshetshenian sodan vaikutuksesta Venäjän vaalitulokseen: sota on lisännyt venäläisten kansallismieltä ihmisoikeuksien kunnioittamisen kustannuksella. Rehn rinnasti Tshetshenian Kosovon kansanmurhaan, koska Rehnillä on kokemusta kansanmurhasta Bosniassa, ja Tshetshenian kriisi täyttää kansanmurhan tunnusmerkit: siviilien kärsimys, vaikeudet ja pelko. Rehn tyrmäsi Kremlin väitteen, että Tshetshenia on Venäjän sisäinen asia, sillä Rehnin mielestä ihmisoikeuksien loukkaaminen tässä mittakaavassa ei koskaan ole kenenkään sisäinen asia.

Venäjän vaalitulokset ei Rehnin mukaan kuitenkaan muuta Suomen ja Venäjän suhteita. Rehn on sitä mieltä, että EU:n lisäksi myös YK, ETYJ ja Euroopan Neuvosto olisi valjastettava Tshetshenian kriisin ratkaisemiseen. Olisi myös harkittava Venäjän roolia Euroopan Neuvostossa. Rehnin mielestä Venäjän osanotto tulisi jäädyttää niin kauan kuin jonkinlainen järjestys on saatu Tshetsheniaan. Rehn ei ollut kuitenkaan eristämässä Venäjää, mutta ihmisoikeudet ovat Rehnistä sellainen asia, jota tulee kunnioittaa.

Lehdistö sai herkutella Rehnin ristiriitaisilla Nato-kannanotoilla pitkään kampanjan alussa. Milloin Rehn tarkisti Nato-kantaansa, milloin hän laimensi aiempia Nato-lausuntojaan. Rehn ei kiistänyt missään vaiheessa, etteikö olisi Nato-myönteinen. Rehn oli sitä mieltä, että Suomi ei tarvitse Natoa sotilaallisesti, mutta se on arvoyhteisö, johon meidän tulisi kuulua, kun puhutaan Euroopan turvallisuudesta. Rehn tekee presidenttipelillisen siirron haastamalla muut ehdokkaat turvallisuuspoliittiseen keskusteluun. Helsingin Sanomat tarttui tähän ehdotukseen ja pyysi jokaiselta ehdokkaalta artikkelin Nato-jäsenyydestä teemalla "Liittoutua vai ei". Kirjoitukset julkaistiin kirjoitussarjana marras-joulukuussa 1999.

Rehn esitti turvallisuuspoliittisessa puheessaan, ettei näe tehtäväkseen presidenttinä viedä Suomea Natoon. Rehn on sitä mieltä, että on otettava huomioon, että USA ei jatkossa välttämättä ole kiinnostunut Euroopan turvallisuudesta. Nato on vain yksi turvallisuuspoliittinen mahdollisuus, ja nykyisessä tilanteessa, Kosovon epäonnistuneiden ilmaoperaatioiden kriittisessä ilmapiirissä, Rehn ei kannata Natoon liittymistä. Rehn kannatti ministeri Jaakko Iloniemen ehdotusta siitä, että Suomen on tehtävä Natosta puolueeton tutkimus. Lisäksi ennen keskustelua Nato-jäsenyydestä on odotettava Naton sisäistä selvitystä Kosovon sodan pommituksista. Kosovon tapahtumien johdosta Rehnin asenne Natoa kohtaan muuttui: hän sanoi olleensa Naton pommituksia kohtaan kriittisempi kuin Suomen valtiojohto.

Rehn ei kadu aiempia lausuntoja, sillä omasta mielestään ei ole koskaan sanonutkaan, että Suomen tulisi liittyä Natoon, vaan on sanonut, että diplomaattisin keinoin tulee hoitaa asiat niin, että jos ja kun halutaan hakea jäsenyyttä, meillä on siihen myös mahdollisuudet. Vattenfall-voimayhtiön symposiumissa 6.2.1997 Ruotsissa hän oli puheessaan sanonut, että Suomen pitäisi välittömästi ryhtyä toimiin päästäkseen Naton jäseneksi. Rehnin mielestä lainaus oli kuitenkin tietotoimisto TT:n kärjistetty tulkinta Rehnin puheesta. Näin asia olikin, sillä kun puheen nauhoitus kaivettiin esiin, osoittautui, että lainaus ei ole sanatarkka.

Rehn toivoi aktiivista julkista kansalaiskeskustelua Nato-jäsenyydestä, paljon aktiivisempaa kuin se oli ollut ennen EU-jäsenyysneuvotteluja, ja oli sitä mieltä, että Suomella olisi oltava selvä mielipide Nato-jäsenyydestä, ennen kuin puolustusliitto päättää uusien ehdokkaiden kutsumisesta jäsenyysneuvotteluihin vuonna 2002. Rehnin

mukaan on kyse siitä, että elementtinä Natoa tullaan tarvitsemaan Euroopan kriisinhallinnassa pitkään. Sotilaallisesti Suomi ei tarvitse Natoa, mutta poliittisesti kyse on siitä, halutaanko olla mukana siellä, missä päätökset tehdään. Rehnin mukaan perikato ei kuitenkaan uhkaa, jos päätetään jäädä Naton ulkopuolelle, mutta päätöksiä ja määrätietoisuutta on hyvä olla olemassa.

Marraskuussa 1999 Rehnin ehdotus Nato-selvityksestä sai ulkoministerinä toimineen presidenttiehdokas Tarja Halosen vastaamaan, että Rehnin vaatima selvitys rajaisi Suomen toimintatilaa sotilaallisesti liittoutumattomana maana EU:ssa. Suomi ei voi tehdä itsekseen kaikenlaisia asioita, jotka eivät heijastuisi ja näkyisi muualle, sillä “tämä on avoin ja läpinäkyvä tilanne myös unionin piirissä”. Rehn oli syyttänyt sanomalehti Pohjalaisessa Suomen ulkopoliittista johtoa arkailusta Nato-kysymyksessä. Rehnin mielestä presidentti Martti Ahtisaari ja pääministeri Paavo Lipponen Nato-hyssyttelyllä tukevat Halosen vaalikampanjaa. Halonen kuitenkin muistutti, että liittoutumattomuudelle ja Nato-yhteistyön linjalle on eduskunnan tuki.

Joulukuussa 1999 Rehn oli tuskastunut ehdotuksensa riippumattomasta Nato-selvityksestä saamaan vastaanottoon. Hän sanoo, ettei hänellä ole kantaa siihen, pitäisikö Natoon liittyä vai ei. Hän haluaisi enemmän keskustella asiasta ihmisten kanssa, mutta “se on kuin rutto, jota pitää juosta pakoon”.

4.6 Elisabeth Rehnin linjapuheiden pathos

Rehnin linjapuheiden yleisökonstruktio vaihteli vähäisesti. Erityisyleisöille suunnatuiksi puheiksi olen tulkinnut omalle puoluekokousväelle pidetyn ensimmäisen linjapuheen ja Rehnin Rovaniemellä pitämän puheen, jossa oli runsaasti maan pohjoiseen osaan ja lappilaiseen yleisöön viittaavia esimerkkejä ja teemoja. Muut kuusi linjapuhetta on suunnattu universaaliyleisölle niiden sisältämien yleispätevien, kaikkien hyväksyttävissä olevien argumenttien runsauden tai sananvalintojen perusteella. Esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspoliittinen puhe on suunnattu universaaliyleisölle:

” On tärkeää, että *suomalaiset* saavat vaalikampanjan aikana selkeän käsityksen kunkin ehdokkaan mielipiteistä maamme koskevista tärkeistä ulkopoliittikan ja turvallisuuspolitiikan kysymyksissä” (Rehn 13.11.1999.)

Rehn käytti puheissaan myös viittauksia eri yleisöihin. Universaalien yleisön joukossa olevaan erityisyleisöön hän viittaa aluepoliittista linjausta arvioidessaan Vaasassa pitämässään puheessaan 7.1.2000. Hän selventää esimerkin avulla aluepolitiikan erään linjauksen, hajautetun korkeakouluverkoston rakentamisen onnistunutta vaikutusta Oulun ja Vaasan korkeakoulujen lähialueilla. Ensimmäisessä puheessaan 2.10.1999 Rehn viittaa erityisyleisön ulkopuoliselle universaalille yleisölle:

“Tahdon olla kaikkien suomalaisten presidentti, porvariain ja sosialistien, kaupunkilaisten ja maalaisten, suomenkielisten ja ruotsinkielisten, naisten ja miesten, vanhojen ja nuorten. Haluan eheyttää Suomen, en jakaa sitä.”

Olen tutkinut Rehnin puheiden pathosta perelmanilaisen argumentaation lähtökohtien, implisiittisten premissien eli retorin ja yleisön välisen yksimielisyyden alueiden avulla sekä tutkimalla Rehnin suotavien ja vastustettavien asioiden jaottelua. Kun retori lähtee liikkeelle riittävästi hyväksytyistä premisseistä, hän onnistuu siirtämään esisopimusten saaman hyväksynnän koskemaan myös johtopäätöksiä. Poliittisissa puheissa vältetään argumenttien monimutkaista kehittelyä, joten yksimielisyyden alueet vetoamisen perusteena ovat ilmeisiä, eikä niitä juurikaan kyseenalaisteta. Rehnin puheissa toistuvasti esille tulevien teemojen ja argumenttien perusteet ovat tulkintani mukaan Rehnin ja hänen yleisönsä yksimielisyyden alueita. Täten Rehnin ja hänen kulloisenkin yleisönsä yhteiset premissit liittyvät presidentin perehtyneisyyteen kansainvälisiin kysymyksiin ja turvallisuuspolitiikkaan sekä kansainvälisten suhteiden omaamiseen, presidentin kokeneisuuteen päätöksenteosta ja elämän eri alueilta, aluepolitiikan jatkumiseen, ihmisoikeuksien loukkaamisen tuomittavuuteen sekä kansainvälisen rauhan edistämisen suotavuuteen. Rehnin argumentaation perusteena oli yleisimmin vetoaminen todellisuuden luonteeseen, toivottuun asioiden tilaan tai arvoihin. Hän vetosi edellisiä perusteita harvemmin aiempiin tapahtumiin, poikkeuksena Balkanin tapahtumien tuominen näkyvästi esille Rehnin omakohtaisten kokemusten lähteenä.

Rehnin puheista välittyvä kampanjanaikainen Suomi-kuva ja tulevaisuuden pyrkimykset ovat kampanjan poliittisuuden osoittamisen kohtia, koska niillä Rehn vastaa kanssakilpailijoidensa sisäpoliittisiin teemoihin. Poliittisissa puheissa yleensä vastustetaan jotakin tai puhutaan jonkin asian puolesta. Rehnin puheissa vastustaminen tai jonkin puolella oleminen oli enemmän tai vähemmän implisiittistä. Karjala-

keskustelu ja Nato-kysymys ovat Rehnin ainoita eksplisiittisiä viittauksia muiden ehdokkaiden teemoihin. Rehnin puheissa voi kuitenkin havaita reagoimista muiden ehdokkaiden kampanjoihin, sillä Ahon noustessa mielipidemittausten johtoon ja täten määrittäen teemoituksen, josta mediassa oltiin kiinnostuneita, myös Rehn tuo julki oman käsityksensä maan yhtenäisyydestä ja aluepoliittisista linjauksista. Halosen noustua gallupkuningattareksi pakolaisten asema ja hyvinvointivaltio sekä uskonnon merkitys ehdokkaalle nousivat kuumiksi puheenaiheiksi. Rehnin joulutammikuun puheissa nämä teemat tulevat esiin. Tästä syystä joudun muuttamaan alkuoletustani Rehnin kampanjan etukäteen lukkoonlyödyistä teemoituksesta ja täten kampanjan epäpoliittisuudesta. Rehn pyrki osallistumaan osaltaan presidenttipelissä käytävään keskusteluun, mutta mielestäni eksplisiittisten viittausten puuttuessa ja puheiden aikaisen vähäisen julkisuusarvonsa johdosta tämä kampanjastrategia ei onnistunut.

Rehn vastustaa puheissaan köyhyyttä, eriarvoisuutta, sotia ja ympäristötuhoja, sillä vasta niiden ratkettua voivat ihmisoikeudet koskea kaikkia ihmisiä. Syrjäytyminen ja siitä aiheutuvat sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat ovat maailmanlaajuinen ilmiö. Materiaalinen hyvinvointi jakautuu epätasaisesti, jonka huomaa siitä, että suurituloisimpien ja pienituloisimpien välinen kuilu kasvaa kaikkialla maailmassa, myös Suomessa. Rehn vastustaa rasismia ja muukalaisvihaa sekä vaatii suomalaisilta suvaitsevaisuutta erilaisuutta kohtaan. Hän kehottaa kansalaisia aloitteellisuuteen, luovuuteen ja yritteliäisyyteen vastustaen kansalaisten ehdotonta luottamusta yhteiskunnan suojaverkkoihin, sillä hänen mukaansa yhteiskunnan ei pidä kasvattaa vastuutaan kansalaisten olemassaolosta ja toimeentulosta.

Rehn puhuu julkis palvelujen säilymisen puolesta jokaisen kansalaisen perusoikeutena, mutta lisää, että hyvinvointia on jaettava uusien perusteiden. Julkisen vallan päätehtävänä on taata kansalaisten peruspalvelujen saaminen, mutta kaikkia palveluita ei tarvitse välttämättä tuottaa itse vaan Rehn kannattaa niiden ulkoistamista. Lisäksi kansalaisilla tulee olla tasavertainen mahdollisuus kouluttautumiseen omien kykyjensä mukaan. Rehn korostaa suomalaisen koulutusjärjestelmän toimivuutta sen antaman hyvän yleissivistyksen ja globaalien ajattelutaidon takia, koska ne antavat vankan pohjan kansalaisten kansainvälistymiseen. Hän ehdottaa yrittäjyyden lisäämistä peruskoulun oppiaineeksi, sillä ”lapset, koulutus ja yrittäminen muodostavat parhaimmillaan maamme menestyksen selkärangan” (Rehn 6.1.2000).

Rehn korostaa naisten todellista asemaa maailmalla tasa-arvostaan kuulussa suomalaisessa yhteiskunnassa. On pyrittävä tasa-arvoisempaan yhteiskuntaan, sillä maineesta huolimatta naisten palkat jäävät 25% miesten palkoista. Rehn puhuu myös moraalista vastuusta huolehtia vanhuksista ja jättää tuleville sukupolville elinkelpoinen ympäristö. Rehnin mukaan politiikan tulee perustua ihanteisiin, sillä menneinä vuosikymmeninä politiikkaa on ohjannut materiaallinen ajattelu niin lamaajan säästöineen ja leikkauksineen kuin myös kasvun aikana. Materialismi juontuu talouspolitiikasta, johon vaikuttavat yhteiskunnan keskusteluilmapiiri ja arvot. Vaalikampanjan aikana elettiin kasvun aikaa, jolloin Rehnin mukaan tulisi käydä ei pelkästään talouspolitiikan ammattilaisten käymää keskustelua, vaan monitieteistä arvokeskustelua, joka johtaisi uuteen kansakunnan linjaan. Avoin vuoropuhelu on suotavaa, koska vain sen välityksellä voi syntyä aito yksimielisyys ja keskustelun jalostava voima johtaa kansakunnan menestykseen.

Rehn puhuu toistuvasti yrittäjyyden esteiden poistamisen puolesta, olivat ne sitten kansalaisten henkisiä esteitä tai valtiovallan asettamia byrokraattisia esteitä. Verotusta tulisi muuttaa niin, että se kannustaisi työllistymiseen ja työllistämiseen. Hyvin haja kokonaisuus, jota Rehn kannattaa, on aluepolitiikan jatkaminen ja kehittäminen. Koko maan asuttuna pitäminen edesauttaa luonnonvarojen hyödyntämistä ja turvallisuuspolitiikan harjoittamista. Suomessa ihmisten ja eri alueiden väliset erot ovat jyrkentyneet. Siksi aluepolitiikkaa on jatkettava niin, että sosiaalista ja taloudellista eriarvoisuutta voidaan vähentää maailmassa.

Perelman jakaa vetoamisen perustana olevat arvot universaaleihin ja erityisiin, abstrakteihin ja konkreettisiin arvoihin. Universaalit arvot (esimerkiksi totuus, hyvyys, kauneus, oikeus) toimivat usein pohjana, jolta erityisten arvojen paremmuutta on hyvä argumentoida. Arvot ovat abstrakteja kunnes ne liitetään johonkin henkilöön, instituutioon tai objektiin, jonka kautta ne konkretisoituvat. (Perelman 1982, 27-28) Suostuttelu antaa kuvan argumentaatiosta, joka on suunnattu erityisille yleisöille, niille jotka eivät vielä usko, samalla voimistaen omien kannatusta. Voimakas suostuttelu pitää lähtökohtanaan universaaleja ja abstrakteja arvoja, joille argumentaatiossa löydetään konkreettinen ilmentymä. Konkreettisten arvojen käyttäminen viittaa asiantilan säilyttämiseen, samoin abstraktien arvojen konkretisoituminen antaa viitteen argumentaation säilyttävästä luonteesta. Abstrakteihin arvoihin vetoaminen toimii

Perelmanin (1982, 28) mukaan kritiikin perustana, jonka pyrkimyksenä on asiantilan muuttuminen.

Mielestäni parhaiten suostuttelu tuli esiin ulko- ja turvallisuuspoliittisessa puheessa 13.11.1999 Rehnin määritellesä Natoa käyttäen lähtökohtanaan abstraktia arvon käsitettä. Reilu enemmistö kansalaisista oli tuolloin, ja on vieläkin, Naton jäsenyyttä vastaan. Rehnin mukaan Naton turvallisuusyhteisö on arvoyhteisö, jonka arvot ovat aina olleet meille suomalaisille yhteisiä. Nato koostuu demokraattisista markkinatalousmaista, ja Suomen paikka on niiden joukossa. Näistä seikoista johtuen Rehnin mielestä Naton jäsenyys ei olekaan Suomelle ensisijaisesti sotilaallinen kysymys. Suostuttelussa voidaan myös kyseenalaistaa yleinen mielipide, tästä esimerkkinä Rehn kyseenalaistaa yleisen mielipiteen siitä, että YK on menettänyt toimintakykynsä, eikä enää ole merkittävä ratkaisija konflikteissa. Rehnin mielestä väite on sekä oikea että väärä, sillä YK:n organisaatiomuutoksen hitaus on vähentänyt YK:n toimintavalmiuksia, mutta toisaalta YK on ainoa organisaatio, joka yrittää sopia selkkauksia sielläkin, minne EU:n tai Naton mielenkiinto ei ulotu.

Rehnin puheissa esiintuleva suostuttelu perustui usein universaaleihin ja abstrakteihin arvoihin. Rehn käytti vetoamisen kohteena eniten turvallisuutta, joka käsitti niin kansainvälisen rauhan edistämisen: “Suomen turvallisuus riippuu Euroopan turvallisuudesta ja kansainvälisestä rauhasta” (Rehn 2.10.1999), “kansainvälisen järjestelmän muutokset vaikuttavat maailman joka kolkkään”, kansainvälisen kriisinhallinnan kehittämisen: “Suomen kansallinen etu on pysäyttää kriisit ennen kuin ne vaikuttavat meidän rajoillamme saakka” (Rehn 13.11.1999), “Euroopan turvallisuusjärjestelmä on muutoksessa” (Rehn 13.11.1999), kuin maan sisäisen turvallisuuden takaamisen: “vähemmistöjen aseman turvaaminen takaa yhteiskuntarauhan” (Rehn 9.12.1999) ja kansan eri ryhmien välisen suvaitsevaisuuden. Muita esimerkkejä abstraktien arvojen konkretisoitumisesta Rehnin puheissa ovat rauha, vastuu, ihmisoikeudet ja luonto.

Abstraktina arvona luonto toimi erilaisten argumenttien pohjana, jolloin puolustettavan asian sanottiin olevan luonnollinen. Seuraavien esimerkkien perusteina ovat presidentin kansainvälinen perehtyneisyys, parlamentarismi, aluepolitiikka ja turvallisuus.

“*Luonnollisesti* on tärkeätä, että presidentti on henkilö, joka pystyy olemaan voimavara hallitukselle ulkopoliittikkaan kuuluvissa kysymyksissä” (Rehn 2.10.1999),

“ *Luonnollisen* työnjaon pohjalta eduskunnan luottamusta nauttiva hallitus kantaa vastuun talouspolitiikasta” (Rehn 16.12.1999), “muuttoliike maaseudulta on tuonut mukanaan paljon ongelmia, kahtiajakoa ja maaseudun autioitumista. Yksi seuraus siitä on ollut *luonnollisten* sukupolvisiteiden katkeaminen” (Rehn 6.1.2000), “*luonnollisesti* presidentin päätehtävä on huolehtia maamme turvallisuudesta, niin ulkoisesti kuin sisäisestikin “(Rehn 6.1.2000). Vastuu abstraktina arvona konkretisoitui Rehnin puheissa presidentin vastuuksi, ihmisten vastuuksi toisistaan, kotien vastuuksi lapsista ja nuorista sekä Suomen kansainväliseksi vastuuksi.

Lokuksen tutkiminen argumenteista osoittaa Rehnin puheiden premissien rakentuvan useimmiten kvantitatiivisen lokuksen periaatteelle. Kvantitatiivinen lokus ilmenee määrään ja jatkuvuuteen perustuvissa argumenteissa. Vetoaminen yleiseen mielipiteeseen (esimerkiksi “suomalaiset haluavat vahvan presidentin”), demokratiaan (normaaliparlamentarismiin paremmuus presidentinvaltaiseen järjestelmään verrattuna) ja presidentin laajan kansainvälisen perehtyneisyyden suotavuuteen ovat esimerkkejä Rehnin käyttämistä kvantitatiivisista lokuksista. Kvalitatiivisia lokuksia Rehn käytti tulkintani mukaan implisiittisesti käsitellessään presidentin sisäpoliittista osallistumisoikeutta jo asian poikkeuksellisuuden takia. Rehn käytti myös henkilöihin vetoamisen lokusta mainitessaan puheissaan kuuluja auktoriteetteja, kuten norjalainen rauhanneuvottelija Stoltenberg, YK:n pääsihteeri Kofi Annan, Mahatma Gandhi ja yhteiskuntatieteilijä Manuel Castells.

Perelmanin mukaan kvantitatiivisen lokuksen käyttämisen runsaus merkitsee

“ normaalin asettamista normiksi”. Tämä mahdollistaa filosofisen hyppäyksen yleisyyttä koskevasta tiedosta arvoja koskevaan päätelmään. Usein normaalin asettaminen normiksi on itsestäänselvyys, eikä tarvitse erityisiä perusteluja. (Summa 1989, 106)

4.6.1 Linjapuheiden metaforat

Olen ensin ryhmitellyt linjapuheiden metaforat keskustermien teemojen mukaan. Elisabeth Rehnin käyttämät metaforat kuvaavat ryhmittelyni mukaan presidenttiä, historiaa ja tulevaisuutta, kansainvälisyyttä, ihmisoikeuksia, yhteiskuntaa ja taloutta. Ylivoimaisesti eniten Rehn käytti puheissaan yhteiskuntaa, kansainvälisyyttä ja teknologiaa kuvaavia metaforia. Seuraavaksi ryhmittelin metaforat kehystermien alkuperän, perelmanilaisittain phoroksen, mukaan. Perelmanin mukaan argumentointi, joka tavoittelee kannatuksen saavuttamista on ennen muuta toimintaa. Rehnin käyttämä retoriikka on tämän teesin mukaista, sillä Rehn käytti eniten toiminnallisuuteen viittaavia metaforia, toiseksi eniten spatiaalisuuteen, tilaan liittyviä metaforia ja vasta kolmanneksi eniten tunteisiin vetoavia metaforia.

Presidenttiä Rehn kuvaa tunteisiin vetoavasti maanisänä; “Svinhufvud loi kuvan maan isästä” (2.10.1999), mutta myös spatiaalisesti “edelläkävijänä uuteen aikaan” (2.10.1999) ja “soihdunkantajana” (12.1.2000), joka “ei kulje äänten perässä” (12.1.2000). Tällä Rehn tarkoittaa kansalaisten johtohahmona olemista, vastuullista tehtävää kansalaisten hyvinvoinnin huolehtimisesta, sekä rohkeutta ottaa esille vaikeitakin asioita. Tähän liittyy presidentin ryhdikkyys kansalaisten “moraalisena johtajana” ja “moraalisena selkärankana”, mutta myös oleminen “kansalaisten puhemiehenä” (2.10.1999). Nämäkin kuvaavat presidentin tehtävälle osoitettua tilaa, spatiaalisuutta, kansalaisten edessä. Rehn käyttää presidentin tehtäviä kuvatessaan myös alkuperältään teknologisia metaforia, kuten “presidentin sana *painaa* ulkopoliittisessa päätöksenteossa” (2.10.1999, 13.11.1999) ja “presidentti on hallituksen *voimavara*” (2.10.1999).

Huomioitavaa Rehnin presidenttimetaforissa on se, että hän ei tuo sukupuolinäkökulmaa presidentin rooliin mukaan. Hän ei puhu esimerkiksi maan äidistä, vaan maan isästä Svinhufvudia esimerkkinä käyttäen. Hän tuo mielestäni esiin presidentin roolin historiallista jatkumoa, sillä jokainen presidenttimme on ollut tähän mennessä mies. Hän puhuu myös kansalaisten puhemiehenä olemisesta. Argumentit ovat konservatiivisia, vallitsevaa käytäntöä säilyttäviä. Sukupuolikysymyksen olenkin

jo aiemmin tutkimuksessani todennut kuuluneen edellisten presidentinvaalien tematiikkaan.

Rehnin historiaan ja tulevaisuuteen liittyvien metaforien alkuperä on ajassa, taloudessa, teknologiassa ja toiminnassa. Rehn kuvaa talvisotaa “105 kunnian päivänä” (2.10.1999), 1990-luvun alun laman aikana “Suomi oli vararikon partaalla” (12.1.2000), joidenkin kansainvälisen politiikan asiantuntijoiden mielestä “historia päättyi”, kun kylmä sota päättyi (13.11.1999). Tulevaisuus tuo tullessaan “uuden ajan”, ja samalla “uudenlaisen johtajuuden” (2.10.1999). Tulevan vuosisadan Rehn toivoo olevan “ihmisten vuosisata”, sillä mennyt vuosisata oli “koneiden vuosisata” (12.1.2000). Tulevaisuutta rakennetaan “perusarvojen antaman vankan pohjan” (12.1.2000) avulla.

Rehnin kansainvälisyysteemaa dominoivat ulko- ja turvallisuuspoliittisen puheen (13.11.1999) toiminnalliset metaforat: “On paljon vaikeampaa ratkaista sosiaalitaloudellisia ongelmia kuin suorittaa *aseistariisuntaa*”, “mutta mitä tehdä, jos jokin valtio [...] jatkaa *etnisiä puhdistuksia kansainvälisistä vastalauseista huolimatta?*”, “*Humanitaarisen väliintulon* tärkein tavoite [...] on estää siviileihin kohdistuvat räikeät rikkomukset”, “Suomen *kansallinen etu* edellyttää erityisesti eurooppalaisten kriisien rajoittamista tai tukahduttamista ennen kuin niiden vaikutukset ulottuvat meidän rajoillemme saakka”, “me eurooppalaiset emme voi *työntää päätä pensaaseen*”, “*Suomi-neidon ei tule vikistä, vaan viedä*”.

Rehn käyttää puheissaan paljon myös spatiaalisuuteen liittyviä metaforia: “Venäjän uudistuspolitiikka on *pysähdyksissä*” (13.11.1999), “EU:n *pohjoinen* ulottuvuus” (2.10.1999), “kansainväliset *areenat*” (6.1.2000), “*ruohonjuuritaso*” (2.10.1999), “*Maanosamme* vakaus on suuri haaste EU:lle, ETYJ:lle ja NATO:lle. Suomi ei voi eikä saa seurata tätä keskustelua *lehtereiltä*” (13.11.1999), “maanpuolustuksen kansallinen ja kansainvälinen ulottuvuus ovat *kolikon kääntöpuolia*” (13.11.1999). Tunteisiin vetoavia metaforia Rehn käyttää ulko- ja turvallisuuspoliittisessa puheessaan (13.11.1999):

“*etniset rajat*”, “Henry Kissinger tuskaili Yhdysvaltain ulkoministerinä kehen hän oikein ottaisi yhteyttä Euroopan kriisitilanteessa, mikä on *Euroopan* puhelinnumero?”, “*hillittömät julmuudet* Balkanilla, Afrikassa ja Aasiassa”, “*hirmuhallitsija*”, “Karjalan menetys on *kipeä asia*”, “*kukoistava* Karjala”, “*vähäväkinen kansakunta*”, “Kosovon *kansanmurha*”, “eteemme ei vuosituhannen vaihtuessa kuitenkaan avaudu *auvoisessa*

rauhantilassa uinuva Eurooppa”. Myös yhteiskuntaan liittyvissä argumenteissa Rehn vetoaa runsaasti tunteisiin, esimerkiksi: “ihmisen kokoinen Suomi” (3.12.1999), “työn näännyttämät” (16.12.1999), “kaikille kuuluvat hedelmät” (16.12.1999).

Yhteiskuntaan liittyvien metaforien eniten käytetty phoros on toiminnallisuus, sitten tunteisiin vetoaminen ja kolmantena spatiaalisuus. Esimerkkejä toiminnallisuudesta: “osallistuvat kansalaiset” (3.12.1999), “korkean osaamisen yhteiskunta” (12.1.2000), “järjestäytynyt rikollisuus” yhteiskunnan uhkana (13.11.1999), “politiikan läpinäkyvyys” (9.12.1999), “väestökato” (7.1.2000). Yhteiskuntateemaan liittyviä spatiaalisia metaforia Rehn käyttää puheissaan säästeliäästi, esimerkiksi: “Ns. keskiluokka, joka aiemmin muodosti yhteiskuntamme selkärangan kaventuu” (9.12.1999), “lähipalvelut” (7.1.2000), “syrjäseutu” (7.1.2000), “hyvinvointiyhteiskunnan ydin” (12.1.2000), “taloudellinen umpikuja” (12.1.2000).

Kiistelyn metaforia Rehn käyttää niukasti: ensimmäisen puheen sisältämä “*kiista kahdesta lautasesta*” liittyy presidentin osallistumiseen EU:n huippukokouksiin, “poliittiset *kiistakysymykset* ja “ristiriidat *repivät* kansakuntia” ovat esimerkkejä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta puheesta.

Pelin metaforia Rehn käyttää ihmisoikeuksien kunnioittamisen yhteydessä: “Yhä useammat yritykset näkevät että heidän myyntivalttinaan on ihmisoikeuksien kunnioittaminen” (9.12.1999), “Yrittämiseen liitetään myös kansainvälisillä areenoilla yhä enemmän humanismia, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suvaitsevaisuutta, joista on tullut markkinointivaltti aivan kuten ympäristönsuojelusta aikoinaan” (6.1.2000). Muita peliin liittyviä metaforia ovat “*sijoitusmestari* (Nokian osakkeilla rikastunut miljonaari)” (12.1.2000), “on oltava omalla *panoksellamme* mukana (Euroopan turvallisuuspoliittisessa keskustelussa)” (13.11.1999), “1800-luvun alussa Suomi kuului Euroopan köyhimpiin maihin. Monikaan asia ei puhunut sen puolesta, että tilanne koskaan muuttuisi. Meillä oli oikeastaan vain kolme *valttikorttia*, nekin kaikki aineettomia” (2.10.1999), “lainsäätäjien tulisi määrittää selkeät *pelisäännöt* (presidentin ja hallituksen vastuusta ulkopoliitikasta)” (2.10.1999), “... hyvällä keskustelulla löydämme nykyistä paremman tasapainon (hyvinvoinnin tuotantokyvyn, verotuksen ja hyvinvoinnin jakamisen välille). Eikä tämän tasapainon löytäminen ole pelkkää *nollasummapeliä*, jossa toisen *voitto* on toisen *tappio*” (16.12.1999)

Ihmisoikeuksia kuvaavat seuraavat toiminnalliset metaforat: “yksilönoikeudet ovat peruskivi, jolle demokratia rakennetaan” (13.11.1999), “moninaisuuden polkeminen” (9.12.1999), “natsismi ja rasismi nostaa rumaa päätänsä” (9.12.1999), ihmisten tarpeiden pohdinta “jää lapsipuolen asemaan” (16.12.1999) ja “jotta ihminen voi elää ihmisarvoista elämää, hän tarvitsee oikeutta poliittiseen mielipiteeseen ja leipään, terveyteen ja uskontoon” (9.12.1999). Talouteen liittyvä metafora ihmisoikeuksien perusteena: “moninaisuus on ihmiskunnan rikkaus” (9.12.1999).

Rehn imagoonsa sopien käyttää enimmäkseen ylätyyllisiä metaforia. Kansanomaisien metaforien sijasta Rehn käyttää suomalaisille tuttuja kansanviisauksia, kuten esimerkiksi: “ pistää suu säkkiä myöten”, “kaveria ei jätetä” (16.12.1999) ja Siperian opetusta mukailevaa sanontaa “Bosnia opettaa” (12.1.2000). Kansanviisaudet ovat kieleen sulautuneita uinuvia metaforia, joiden käyttö on Summan mukaan (1989, 109) usein tehokkaampaa kuin aktiivisten metaforien käyttö. Uinuva metafora voi jo yksinään olla riittävä perustelu argumentille, kun taas aktiivinen metafora voi vain viitata perusteluun. Muita Rehnin käyttämiä uinuvia metaforia ovat muun muassa puoluekoneisto, vauhtisokea, naapuriapu, kasvukeskus, syrjäseutu, väestökato, muuttotappio ja kehitysalue.

4.7 Elisabeth Rehnin linjapuheiden logos

Argumentin onnistuneisuus muodostuu kokonaisuudesta, puheen eri osien vuorovaikutuksen tuloksena. Tekstin persuasiivisuus ei määräydy argumentin yksittäisten osien onnistuneisuuden perusteella. Argumentaation kulku voi olla Perelmanin mukaan joko assosiativista (kvasiloogista, todellisuuden rakenteeseen vetoavaa tai todellisuuden rakennetta määrittelevää) tai dissosiativista. (Summa 1989, 107)

Rehn käytti enimmäkseen assosiativista argumentaatiota, jossa argumentit perustellaan liittämällä ne jo hyväksytyihin ja vakiintuneisiin lausumiin. Rehn käytti puheissaan useimmiten pragmaattisia argumentteja, jotka kuuluvat todellisuuden rakenteeseen vetoavaan argumentaatioon. Summan (1989, 107) mukaan näiden argumenttien oikeutus perustuu siihen, että niiden osoitetaan olevan jonkinlaisessa

riippuvuussuhteessa johonkin jo aikaisemmin hyväksytyyn faktaan tai arvostelmaan. Riippuvuussuhde voidaan muodostaa esimerkiksi osoittamalla elementtien esiintymisen peräkkäisyys, kuten syy-seuraus -suhde. Argumenttien kytkeminen keskinäiseen syy-seuraus-suhteeseen on tavanomainen ja tehokas tapa vakuuttaa: silloin, kun seurauksen arvo ei ole kiistanalainen, syyn tai keinon justifikaatio muodostuu sen kautta luonnollisella tavalla. Tästä esimerkkinä Rehn tulkitsee uutta perustuslakia niin, että presidentin vaikuttamismahdollisuudet sisäpolitiikassa ovat yksittäisten valtioneuvoston jäsenten tasolla, joten presidentti voi edelleenkin osallistua päivänpolitiikkaan. Toisena esimerkkinä otan esille Rehnin korostaman presidentin kansainvälisen perehtyneisyyden, jonka ansiosta presidentin rooli vahvistuu ulkopoliittisessa päätöksenteossa. Kolmas esimerkki on turvallisuuspolitiikasta:

“Suomen turvallisuus riippuu Euroopan turvallisuudesta ja kansainvälisestä rauhasta. Tarvitaan siksi parempia valmiuksia maamme osallistumiseksi kansainvälisiin kriisinhallinnan tehtäviin” (Rehn 2.10.1999.)

Toinen Rehnin käyttämä argumentaatiotekniikka oli todellisuuden rakennetta muokkaavien argumenttien, kuten esimerkkien, kuvailujen, analogioiden ja metaforien käyttäminen. Summan (1989, 108) mukaan esimerkin käyttäminen argumentissa pyrkii osoittamaan jonkin säännönmukaisuuden olemassaolon. Tästä esimerkkinä Rehn osoittaa vakaan oikeusperustan puutteen Venäjän nyky-yhteiskunnassa johtavan siihen, että yhteiskunta ei pysty kehittymään ja järjestäytymään. 1800-luvulla Suomi oli Euroopan köyhimpiä maita mutta silti se pystyi kehittymään oikeudenmukaisen oikeusjärjestelmänsä ja korruptoitumattoman virkakuntansa ansiosta.

Dissosiativista tekniikkaa Rehn ei juurikaan käyttänyt, mutta Nato-keskustelussa tekniikan idea löytyy:

“NATO:n suojissa läntisestä Euroopasta ja sen Atlantin-takaisista liittolaisista on kehittynyt uusi turvallisuusyhteisö. Turvallisuusyhteisö on ennen muuta arvoyhteisö. Sen yhteisiä arvoja ja periaatteita ovat ensinnäkin rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden edistäminen, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen sekä ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Niihin kuuluu myös markkinatalouteen perustuva talousjärjestelmä. Nämä kaikki ovat arvoja, jotka ovat meille suomalaisille aina olleet yhteiset. [...] Olen hyvin

varhaisessa vaiheessa, jo vuosia sitten, julkisesti esittänyt omana kantanani, että Suomen paikka on niiden demokraattisten markkinatalousmaiden joukossa, joista NATO muodostuu. Se on se turvallisuuspoliittinen arvoyhteisö, jonka perusarvot ja periaatteet jaamme. Olen edelleenkin samaa mieltä.” (Rehn 13.11.1999.)

Summan mukaan (1989, 109-111) dissosiatiivinen argumentti johtaa todellisuuden uudelleenahmottumiseen, koska se rikkoo käsite- ja ilmiörakenteiden totunnaisia keskinäisiä yhteyksiä. Kriittinen tai muu todellisuuskäsitysten muokkaamiseen tähtäävä argumentaatio käyttää yleensä aina jossain muodossa argumentaatiotekniikkana näennäisen ja todellisen vastakkaisuutta. Perelman esittää käsitteellisen dissosiaation etenevän tyypillisesti filosofisen parin eli termien I ja II avulla. Termi I vastaa havaittavissa olevaa ilmenemismuotoa ja termi II todellisuutta, joka voidaan ymmärtää vain suhteessa termiin I sen ollessa termi I:tä koskevan dissosiaation tulos. Tämän voi havainnollistaa seuraavan kuvion avulla (Ks. Summa 1989, 176):

näennäisyys eli termi I
todellisuus eli termi II

johtopäätös
premissi

Nato on turvallisuusyhteisö
Nato on arvoyhteisö, jonka
kanssa Suomi jakaa samat arvot

Nato on arvoyhteisö, jonka kanssa Suomi jakaa samat arvot
Suomi Naton jäseneksi

Summan (1989, 110) mukaan dissosiatiivisen tekniikan ydin on alkuperäisen filosofisen parin transformaatio siten, että vahvemmassa asemassa oleva termi II joutuu uudessa filosofisessa parissa suhteellistettuun asemaan termiksi I. Argumenttiesimerkissä Naton näennäinen ilmenemismuoto on turvallisuusyhteisö, mutta todellisuus on Naton määrittelemisen arvoyhteisöksi. Filosofinen pari kulkee selkeästi esitetystä premissistä johtopäätökseen, jolloin Suomen liittyminen Natoon nähdään Suomen liittymisenä arvoyhteisöön.

Argumentaatioprosessin erittely Perelmanin käsitteistön avulla ei tarkoita argumentaation määrittelemistä pysyvästi assosiatiiviseksi tai dissosiatiiviseksi, kvantitatiiviseen tai kvalitatiiviseen lokukseen perustuvaksi argumentaatioksi. Summa (1989, 110-111) toteaa, että useimmissa tapauksissa voidaan aineistoa eriteltäessä tulkita argumentaation viitekehys, lähtökohdat tai rakenteellinen kulku monella vaihtoehtoisella tavalla. Siksi tämäkin analyysi on vain yksi tulkinta Rehnin

argumentaatiosta. Argumentaatiota erittelemällä voidaan tuottaa hypoteeseja siitä, mihin tekstin vakuuttavuus perustuu ja samalla saada oletuksia argumentaatiotilanteesta.

Käyttämäni analyysimenetelmät, Perelmanin argumentaatioteoria ja metaforien tutkimisessa käyttämäni Fossin esittelemä metaforien analyysi lisättynä perelmanilaisen metaforien lähdealueen, phoroksen, tutkimisella mielestäni sopivat hyvin aineistoni analyysiin. Metafora-analyysiin Fossin esittämät apukysymykset toivat käytännöllisyyttä: niiden avulla pääsin ryhmittelemään listaamani Rehnin puheissa esiintyneet metaforat.

Perelmanin argumentaatioteorian yleisökäsitys universaalista ja erityisistä yleisöistä on kiistanalainen määritelmä, sillä on hankala osoittaa jonkin tekstin tai puheen olevan universaalille yleisölle tarkoitettu. Summa (1989, 103) kirjoittaakin, että Perelmanin universaaliyleisön käsite on paitsi keskeinen osa Perelmanin argumentaatioteoriaa, myös eräs teorian kritisoidummista piirteistä. Universaaliyleisö on Perelmanille argumentoinnin rationaalisuuden tae, sillä pyrkimys tällaisen yleisön vakuuttamiseen merkitsee Summan (ibid., 104) mukaan sitä, että puhuja vetoaa yleisesti totena ja hyvänä pidettyyn eikä partikulaarisiin intresseihin. Universaaliyleisön käsitettä on kritisoitu sekä filosofisin perustein (universaaliyleisön käsitettä on rinnastettu esimerkiksi Kantin kategoriseen imperatiiviin) että käsitteen abstraktiudesta ja epäkäytännöllisyydestä hyvän argumentaation kriteerinä.

5. Pohdiskelu

Elisabeth Rehnin kampanjoinnin ongelmina olivat ennakkosuosikin asema, erottautumisen ongelma, joka näkyi kilpailuna samojen äänestäjien äänistä, sisäpoliittinen kokemattomuus ja vähemmistöryhmän edustajuus. Poliittisen pelin pelaajina Rehnin päävastustajina olivat Tarja Halonen ulkopoliittisella kokemuksellaan, sekä Esko Aho ja Riitta Uosukainen muina vaalien oikeistolaisina pääehdokkaana. Rehnin imagon keskiluokkaisuus ja etäisyys tavallisesta kansasta korostuivat, kun vastapelureina olivat kansanläheinen ja rempseä Uosukainen sekä särmikäs Halonen. Esko Ahon amerikkalaistyylinen ja -oppien mukainen siloiteltu esiintyminen

televisiossa taas koettiin suomalaisessa ympäristössä vieraaksi, ja hänen imagoonsa yritettiin tuoda särmikkyyttä vaalien toisella kierroksella.

Tutkimukseni tärkeimpiä tuloksia on, että suomalaista presidentinvaalitraditiota perinteisine suomalaisuutta pohtivine arvoineen on vaikea muuttaa. Ainakaan yksittäinen presidenttiehdokas ei siihen pysty. Tutkimustulokseni on merkittävä, sillä se vahvistaa Kanervan (1994, 122) määritelmää poliittisesta kampanjasta poliittista kulttuuria ylläpitävänä ja vahvistavana rituaalisena draamana.

Tulkitsen Elisabeth Rehnin linjapuheita niin, että hän aloitti vaalikampanjansa käyttämällä kahdenlaista strategiaa. Ensimmäisen tulkinnan mukaan, mikä perustuu Rehnin vaalikampanjan viestintäpäällikkö Elisa Juholinin (2000c) sanoihin, Rehnin oli tarkoitus keskittyä kampanjassaan ensin ulkopoliittikkaan ja vasta myöhemmin sisäpoliittisiin asioihin, mutta muiden ehdokkaiden kampanjoiden sisäpoliittisen teemoituksen takia ja suosion laskiessa samaan aikaan Rehn joutui ”palaamaan ruotuun” ja puhumaan sisäpolitiikasta aiottua aiemmin.

Toisen tulkintani mukaan Rehn aloitti kampanjansa käyttämällä puheissaan kahta rinnakkaista argumentaatiostrategiaa. Hän käytti sekä perinteistä presidentti-instituution jatkuvuutta vahvistavaa argumentaatiota, mutta sen rinnalla myös presidentin vaalikampanjan traditiota muuttamaan pyrkivää argumentaatiota. Hän käsitteli ensimmäisessä puheessaan instituution menneisyyttä vahvojen miesten presidenttiytenä ja loi kuvan muuttuvasta presidenttiydestä, jossa kuitenkin mikään ei merkittävästi muutu. Entisen perustuslain mukaisen sisäpoliittisen johtajuuden korvaa presidentin tehtävä kansakunnan moraalisena johtajana. Lisäksi ensimmäisessä ja etenkin toisessa puheessaan hän käsitteli presidentin ulko- ja turvallisuuspoliittisen perehtyneisyyden ja kokeneisuuden merkitystä presidentin asemalle. Argumentaation toisen strategian, presidentinvaalitraditiota muuttamaan pyrkivän strategian epäonnistuttua vaalikampanjan perinteisiin arvoihin perustuva argumentointi vahvistui.

Presidentinvaalien toinen merkittävä rooli on muokata kansalaisten yksilö- ja ryhmäänkuulumisen identiteettiä. (Kanerva 1994, 126) Tutkimukseni vahvistaa myös tämän määritelmän. Elisabeth Rehn puhui abstraktista arvosta vastuusta, jonka hän konkretisoi ihmisten vastuuksi toisistaan, vanhempien vastuuksi lapsistaan ja Suomen

kansainvälinen vastuuksi. Rehn korosti puheissaan myös yhteiskunnan moraalista vastuuta yhteiskunnassa heikompaan asemaan joutuneiden huolehtimisesta, Rehnin sanojen mukaisesti: kaveria ei jätetä. Toisaalta, Rehn korosti yrittäjyyden esteiden vähentämisen välttämättömyyttä yhteiskunnan menestyksen jatkuvuuden kannalta. Teema on useimmille kansalaisille tuttu ja pienyrittämisen ansiot melko varmasti tunnetaan suomalaisia eniten työllistävänä yritysmuotona, mutta suomalaisen perinteisen ajattelutavan muuttamiseen ei riitä yhden ehdokkaan lyhyt vaalikampanja.

Rehnin kampanja keskittyi turvallisuuden rakentamiseen niin kotimaassa kuin kansainvälisesti, onhan hän työhistoriansa aikana ollut paljon turvallisuuden kanssa tekemisissä. Rehnin maailmankuvaa hallitsevat kriisit ja niiden ratkaisupyrkimykset, mutta jakavatko suomalaiset äänestäjät hänen kanssaan saman maailmankuvan? Ehkä juuri presidenttiehdokas Rehnin ja suomalaisten äänestäjien erilaiset kokemukset turvallisuudesta loivat etäisyyttä äänestäjien ja ehdokkaan välille varsinkin sitten, kun ehdokkaiden kampanjat alkoivat toden teolla käynnistyä ja niiden sisältö alkoi paljastua äänestäjille.

On mahdollista, että Rehnin kannatuksen jyrkkä laskeminen johtui suuremmalta osalta hänen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta linjapuheestaan ja Rehnin valitsemista suomalaiselle erityisyleisölle eli suomalaisille äänestäjille liian universaaleista teemoista, jotka eivät sopineet äänestäjien maailmankuvaan eikä vain siitä, että presidenttipelin osallistujat olivat selvillä loka-marraskuun vaihteessa. Rehnin maailmankuva ja hänen kaukaiset esimerkkinsä Balkanin työkomennukseltaan eivät juurikaan koskettaneet suomalaisia, vaikka ne median välittämien uutisien kautta olisivat tulleetkin tutuiksi. Suomalaiset tuntevat olonsa varsin turvatuksi muuttuvassakin maailmassa ja puolueettomuuspolitiikkaa pidetään ainoana oikeana puolustusstrategiana, siksi Rehnin Nato-kommentit eivät olleet omiaan lisäämään Rehnin suosiota kansan keskuudessa.

Edellä mainituista syistä johtuen näen eräänä Rehnin merkittävämpänä ongelmana perelmanilaisen adherenssin luomisen yleisön ja ehdokkaan välille yleisön huomioon ottamisen keinona. Hän pysyi yleisölleen etäisenä linjapuheidensa teemojen ja esimerkkien takia, vaikka ihmisenä olisikin ollut välitön, lämmin ja edustava. Adherenssin luominen tapahtui me-retoriikkaa käyttämällä, viittauksina

erityisyleisöihin, yleisön lähiympäristöä koskevinä esimerkkeinä tai puheen pitämistä osaksi ruotsiksi Rehnin parhaimmilla kannatusalueilla Vaasassa (7.1.2000) ja Helsingissä (12.1.2000). Kansanviisauksien käyttäminen uinuvina metaforina toi ripauksen kansanomaisuutta ehdokkaan imagoon, mutta niiden vähäisyys muuten metaforia runsaasti sisältävässä puhetekstissä tuskin jaksoi herättää yleisön emotionaalista sitoutumista ehdokkaaseen. Aluepolitiikan sanastoon kuuluvien uinuvien metaforien käyttäminen, kuten kasvukeskus, syrjäseutu, väestökato, muuttotappio ja kehitysalue ovat niin kuluneita metaforia, ettei niiden voi olettaa herättävän yleisön mielenkiintoa ja täten yleisön emotionaalista kiinnittymistä.

Ehdokkaan voisi kuvitella yrittävän taistellessaan julkisuudesta ja kansansuosioista käyttävän sellaista kieltä, josta jää jotain äänestäjien mieleen. Elisabeth Rehnin puheiden korostukset ja esimerkit antavat mielikuvan ehdokkaasta, joka tuntee Bosnian ja Balkanin tapahtumat hyvin ja kokee ne tärkeiksi. Suomalaiselle äänestäjälle Bosnia on vieras ja kaukainen maa. Eikö Suomen kansa valitse mieluummin presidentikseen henkilön, joka pitää tärkeänä kotimaata ja sellaisia maita, joiden kanssa Suomi on luonnostaan kanssakäymisessä esimerkiksi kauppaa- tai kulttuurisuhteiden takia kuin sellaisen henkilön, joka antaa kuvan itsestään kaukaisen maan asiantuntijana?

Elisabeth Rehnin kampanjaa poliittisena toimintana katsoen Rehnin vaalikampanjaretoriikka koostuu suurimmalta osalta policy-retoriikasta ja osin politikointiretoriikasta. Rehnin kampanjassaan käyttämä peräkkäisten linjapuheiden sarja on esimerkki policy-retoriikasta, jota käytetään tilanteissa, joissa monista jotakin tiettyä kysymystä koskevista vaihtoehdoista on valittava jokin yhtenäinen linja. Rehn itse käytti sanaa linjapuhe, jonka merkityksen oletan olevan lähes ennakkoonlyödyn ohjelman (policyn) esittäminen yleisölle. Linjapuhestrategiaansa kehittäessä Rehn on ratkaissut seuraavanlaisia ongelmia: Millaista linjaa tulee noudattaa? Millä perusteilla tietty linja valitaan? Miten toisia ehdokkaita saadaan muuttamaan linjaansa? Nämä ovat ratkaisutilanteita, joissa policyn valinta koetaan suhteellisen pysyväksi ja ajatellaan, että sitä on vaikea muuttaa. (Palonen & Summa 1996, 11-12) Policy-retoriikan käyttämisen puolesta puhuu myös se, että Rehn ei linjapuheissaan eksplisiittisesti tarttunut kenenkään ehdokkaan tekemisiin tai mediassa meneillään olevaan presidenttipeliin.

Toisaalta Rehn politikoi puheissaan implisiittisesti, sillä puheita ja niiden teemojen muutoksia tarkastellessa huomasin Rehnin reagoivan sittenkin presidenttipelin tapahtumiin. Palosen & Summan (1996, 12) mukaan politikointiretoriikan näkökulmasta katsottuna toimijoiden välinen kamppailu kohoaa sen tulosten yläpuolelle: policyn lukkoonlyönti on vain uusi käänne kamppailussa, esimerkiksi osa sen asetelmien tai osapuolten uudelleenryhmittymistä. Taito toimia poliittisesti on asiakysymysten ratkaisemista tärkeämpää, sillä politiikassa tulokset ovat aina ennakoimattomia, suhteellisia ja tulkinnanvaraisia. Rehn vastasi omista puheistaan kunkin vuorollaan kannatusmittausten huipulla olevan ehdokkaan määräämään mediajulkisuuden teemoitukseen. Näissä Rehnin puheenvuoroissa ei käy kuitenkaan ilmi kamppailuretoriikka presidenttipelin pelaamisena, joten Rehnin kampanjan voi sittenkin tulkita enimmäkseen kampanjaksi oman ohjelman puolesta, eikä itselleen suosiollisen rintaman muodostamisena.

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Eeva & Isotalus, Pekka. Miten presidentti on tehty? Artikkeliteoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim). Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto 2000, s. 5-21.

Covino, William A. & Jolliffe, David A. Rhetoric: Concepts, Definitions, Boundaries. Allyn and Bacon, Massachusetts 1995.

Foss, Sonja K. Rhetorical Criticism: exploration & practice. Prospect Heights (Ill.): Waveland, cop. 1996, s. 357-398.

Gronbeck, Bruce E. Functions of Presidential Campaigns. Artikkeliteoksessa Devlin, Patrick L. (ed). Political Persuasion in Presidential Campaigns. Transaction Books, New Brunswick 1987, s. 137-157.

Hovi-Wasastjerna, Päivi. Kuvien näköispresidentit. Artikkeliteoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim). Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto 2000, s. 174-191.

Isotalus, Pekka. Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa. Jyväskylä: Atena Kustannus 1998.

Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim). Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto 2000.

Juholin, Elisa (2000a): Presidential Merry-Go-Round. A Case Study of a Presidential Election Campaign of the Year 2000 in Finland from the Point of View of a Campaign Organisation. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 21. Kopijyvä 2000.

Juholin, Elisa (2000b): Presidentinvaali kampanjaorganisaation näkökulmasta. Artikkeliteoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim). Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto 2000, s. 88-105.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim). Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus 1999.

Kamaja, Heli. Retoriikan näkökulma suomalaiseen Lähi-Itä –keskusteluun. Artikkeliteoksessa Palonen, Kari & Parvikko, Tuija. Vai pelkkää retoriikkaa? Tutkimuksia kansalaisuuden, ajan ja argumentoinnin poliittisista ulottuvuuksista. Julkaisu 65. Valtio-opin laitos, Jyväskylän yliopisto 1992, s. 168-184.

Kanerva, Jukka. ”Ryvettymisen hyvä puoli...” Suomalainen politiikka ja poliitikot televisiossa. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu: 40, Jyväskylän yliopisto 1994.

Kanerva, Jukka. Character, Intimacy, and Issues in a Presidential Campaign. A Rhetorical Analysis of the Presidentti Interview Series, Finland. *Jyväskylä Studies in Communication* 9, Jyväskylän yliopisto 1997.

Kuusipalo, Jaana. Sukupuolen rooli kampanjoinnissa. Artikkeliteoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim). *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty?* SoPhi. Jyväskylän Yliopisto 2000, s. 41-62.

Leiwo, Matti & Pietikäinen, Sari. Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Artikkeliteoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat.* Vastapaino 1996, s. 85-108.

Maarek, Philippe J. *Political Marketing and Communication.* London-Montrouge-Rome: John Libbey & Company 1995.

Merkle, Daniel M. & Miller, Peter V. Campaign Polls and America's Sense of Democratic Consensus. Artikkeliteoksessa Miller, Arthur H. & Gronbeck, Bruce E. (eds). *Presidential Campaigns & American Self Images.* Boulder-San Francisco-Oxford: Westview Press 1994, s. 159-175.

Moring, Tom & Himmelstein, Hal. Poliittikaa riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioituneen politiikan aikaan. Tutkimusraportti 6/1993. Yleisradio. Hakapaino 1993.

Palonen, Kari. Kootut retoriikat. SoPhi. *Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja* 11, Jyväskylän yliopisto 1997.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat.* Vastapaino 1996.

Pekonen, Kyösti. Symbolinen modernissa politiikassa. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja: 25, Jyväskylän yliopisto 1991.

Perelman, Chaim. *The Realm of Rhetoric.* Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press 1982.

Sievänen-Allen, Ritva & Bélinki, Karmela. *Suomalaisia vaikuttajanaisia. Kohti vuotta 2000.* WSOY 1998.

Snellman, Saska (toim). Elisabeth Rehn. Kaikki on mahdollista. 90-luvun muistelmia. WSOY 1998.

Suhonen, Pertti (2000b). Mielipidetutkimusten rooli presidentinvaaleissa. Artikkeliteoksessa Pekka Isotalus & Eeva Aarnio (toim). *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty?* SoPhi. Jyväskylän yliopisto 2000, s. 63- 88.

Summa, Hilikka. *Hyvinvointipoliittikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopoliittikka.* Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 17. Espoo 1989.

Summa, Hilikka. Ethos, pathos and logos in central government planning texts. Artikkelele teoksessa Hänninen Sakari & Palonen Kari (toim). *Texts, Contexts, Concepts. Studies on Politics and Power in Language*. The Finnish Political Science Association. Gummerus 1990, s. 184-201.

Summa, Hilikka. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Artikkelele teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim). *Pelkkää retoriikkaa*. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino 1996, s. 51-85.

Sweeney, William R. *The Principles of Planning*. Artikkelele teoksessa Thurber, James A. and Nelson, Candice J. (eds). *Campaigns and Elections. American Style*. American University. Boulder-San Francisco-Oxford: Westview Press 1995, s. 14-29.

Muut lähteet

Helsingin Sanomat ajalta 3.10.1999 – 13.1.2000.

Hufvudstadsbladet ajalta 22.9.1999 – 13.1.2000.

Hufvudstadsbladet 6.10.1999. Pääkirjoitus, s.4.

Juholin, Elisa (2000c). Julkaisematon esitelmä ”Presidentinvaali - ehdokkaan, median ja gallupien karuselli” monitieteellisillä viestinnän päivillä ”Viestintä, viisaus ja vastuu” 4. –5.2.2000, Helsinki.

Kansan Uutisten Viikkolehti 29.10.1999

Keskisuomalainen 19.10.1999, 30.11.1999

Rehn, Elisabeth (1999-2000). Linjapuheet [viitattu 3.3.2000]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.elisabeth-rehn.fi/rehninlinja>](http://www.elisabeth-rehn.fi/rehninlinja).

Suhonen, Pertti (2000a). ”Mielipidetiedustelut ohjasivat taktisiin valintoihin”. Turun Sanomat 24.1.2000.

Liitteet 1-2: Elisabeth Rehnin kaksi ensimmäistä linjapuhetta

Liite 1

Elisabeth Rehn

Turku 2.10.1999

Presidentti osoittaa uutta aikaa

Herra puheenjohtaja!
Arvoisa puoluekokous!
Hyvät ihmiset!

Sanotaan että suomalaiset haluavat vahvan presidentin. Kokemukseni mukaan tämä pätee suureen osaan maamme kansalaisista. Ihmiset haluavat valtiolaivan olevan vakaissa käsissä ja ruorinpitäjän tietävän mitä hän tahtoo. Yhtä tärkeätä kuin että tehdään hyviä päätöksiä on että ylipäätään tehdään päätöksiä.

– Päätämätön johtaja ei ole johtaja, ajatellaan. Mitä olemme halunneet olemme myös saaneet; itsenäisen Suomen presidenteistä useimpia voidaan luonnehtia vahvoiksi tavalla tai toisella.

Ståhlberg muovasi presidentin silloin uutta roolia ja laski vaikeissa oloissa perustan kansalaissovulle.

– Svinhufvud loi kuvan maan isästä ja onnistui tästä roolista käsin rauhoittamaan Mäntsälän kapinan.

– Kallio tuki parlamentaarista suuntausta ja hänen aikanaan vakiintui punamultayhteistyö joka oli tärkeä maamme yhtenäisyydelle, erityisesti maamme joutuessa 105 kunnian päivän ajan taistelemaan talvisodan.

– Ryti johti maatamme vaikeiden sotavuosien merkittävän osan ajan ja uhrautui myös henkilökohtaisesti isänmaan puolesta.

– Mannerheim löysi suotuisimman ajan Suomen irtautumiselle jatkosodasta ja takasi ainutlaatuisen arvovaltansa turvin armeijan uskollisuuden kun maamme vaihtoi puolta maailmansodassa.

– Paasikivi luotsasi maata herkeissä oloissa joita naapuruus valtansa huipulla olevan Neuvostoliiton kanssa merkitsi.

– Kekkonen puolusti Suomen puolueettomuutta neljännesvuosisadan ajan presidentin virassa, mutta tämän enempää en halua pohtia presidenttejä joiden virkakaudet kokonaan tai osittain osuvat omaan aktiiviaikaani politiikassa.

Uskon kuit enkin siihen, että historian ilmeinen opetus on ettei vahva presidentti ole yhtä kuin itsevaltainen presidentti. Ambitioni on olla vahva presidentti muttei itsevaltainen presidentti. Tahdon olla selkeä tässä kohdin. On tärkeätä että selkeästi ja kuuluvasti julistamme kuinka olemme ajatelleet täyttää tehtävän joka Suomen presidentillä tulee olemaan Suomen uuden perustuslain tultua voimaan maaliskuun 1. päivänä 2000, siis uuden presidentin virkaanastujaispäivänä. Tämä tehtävä ei ole entisenlainen. Uuden perustuslain myötä aloitamme uuden ajan Suomen valtiollisessa elämässä. Uusi aika edellyttää uudenlaista johtajuutta.

Kiistämätön tosiasia on että tasavallan presidentin muodolliset valtaoikeudet kaventuvat siitä mitä ne ovat olleet vanhan vuodelta 1919 olevan hallitusmuotomme mukaan. On hyvä muistaa että kuningasvallan kannattajat silloin taistelivat vahvan presidentinvallan puolesta tasavallassa ja että he onnistuivat ajamaan läpi tasavaltalaisten tavoittelemaa normaaliparlamentarismia vesittäviä määräyksiä. Uuden perustuslain myötä Suomi siirtyy lopullisesti normaaliparlamentaarisesta järjestelmästä, jossa päivänpolitiikan pääasialliset tapahtumat osuvat hallituksen ja eduskunnan väliselle akselille.

Vahva presidentinvalta on ollut sekä aiheellinen että ehdottomasti hyödyksi maallemme. Ei meillä ole syytä ottaa etäisyyttä menneisyyteemme, mutta käsitykseni mukaan on nyt olemassa selviä syitä siirtymiseen perustuslailliseen järjestelmään jossa eduskunnan ja hallituksen välisen poliittisen vuorovaikutuksen annetaan kulkea omia ratojaan ilman että presidentille annetaan erityisen voimakas rooli tässä suhteessa.

Kysymys on yksinkertaisesti siitä että Suomen valtiollinen elämä on saavuttanut kypsän iän. Viimeistään 1990-luku, jota ovat leimanneet toisaalta talouslamana ja toisaalta liittyminen EU:hun ja EMUun, on osoittanut että aivan normaalin parlamentaarisen prosessin kautta syntyy voimakkaita ja määrätietoisia hallituksia jotka eivät pelkää vaikeidenkaan päätösten tekemistä ja maan johtamista.

Väärinkäsitysten välttämiseksi haluan perustella miksi pidän tällaista prosessia presidenttivaltaista kypsempänä. Presidentti Mauno Koivisto ilmaisi samat ajatukset avatessaan valtiopäivät viimeistä kertaa istuvana presidenttinä helmikuussa 1994. Puheessaan, joka on poliittisen testamentin luonteinen, hän lausui mm. näin:

"On parempi, että eri henkilöt edustavat erilaisia arvoja ja tavoitteita ja sovittelevat niistä lähteviä pyrkimyksiä keskenänsä, kuin että tällainen punninta tulisi tapahtumaan yhden henkilön sisällä."

Pidän siis uutta valtiosääntöämme ja mahdollisuutta uuteen johtajuuteen tervetulleina. On todellinen haaste voida olla henkilö joka käytännössä muovaa tämän uuden roolin. Teidän ja kansalaisjärjestö Helmi 2000:n avulla olen valmis tulemaan tänä päivänä henkilöksi.

Uudella haasteella oli todella ratkaiseva merkitys lupautuessani asettumaan käytettäväksi ehdokkaana. Tällaiseksi kuvittelen presidentin tulevan roolin. Presidentin tehtävään kuuluu sekä muodollinen puoli että toinen puoli joka ei riipu muodollisista valtaoikeuksista. Aloitan muodollisesta puolesta.

Presidentti voi edelleen osallistua päivänkohtaiseen hallituspolitiikkaan. Asiasta voi olla eri mieltä, mutta oman tulkintani mukaan uudesta perustuslaista presidentin vaikuttamismahdollisuudet ovat suurin piirtein yksittäisten valtioneuvoston jäsenten tasolla tavallisen hallitustyön osalta.

Presidentti voi kaikissa oloissa saada asiansa valtioneuvoston asialistalle, mutta hän ei tavallisesti voi pakottaa päätöksiin valtioneuvoston tahdon vastaisesti. Tämä koskee esim. hallituksen esityksiä eduskunnalle, joiden osalta presidentti voi pyytää valtioneuvostoa harkitsemaan kantaansa uudelleen mutta joissa hallitukselle kuitenkin jää viimeinen sana.

Olen myös esittänyt ajatuksen siitä että presidentti, jos kyseessä on laki johon liittyy huomattava yleinen etu, voisi pyytää eduskunnan valiokuntaa epämuodollisissa yhteyksissä esittämään näkemyksensä lain sisällöstä. Tämä tarjoaa presidentille hyvät mahdollisuudet toimia tarvittaessa eduskunnan puolestapuhujana.

Presidentin tehtävänä ei siis ole puuttua normaaliin hallitustyöhön, mutta joissakin poikkeustilanteissa tähän voi kuitenkin olla aihetta, ja näitä mahdollisia tapauksia varten uusikin hallitusmuoto tarjoaa presidentille valtaoikeuksia jotka takaavat että hallitus kuuntelee.

Ulkopolitiikan osalta presidentillä voi olla merkittävämpi rooli. Valitettavasti uudessa perustuslaissa ei ole onnistuttu poistamaan kaikkia jännitteitä tältä osin. Presidentin tulee johtaa ulkopolitiikkaa, kuitenkin yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Kuitenkin säädetään että EU-politiikka kokonaisuudessaan, EU:n yhteinen ulkopolitiikka mukaan lukien, kuuluu valtioneuvoston toimivaltaan.

Pitkän päälle ei voida ylläpitää erialaisia päätöksenteon rakenteita toisaalta ns. yleistä ulkopolitiikkaa ja toisaalta EU:n piirissä harjoitettavaa ulkopolitiikkaa varten. Ristiriita on siinä että on olemassa pitkä trendi politiikan parlamentarisoimiseksi ja että presidentille samalla annetaan erityisasema ulkopolitiikan tiettyä, kenties pienenevää osaa koskien. Vaikka kysymys aina on ratkaistavissa toimijoiden välisten toimivien henkilösuhteiden avulla, lainsäätäjän tulisi määrittää selkeät pelisäännöt.

Edellä sanomani mukaisesti ilmoitan että aion lopettaa viime vuosien kiistan kahdesta lautasesta, kut en sitä joskus kutsutaan. Mielestäni riittää yleensä että pääministeri edustaa Suomea Euroopan unionin huippukokouksissa. Presidentin on kuitenkin voitava varata itselleen oikeus osallistua, kun poikkeuksellisen tärkeä ulko- ja/tai turvallisuuspolitiikan kysymys on esillä.

Luonnollisesti on tärkeää että presidentti on henkilö joka pystyy olemaan voimavara hallitukselle ulkopolitiikkaan kuuluvissa kysymyksissä. Mitä perehtyneempi presidentti on kansainvälisiin kysymyksiin ja mitä enemmän hänellä on kansainvälisiä suhteita, sitä enemmän voidaan odottaa presidentin sanan painavan ulkopoliittisessa päätöksenteossa.

Minulle on ollut erityisen arvokasta nähdä konfliktien ratkaisun toinen puoli. Tarkoitan sitä että joskus presidentti- ja ministeritasolla tehtävien sopimusten välimatka ruohonjuuritason toteutukseen on kovin pitkä. Ihmisten kärsimys ja viha eivät välitä sopimuksista ja pykälästä.

Suomen turvallisuus riippuu Euroopan turvallisuudesta ja kansainvälisestä rauhasta. Tarvitaan siksi parempia valmiuksia maamme osallistumiseksi kansainvälisiin kriisinhallinnan tehtäviin. Tämä on ulko- ja turvallisuuspolitiikkamme suhteellisen uusi ulottuvuus, jossa presidentti kantaa suurta vastuuta sillä valtionpäämies säilyy Suomen puolustusvoimien ylipäällikkönä.

Presidentin tehtävä selvästikään ei pääty tähän, vaan on olemassa toinenkin puoli, joka ei suoraan riipu muodollisista valtaoikeuksista. Tarkoitan presidentin tehtävää toimia moraalisena johtajana, auktoriteettina.

Olen tutustunut puoluehallituksen esitykseen jossa sanotaan että tarvitaan henkilö jonka tehtävänä on vaalia maamme moraalista selkärankaa. Otan mielelläni vastaan tarjotun haasteen.

Vielä 1800-luvun alussa Suomi kuului Euroopan köyhimpiin maihin eikä monikaan asia puhunut sen puolesta että tilanne koskaan muuttuisi. Kaikki muistamme 'On maamme köyhä, siksi jää, jos kultaa kaivannet'. Meillä oli oikeastaan vain kolme valttikorttia, nekin kaikki aineettomia: oikeusjärjestelmä joka pääasiassa koettiin oikeudenmukaiseksi, virkakunta joka oli puolueeton ja aikaansa nähden korruptoitaton, ja lukutaitoinen kansa. Näistä aineksista kehittyi aikanaan maamme hyvinvointi ja hyvinvointiyhteiskuntamme.

Tätä taustaa vasten on ollut mielenkiintoista havaita että kun Suomen puolelta on pyritty kehittämään EU:n pohjoista ulottuvuutta ja erityisesti yhteistyötä Venäjän kanssa on huomattu että vakaan oikeusperustan puute on kehityksen ja järjestäytyneiden olojen suurin este itäisessä naapurimaassamme. Tarkoitus onkin panostaa eniten tälle alalle.

Koin tämän kouriintuntuvasti Bosnia-Hertsegovinassa jossa vastasin demokraattisen poliisilaitoksen ja oikeuslaitoksen rakentamisesta.

Sanon tämän korostaakseni että aineettomien arvojen täytyy olla kunnossa jotta voisimme ratkaista muita, käytännöllisempiä ongelmia. Yhteiskunnan on toimittava.

Meillä oli ja on edelleen toimiva oikeuslaitos ja toimiva hallinto ja lukutaitoinen kansa. Tänä päivänä ajankohtaisia kysymyksiä ovat esim. ihmisten vastuu toisistaan, kotien vastuu lapsista ja nuorista perustaksi koulujen kasvatustehtävälle, ikääntyneet joita ei saa jättää yksin, kansan eri ryhmien välinen suvaitsevuus ja Suomen kansainvälinen vastuu. Meidän tulee yksinkertaisesti välittää enemmän toisistamme. Näiden suhteen tahdon antaa panokseni.

Presidentin tulee myös osaltaan antaa ihmisille uskoa itseensä ja tulevaisuuteensa tämän ihanan isänmaan eduksi. Hänen tulee osata kuunnella ja olla tavoitettavissa. Hänen tulee olla kyllin vahva asettuakseen heikompien puolelle. Presidentti voi, ehkä uuden perustuslain avulla, asettua kansalaisten puhemieheksi.

Työ ei tule loppumaan presidentiltä joka tahtoo olla johtaja ja edelläkävijä uuteen aikaan.

Puoluekokous! Puheenjohtaja, rakas Cecco!

Ilmoitit hetki sitten puoluekokouksen päätöksen siitä että minut asetetaan presidenttiehdokkaaksi. Otan vastaan ilmoituksen puoluekokouksen päätöksestä erittäin nöyränä. Olette asettaneet minulle mittavan haasteen ja meillä on edessämme suuri yhteinen urakka. Lämpimät ja ystävälliset sanasi helpottavat tunnetta paljonkin, ja tunnen olevani omieni joukossa, että minulla on puolueen tuki.

Moni on muistuttanut minua panoksestani kuusi vuotta sitten. Maailma on muuttunut, Suomi on muuttunut, presidentin tehtävä on muuttunut, minä olen muuttunut kuuden vuoden aikana: katsokaamme siis eteenpäin, ei taaksepäin.

Te asetatte minut ja minä asetun. En tee sitä pelkästään osallistuakseni. Teen sen voittaakseni, tullakseni Suomen seuraavaksi presidentiksi. Tahdon olla Suomen koko kansan presidentti, porvareille ja sosialisteille, kaupunkilaisille ja maalaisille, suomenkielisille ja ruotsinkielisille, naisille ja miehille. En halua jakaa, tahdon eheyttää.

Teidän kanssanne haluan astua uuteen aikaan. Lähtekäämme matkaan!

Liite 2

Presidenttiehdokas Elisabeth Rehn

Tampere 13.11.1999

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen linjapuhe

Arvoisa yleisö,

Hyvät naiset ja herrat,

Maaliskuun ensimmäisenä päivänä virkaansa astuva Suomen tasavallan presidentti tulee edelleenkin olemaan keskeinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen päätöksentekijä. Uuden, samana päivänä voimaan tulevan perustuslain mukaan hän johtaa ulkopoliittikkaa, nyt yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Valtionpäämies säilyy uuden perustuslain mukaan myös Suomen puolustusvoimien ylipäällikkönä. Presidentti ei tule jatkossakaan olemaan, presidentti J.K. Paasikiveä lainatakseni, mikään "representatiivinen figuuri", vaan mitä suurimmassa määrin johtaja ja päättävä. Mitä perehtyneempi hän on kansainvälisiin kysymyksiin ja mitä enemmän hänellä on kansainvälisiä suhteita, sitä enemmän presidentin sana painaa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa.

Siksi on mielestäni tärkeää, että suomalaiset saavat vaalikampanjan aikana selkeän käsityksen kunkin ehdokkaan mielipiteistä maamme koskevista tärkeistä ulkopoliittikan ja turvallisuuspoliittikan kysymyksissä. Mikä tulisi siis olemaan presidentti Rehnin ulko- ja turvallisuuspoliittinen näkemys?

Arvoisat kuulijat,

Muutamia vuosia sitten eräät kansainvälisen politiikan asiantuntijat esittivät että historia on päättynyt. Kylmä sota oli ohi. Liberalismin ja markkinatalouden etenemisen tiellä ei näyttänyt olevan mitään esteitä. Ideologiset ristiriidat olivat hiipumassa ja maailma oli siirtymässä vakaan ja ennustettavan kehityksen kauteen: historia oli toisin sanoen päättynyt.

Nyt olemme viisaampia. Asiantuntijat olivat väärässä. Kansainvälinen järjestelmä on pikemminkin jatkuvassa muutoksessa. Elämme maailmassa, jossa odottamattomat ja väkivaltaisetkin muutokset ovat arkipäivää, ja niiden vaikutukset ulottuvat kansainvälisen järjestelmän joka kolkkaan. Suomi ei ole sivussa konflikteista, tapahtuivatpa ne sitten Persianlahdella, Aasiassa tai Kosovossa.

Meillä ei ole mitään syytä haikailla menneen maailman perään. Kylmä sota tuotti keinotekoisesti turvallisuusjärjestelmän joka rakentui ideologisen vastakkainasettelun varaan. Suomi selviytyi siitä kaudesta kunnialla pragmaattisen ja joustavan ulko- ja turvallisuus-politiikkansa ansiosta. Myös demokraattisesti valvutuneella kansalla on ollut siinä vaikutusta. Nyt maailma on muuttunut ja samalla myös Suomen asema. Uuden vuosituhatosen kynnyksellä Suomen toimintavapaus on suurempi kuin koskaan aiemmin itsenäisyyden aikana. Suomella on nyt historiansa paras tilaisuus määrätä itse asioistaan ja vaikuttaa myönteisellä tavalla omaan turvallisuuteensa. Tämä on se peruslinja, jonka eteen tulisin presidenttinä suuntaamaan kaiken voimani ja taitoni. Turvallisuuspolitiikassa muuttumattomuus ei ole itseisarvo, reagoitukyky on.

Eteemme ei vuosituhatosen vaihtuessa kuitenkaan avaudu auvoisessa rauhantilassa uinuva Eurooppa. Kylmän sodan jälkeen kriisien luonne on muuttunut. Niistä on tullut enimmäkseen valtioiden sisäisiä, ei niiden välisiä. Etniset, uskonnolliset ja rodulliset ristiriidat repivät kansakuntia ja ovat johtaneet hillittömiin julmuuksiin niin Balkanilla kuin Afrikassa ja Aasiassakin. Me eurooppalaiset emme voi työntää päätämme pensaaseen. Kriisit heijastuvat myös maahamme.

Entisen Jugoslavian hajoamisen yhteydessä olemme joutuneet syvällisesti miettimään asenteitamme valtiollisen väkivallan käyttöön. Kansainvälisen yhteisön toimia esimerkiksi Kosovon ilmaoperaation yhteydessä on kritisoitu. Mutta mitä tehdä, jos jokin valtio tai hirmuhallitsija karkottaa kymmeniä tai satoja tuhansia ihmisiä kodeistaan ja jatkaa etnisiä puhdistuksia kansainvälisistä vastalauseista huolimatta? Onko kansainvälisellä yhteisöllä oikeus puuttua tapahtumiin vai onko sallittava - valtioiden suvereenisuuden periaatetta kunnioittaen - että suuret ja vakavat ihmisoikeusrikkomukset jatkuvat, vaikka ne tapahtuvat Kosovossa tai Tsetseniassa? Humanitaarisen väliintulon tärkein tavoite tällaisissa tilanteissa on estää siviileihin kohdistuvat räikeät rikkomukset.

Minusta YK:n pääsihteeri Kofi Annan osuu aivan oikeaan todetessaan, että "YK:n tulee suojella ihmisiä, eikä niitä, jotka heitä sortavat." Suuria ja järjestelmällisiä ihmisoikeusrikkomuksia ei saa sietää missään maailmankolkassa.

Arvoisa yleisö,

Kosovon kriisi on vauhdittanut laajan keskustelun koko Euroopan turvallisuusjärjestelmän tulevaisuudesta. Maanosamme vakaas on suuri haaste Euroopan unionille, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:ille ja Pohjois-Atlantin puolustusliitto NATO:lle. Suomi ei voi eikä saa seurata tätä keskustelua lehtereiltä, vaan meidän on oltava siinä omalla panoksellamme mukana.

Euroopan turvallisuusajattelu muuttui merkittävästi toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina, kun läntisen Euroopan valtioiden keskinäisiin ongelmiin päätettiin alkaa etsiä kestävää ratkaisua. Vastauksena oli syventyvä integraatio. Sen kautta syntynyt sosiaalinen, taloudellinen ja poliittinen yhteistyö on suojannut Eurooppaa maailmantalouden pahimmilta myllerryksiltä. Euroopan unionin laajentuminen on vatedeskin rauhan ja kehityksen tae. NATO:n suojissa läntisestä Euroopasta ja sen Atlantin-takaisista liittolaisista on kehittynyt uusi turvallisuusyhteisö.

Turvallisuusyhteisö on ennen muuta arvoyhteisö. Sen yhteisiä arvoja ja periaatteita ovat ensinnäkin rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden edistäminen, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen sekä ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Niihin kuuluu myös markkinatalouteen perustuva talousjärjestelmä. Nämä kaikki ovat arvoja, jotka ovat meille suomalaisille aina olleet yhteiset.

Turvallisuusyhteisön lujittaminen ja sen toimintakyvyn vahvistaminen ovat mielestäni vähäväkisen kansakunnan paras turvallisuuden tae. Suomen kansallinen etu edellyttää erityisesti eurooppalaisten kriisien rajoittamista tai tukahduttamista ennen kuin niiden vaikutukset ulottuvat meidän rajoillemme saakka. Suomen etujen vaalimista parhaimmillaan on olla mukana siellä, missä

myös meidän turvallisuuttamme koskevia päätöksiä tehdään. Voimme olla nykyiseen tilanteeseen kohtalaisen tyytyväisiä. Mehän osallistumme eri tavoin Euroopan unionin, Länsi-Euroopan unionin WEU:n ja NATO:n määrittämiin toimintoihin. Suomen EU-puheenjohtajakauden keskeisiä kysymyksiä on ollut unionin sotilaallisen ja ei-sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kehittäminen. Kosovon kriisi on siivittänyt tätäkin työtä. EU:n sisällä onkin laaja yhteisymmärrys kehittämistarpeesta ja pitkälle jopa tulevan järjestelyn muodoista.

EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintakyvyn vahvistaminen ei tähtää yhteisen eurooppalaisen puolustuksen rakentamiseen - se olisikin voimavarojen tuhlausta, sillä unionin 15 jäsenmaasta kokonaista 11 on myös NATO:n jäseniä. Laaja yhteisymmärrys vallitsee myös siitä, että EU:n oman kriisinhallintakyvyn tarkoituksena ei ole heikentää NATO:a, vaan pikemminkin vahvistaa sitä. EU ja NATO eivät kilpaile keskenään, vaan niiden kriisinhallintajärjestelyt täydentävät toisiaan. Perimmäisenä tarkoituksena on antaa Euroopan valtioille mahdollisuuksia toimia yhdessä silloin, kun Yhdysvallat ja Kanada eivät osallistu operaatioon. Poliittisesti on myös pidettävä huolta siitä, että vahvat siteet, jotka ovat yhdistäneet Yhdysvaltoja sen eurooppalaisiin liittolaisiin säilyvät lujina myös tulevaisuudessa. Se on Suomen ja koko Euroopan yhteinen etu.

Eurooppalaisen kriisinhallintakyvyn kehittämisessä on vielä monia avoimia kysymyksiä. Unioniin on tarpeen perustaa uusia toimielimiä jotka tukevat ministerineuvostoa ja myös viime kuussa virkaansa astunutta korkeaa edustajaa Javier Solanaa hänen uudessa tehtävässään. Yksi tällainen on kovasti kaivattu suunnitteluesikunta. Suomella on tässä tilanteessa vastuullinen asema. Unionin puheenjohtajana ja vuo sikymmenien aikana hankkimamme rauhanturvakokemuksen turvin meillä on poikkeuksellisen vahva mahdollisuus vaikuttaa EU:n kriisinhallintakyvyn kehittämiseen. Onkin tärkeää, että Helsingissä joulukuussa kokoontuvalle Eurooppa-neuvostolle annettava raportti sisältää mahdollisimman konkreettisia ajatuksia niin sotilaallisesta kuin ei-sotilaallisesta kriisinhallinnasta sekä viitoittaa tietä riittävän selkeästi.

Henry Kissinger tuskaili Yhdysvaltain ulkoministerinä kehen hän oikein ottaisi yhteyttä Euroopassa kriisitilanteessa, "mikä on Euroopan puhelinnumero"? Meidän on toimittava niin, että ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä, erityisesti kriisinhallinnassa, Euroopan unionin rooli on selkeä ja uskottava. Euroopalla on todellakin oltava "puhelinnumero", johon kriisitilanteissa voi ottaa yhteyttä.

Euroopan unionin turvallisuuden kehittäminen ei tietenkään pääty tähän, vaan jatkuu pitkälle ensi vuosituhanalle. Suomelle on tärkeää olla vahvasti mukana tässä työssä. Euroopan kriisinhallinnan tukeminen ja kehittäminen tulisi olemaan keskeinen osa ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaani.

Venäjällä on merkittävä rooli Euroopan turvallisuusyhteisössä. Venäjän viimeaikaiset tapahtumat muistuttavat meitä toisaalta Euroopan vakauttamisen tärkeydestä ja toisaalta sen tiellä olevista haasteista. Rehellisyyden nimissä on todettava, että uudistuspolitiikka, jota EU ja sen mukana Suomi on vahvasti tukenut, on pysähdyksissä, eivätkä Venäjän taloudelliset ongelmat ota taituakseen. On myös ollut mielenkiintoista havaita, että kun Suomen puolelta on pyritty kehittämään EU:n pohjoista ulottuvuutta ja erityisesti konkreettista yhteistyötä Venäjän kanssa, on huomattu, että vakaan oikeusperustan puute on kehityksen ja järjestyneiden olojen suurin este itäisessä naapurim aassamme.

Haluun kuitenkin korostaa, ettei Venäjää saa jättää ongelmiansa kanssa yksin. Mutta Venäjän on myös tultava vastaan muun muassa ihmisoikeuksia kunnioittamalla. Sen toimia Tsetsenian siviiliväestöä kohtaan ei saa hyväksyä. Ihmisoikeusasioissa Suomi ei koskaan voi olla puolueeton. Venäjän demokraattista kehitystä oikeusvaltioksi on tuettava. Siinä meille on EU:n jäsenenä ja Venäjää poikkeuksellisen hyvin tuntevana erityinen haaste. Meidän kaikkien etu on, että Venäjä on mahdollisimman laajasti mukana kehittämässä eurooppalaista turvallisuusyhteisöä.

Suomen ja Venäjän välillä ei ole avoimia poliittisia kiistakysymyksiä. Niin kipeä asia kuin Karjalan menettäminen meille suomalaisille onkin, nykyinen tilanne on hyväksyttävä olemassa olevana tosiasiana. Suomen kannalta EU:n lähialueyhteistyön keskeisimpiä tavoitteita on kukoistava Karjala - rajoja muuttamatta.

Emme saa myöskään unohtaa läheisintä viiteryhmäämme, Pohjolaa. Pohjoismaiden välinen kanssakäyminen on luontevaa ja mutkatonta, mutta senkin kehittämiseksi on nähtävä vaivaa. Sotien jälkeen pohjoismainen yhteistyö oli meille portti länteen. Nyt se on kanava niin yksittäisten ihmisten kuin valtioidenkin väliselle yhteistoiminnalle. Meidän tulee myös tukea Baltian maita niiden pyrkimässä integroitumaan uudelleen Eurooppaan. Myös Virolle, Latvialle ja Liettualle jäsenyys Euroopan unionissa on turvallisuuspoliittinen ratkaisu, kuten se osaltaan oli meillekin. Laajeneva ja syvenevä Euroopan integraatio tukee rauhaa ja kehitystä.

Hyvät naiset ja herrat,

Tavan takaa julkisessa keskustelussa on käsitelty kysymystä maamme suhteista Pohjois-Atlantin sopimusjärjestöön NATO:on. Miten Suomen tulisi suhtautua jäsenyyteen? Mitä jäsenyydellä voitettaisiin, mitä sillä menetettäisiin? Suhteemme NATO:on ja mahdollinen jäsenyys on asia, joka nousee esille ympärillämme käynnissä olevasta turvallisuuspoliittisesta kehityksestä. Mielestäni presidenttiehdokkailla on siis velvollisuus pyrkiä vakavaan keskusteluun asiasta, olipa tema suosittu tai ei.

Olen hyvin varhaisessa vaiheessa, jo vuosia sitten, julkisesti esittänyt omana kantanani, että Suomen paikka on niiden demokraattisten markkinatalousmaiden joukossa, joista NATO muodostuu. Se on se turvallisuuspoliittinen arvoyhteisö, jonka perusarvot ja periaatteet jaamme. Olen edelleenkin samaa mieltä.

Mutta olen myös kuulunut niihin, joiden mielestä päätös NATO-jäsenyydestä, puoleen tai toiseen, on Suomelle niin suuri periaatteellinen päätös, että se pitää tehdä sillä perusteella mikä on Suomen kansallisen edun mukaista. Meidän tulee julkisen ja avoimen keskustelun ja päätöksenteon kautta päätyä Suomen turvallisuuden kannalta parhaaseen ratkaisuun. Tässäkään kohdassa en ole kantaani muuttanut.

Viittasin yllä kehitykseen, joka on käynnissä. Ensinnäkin NATO:ssa itsessään on viime vuosina tapahtunut valtaisa muutos. Päätehtävänsä, jäsenkuntansa yhteisen puolustuksen rinnalle se on saamassa uusia tehtäviä. "Vanha NATO" on jättämässä taustalle, "uusi NATO" on kriisinhallinnan muodossa astumassa tilalle.

Toiseksi, NATO:n ympärille on muodostumassa uusi eurooppalainen turvallisuusjärjestelmä, jossa niin NATO-jäsenet kuin liittokunnan ulkopuoliset maat ovat mukana tavalla tai toisella.

Ja kolmanneksi, vain NATO kykenee sellaiseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, jolla Balkanin tpaiset kriisipesäkkeet saadaan tukahdetuksi. Sen olen omin silmin saanut nähdä toimiessani eri tehtävissä tuolla alueella.

Tätä taustaa vasten mahdollinen NATO-jäsenyys ei olekaan Suomelle ensi sijassa sotilaallinen kysymys. Suomen turvallisuuspoliittinen tilanne on vakaa, eikä meitä uhata sotilaallisesti. NATO-jäsenyys liittyy osana Euroopan turvallisuusjärjestelmän tulevaisuuteen ja maamme asemaan siinä kokonaisuudessa. Meidän on myös ajateltava maamme turvallisuutta hyvin pitkällä aikaperspektiivillä.

Kysymys NATO-jäsenyydestä tiivistyykin omassa mielessäni muutamaan peruskysymykseen. Onko meidän syytä jättäytyä ulos keskeisestä osasta niitä yhteistyömuotoja, joissa ovat mukana lähestulkoon kaikki ne maat, joiden kanssa me jaamme edellä mainitut yhteiset arvot, periaatteet ja turvallisuusedut? Olemmehan sekä EU:n että EMU:n päätöksentekoaikoina mukana. Saisimmeko me äänemme paremmin kuuluviin tuon yhteisön ytimessä kuin jäämällä sen ulkopuolelle? Vai onko niin, että liittoutumattomana parhaiten ylläpidämme Itämeren alueen turvallisuutta ja samalla turvaamme myös oman maamme edut?

Avoimia kysymyksiä on paljon, ja niihin on saatava selkeät vastaukset. NATO:on liittymisen poliittiset, kansantaloudelliset ja sotilaalliset plussat ja miinukset on syytä pohdiskella julkisuudessa avoimesti ja perin juurin. Jäsenyyskysymyksestä olisikin ensiksi laadittava perusteellinen, riippumaton selvitys, niin kuin ministeri Jaakko Iloniemi on taannoin ehdottanut. Sen pohjalta voidaan sitten käydä laaja, tosiasioihin perustuva ja kiihkoton asiantuntija- ja kansalaiskeskustelu. Vasta sitten on poliittisten päätösten aika. Analyttinen keskustelu on viisaan valinnan edellytys, eikä se yksinkertaisesti onnistu, elleivät edes käsitteet ole selvät. Onneksi meillä on tässä tilanteessa aikaa seurata Euroopan turvallisuusjärjestelmän kehitystä. On hyvä muistaa, että NATO tekee vasta seuraavassa huippukokouksessaan vuonna 2002 päätöksen mahdollisten uusien jäsen ehdokkaiden kutsumisesta jäsenyysneuvotteluihin – mutta päätös on joka tapauksessa tehtävä. Ja presidentin velvollisuus on palvella päätöksentekoa, ei auttaa sen väistämässä. Päätäväisyyttä ei ole asian vältteleminen päivämäärättömään tulevaisuuteen. Asia on otettava esiin ja annettava kansalaisten pohdittavaksi.

Arvoisat kuulijani,

Viime aikoina Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ on jäänyt melkoisesti taustalle rauhanrakentajana. Kuitenkin on muistettava, että järjestö, joka syntyi Helsingissä, on edelleen tärkeä foorumi. Se on ollut tärkeä erityisesti itäisen Euroopan maille. Olen monessa yhteydessä eri työtehtävissäni todennut kuinka tärkeä ETYJ on esimerkiksi Venäjän kannalta. Siinä venäläiset saavat äänensä kuuluviin ja siellä heillä on sananvaltaa. Kriisien jälkihoidossa ETYJ on saanut demokraattisten instituutioiden rakennustyön omaksi työtehtäväkseen, varsinkin vapaiden vaalien järjestämisen konfliktien jälkeisissä tilanteissa. Esimerkkejä löytyy niin Bosniasta kuin Kosovosta. Ensi viikolla Istanbulissa kokoontuva ETYJ:in seurantokokous tulee olemaan mittavien haasteiden edessä.

Haluaisin myös mainita Euroopan neuvoston merkityksen rauhan edellytysten rakentajana. Ihmisoikeuksien loukkauksia emme saa hyväksyä. Yksilön oikeudet ovat peruskivi, jolle demokratia rakennetaan. Euroopan neuvoston merkitystä on vähätelty laajennusten jälkeen. Monen uuden maan ihmisoikeuksien kunnioitusta on syytäkin epäilty. En yhdy tähän vähättelyyn. Euroopan neuvosto voi valvoa jäsenmaitensa ihmisoikeustilannetta ja puuttua väärinkäytöksiin. Suomen aloitteesta Euroopan neuvostolla on oma ihmisoikeuskomissaarinsa, joten jatkossa rikkomusten valvonta toivon mukaan tehostuu.

Olen edellä luetellut lähinnä eurooppalaisia järjestöjä. Kuitenkin kaikkein tärkeimpänä rauhanorganisaationa näen tänäkin päivänä Yhdistyneet Kansakunnat, sen maailmanlaajuisen työn rauhan hyväksi.

Valitettavan usein kuulemme väitteen, että YK on menettänyt toimintakykynsä ja että se ei enää pysty toimimaan ratkaisijana konflikteissa. Väite on sekä oikea että väärä. YK:n päätöksentekokäytäntöjen korjaaminen on jo kauan puhuttanut jäsenmaita. Kosovon kriisin voimankäyttö olisi kaivannut YK:n turvallisuusneuvoston käsittelyä ja päätöstä. Näinhän tapahtui Persianlahden sodassa ja Bosnian NATO-pommitusten yhteydessä. Tiedämme kuitenkin, että Kiinan ja mahdollisesti myös Venäjän veto-oikeus olisi tehnyt päätökset mahdottomiksi.

Liian usein olemme melko Eurooppa-keskeisiä. Tuskin EU tai NATO vaivautuisivat yrittämään ratkaisua Angolan, Sierra Leonen, Haitin, Itä-Timorin, Sudanin ja monen muun kriisipesäkkeen ongelmiin. Sen tehtävän olemme mielellämme jättäneet YK:lle. YK:n mahdollisuuksia tällaisten kriisien ratkaisemiseen olisi vahvistettava. On myöskin muistettava, että rauhaa ei rakenneta ainoastaan konfliktien purkamisen kautta, vaan paras keino on pyrkiä ennaltaehkäisemään aseellisten konfliktien syntyä. Olen melko vakuuttunut siitä, että YK siirtyy yhä enemmän oikeusvaltion luomiseen konfliktin jälkeen, ja sotilaalliset operaatiot jäävät NATO:n johtoon. Tämän olemme nähneet Bosniassa ja Kosovossa.

Thorvald Stoltenberg, tunnettu norjalainen rauhanrakentaja, on todennyt, että köyhyys on rauhan suurin uhka. On paljon vaikeampaa ratkaista sosiaalitaloudellisia ongelmia kuin suorittaa aseistariisuntaa. Paremmen taloudellisen aseman saavuttaminen johtuu monesta osatekijästä, joista koulutus ja yleinen valistus ovat tärkeimpiä. Todettakoon, että YK on pystynyt lieventämään nälänhätää, lapsikuolleisuus on laskenut voimakkaasti pahimmista luvuista, lukutaito on selvästi lisääntynyt, perhesuunnittelu on järjestelmällistä ja monessa kaikkein väkirikkaimmista maista ja ympäristöongelmat ovat tulleet kaikkien tietouteen kiitos YK:n. Ja mikä muu taho kuin YK:n pakolaisjärjestö UNHCR olisi pystynyt ottamaan kokonaisvastuun maailman 22 miljoonasta pakolaisesta?

YK:n arvovaltaa on kuitenkin selkeästi parannettava. Toivoisinkin Suomen vielä EU-puheenjohtajakaudellaan vaikuttavan siihen, että Eurooppa huomattavasti nykyistä voimakkaammin tukisi YK:n toimintaa.

Rauha voi yhteiskunnissa järkkäytyä myös sisältäpäin. Järjestäytyneet rikollisuus, joka totisesti ei tunne etnisiä rajoja, on yksi vakavimpia uhkakuviamme. Mielestäni erittäin vakava uhka on vieraisiin kohdistuva suvaitsemattomuus, jota kannattavat puolueet ovat saaneet viime kuukausina ikävää menestystä jopa joidenkin Euroopan maiden valtiollisissa vaaleissa. Tämänkaltaiset vaaratekijät voivat muodostua todelliseksi, vaikeasti hallittavaksi turvallisuusriskiksi.

Presidenttinä näen tärkeimmäksi tehtäväkseni työn rauhan puolesta, sen kaikissa ilmenemismuodoissa.

Arvoisa yleisö,

Olen edellä käynyt läpi niitä kokonaisuuksia, jotka lähivuosina vaikuttavat meidän oman rakkaan isänmaamme ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuuteen. Haluan vielä lopuksi korostaa tekijää, joka ei suinkaan ole vähäisin. Suomen turvallisuuden ja kansainväliseen kriisinhallintaan osallistumisen kivijalkana on oman alueemme puolustuskyky. Kunniotan yli kaiken sitä uhrausta, jonka sodat kokenut sukupolvi meidän edestämme antoi. Suomella on edelleenkin hyvät edellytykset ylläpitää uskottavaa kansallista puolustusta. Sillä on oleellinen merkitys turvallisuuspoliittisen toimintavapautemme takaajana. Suomella ei olisi todellisia vaihtoehtoja ilman varteenotettavaa puolustuskykyä.

Maanpuolustuksen kansallinen ja kansainvälinen ulottuvuus ovat kolikon kääntöpuolia. Ne täydentävät ja tukevat toisiaan. Suomen puolustaminen on puolustusvoimien tärkein tehtävä. Se on itsestäänselvyys. Mutta meidän panoksemme kansainväliseen kriisinhallintaan on myös meidän omien turvallisuusetujemme mukaista. Puolustaessamme niitä arvoja, joihin länsimainen yhteiskuntajärjestelmämme perustuu, puolustamme samalla myös omaa maataamme, kuten puolustusvoimain komentaja kenraali Gustav Hägglund avatessaan maanpuolustuskurssin maanantaina totesi.

Hyvät naiset ja herrat,

Ulko- ja turvallisuuspolit iikkaa tarkastellessamme keskitymme usein instituutioihin, emme niinkään niissä toimiviin henkilöihin. Huomiomme kohdistuu ehkä liiankin voimakkaasti esimerkiksi Euroopan unioniin tai NATO:on ja niiden mahdollisuuksiin, kenties vähemmän niiden heikkouksiin. Mihin tahansa yhteisöön kuulumme, on elintärkeää säilyttää niin kritiikin kuin itsekritiikinkin oikeus ja myös käyttää sitä. Ja aina on hyvä muistaa, että ei ole olemassa herra tai rouva EU:ta tai NATO:a, vaan päätökset syntyvät jäsenmaiden poliittisten päättäjien yhteistyöstä. On tärkeää, että on olemassa toimivia instituutioita, mutta vieläkin tärkeämpää on, että niissä toimivat ihmiset osaavat asiansa.

Myös suomalaiset ovat nyt valitsemassa ihmistä, presidentikseen ja edustajakseen kansainvälisissä yhteyksissä. On ainoastaan kohtuullista, että äänestäjät odottavat valitsemaltaan ihmiseltä paljon. Hänen on annettava suhteensa ja taitonsa maansa käyttöön. Suomen presidentin on kyettävä avoimeen, sovitteluvaan kansainväliseen yhteistyöhön, ja samalla hänen on edustettava suomalaista itsenäisyyttä aina itsekkyyteen asti. Suomi-neidon ei pidä vikistä, vaan viedä.